

Vastzitten zonder straf

Vastzitten zonder straf

Over in verzekeringstellingen en schadevergoedingen op basis
van artikel 89 Sv

P. Kruize
P. Gruter

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Omslagbeeld:
Hollandse Hoogte/Berlinda van Dam

Ontwerp:
Mediaeval Tekst en Vorm & Martien Frijns

ISBN: 9789012403306
NUR: 600

Realisatie:
Sdu, Den Haag

© 2018 Politie & Wetenschap, Den Haag; Bureau Ateno, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Voorwoord

Voor de Call 2016 van Politie en Wetenschap heeft Ateno een voorstel ingediend onder de titel Onterecht vast. Het voorgestelde onderzoek vormt een onderdeel van het Onderzoeksprogramma 2017 en richt zich op een kwantitatieve analyse van het stijgend aantal verzoeken tot schadevergoeding op basis van artikel 89 Sv. Op basis van dit artikel kunnen personen die in voorarrest hebben gezeten zonder dat zij zijn veroordeeld tot een straf of maatregel een verzoek indienen tot schadevergoeding. Omdat we met het bedrijven van de statistiek niet overal verklaringen voor kunnen vinden, bevat het onderzoek tevens een kwalitatieve component voor de duiding van aspecten die voortkomen uit de cijfermatige analyse.

Bij de bespreking van de resultaten van de eerste kwantitatieve fase heeft de politievertegenwoordiger de wens geuit het onderzoek te verbreden naar het vinden van verklaringen voor de procentuele stijging van het aantal verdachten dat de politie in verzekering stelt. Politie en Wetenschap heeft deze wens gehonoreerd.

De verbreding van het onderzoek heeft onder andere geleid tot een dossieronderzoek, waarbij de dossiers zijn bestudeerd en verwerkt door Teddy van Suchtelen. De Landelijke Eenheid heeft hiertoe op de locatie Zoetermeer de benodigde kantoorfaciliteiten ter beschikking gesteld, waarvoor onze dank.

We zijn ook dank verschuldigd aan de dataleveranciers van de Nationale Politie, het Openbaar Ministerie, de Raad voor de rechtspraak en de Dienst Justitiële Inrichtingen. En vanzelfsprekend ook aan allen die de tijd hebben genomen hun praktijkkennis met ons te delen in een gesprek.

Tot slot, maar niet in de laatste plaats bedanken we de begeleiders van Politie en Wetenschap, Marta Dozy en Annemieke Venderbosch, en de externe leescommissie bestaande uit Olaf de Bruyn (politie), Rob Merten (politie), Toon van der Heijden (Parket-Generaal) en Gerard Paulides (Raad voor de rechtspraak) voor de opbouwende kritiek na het lezen van het conceptrapport.

Amsterdam,
1 juli 2018

Paul Gruter
Peter Kruize

Inhoud

Afkortingen en begripsomschrijvingen	11
Samenvatting	13
1 Inleiding	19
1.1 Inverzekeringstelling	19
1.2 Schadevergoedingen	20
1.3 Onderzoeksvragen	21
1.4 Methoden van onderzoek	22
1.5 Databestanden	24
1.5.1 Politiebestanden inzake inverzekeringstelling	25
1.5.2 DJI-overzichten inzake voorlopige hechtenis	25
1.5.3 Bestanden Raad voor de rechtspraak inzake schadevergoeding	26
1.5.4 Bestanden Raad voor de rechtspraak inzake onkostenvergoeding	29
1.6 Leeswijzer	30
2 Het juridische kader van de centrale begrippen	31
3 Ontwikkeling van het aantal in verzekering gestelde verdachten	37
3.1 Geregistreerde misdrijven, verdachten en inverzekeringstellingen	37
3.2 Inverzekeringstellingen naar misdrijfcategorie	40
3.3 Inverzekeringstellingen naar geografische eenheid	41
3.4 Inverzekeringstellingen naar persoonskenmerken	43
3.5 Doorstroom naar voorlopige hechtenis	44
3.6 Inverzekeringstelling zonder strafoplegging of maatregel	45

4 Inverzekeringstelling nader beschouwd 47

4.1	Redenen voor inverzekeringstelling	47
4.2	Factoren van invloed op het besluit tot inverzekeringstelling	49
4.2.1	Feitgerelateerde factoren	49
4.2.2	Procesgerelateerde factoren	52
4.2.3	Persoonsgerelateerde factoren	56
4.3	Factoren in onderlinge samenhang (regressieanalyse)	58
4.4	De praktijk rond feit-, proces- en persoonsgerelateerde factoren	61
4.4.1	Feitgerelateerde factoren	62
4.4.2	Procesgerelateerde factoren	63
4.4.3	Persoonsgerelateerde factoren	66
4.5	Onbedoelde bijeffecten van ZSM	69
4.6	De daling van het aantal in verzekering gestelde verdachten in 2017	73

5 Ontwikkeling van het aantal verzoeken tot schadevergoeding 75

5.1	Verzoeken tot schadevergoeding op basis van CBS-cijfers	75
5.2	Verzoeken tot schadevergoeding op basis van cijfers van de Raad voor de rechtspraak	78
5.3	Aandeel van daadwerkelijk ingediende verzoeken tot schadevergoeding	79
5.4	Indienen en toekennen van schade- en onkostenvergoeding	80
5.5	Effect van aantal dagen in verzekering op verzoek tot schadevergoeding	84
5.6	Differentiatie naar type misdrijf	86
5.7	Verschillen naar politie-eenheid	88
5.8	De aanvrager nader bekeken	90
5.8.1	Sekse	91
5.8.2	Leeftijd	91
5.8.3	Geboorteland	92

6 Conclusies en aanbevelingen 95

6.1	Ontwikkeling van het aantal inverzekeringstellingen	95
6.2	Factoren van belang bij inverzekeringstelling	96
6.3	Ontwikkeling van het aantal inverzekeringstellingen verklaard	99
6.4	Inverzekeringstelling zonder strafoplegging of maatregel	100

6.5	Ontwikkeling van het aantal ingediende schadevergoedingen	101
6.6	Schadevergoedingen nader bezien	102
6.7	Ontwikkeling van het aantal schadevergoedingen verklaard	103
6.8	Aanbevelingen	104
6.8.1	Inverzekeringstellingen	104
6.8.2	Schadevergoedingen	105
6.8.3	Suggesties voor verder onderzoek	106

Literatuur	107
-------------------	------------

Afkortingen en begripsomschrijvingen

3RO	De drie reclasseringsorganisaties: Stichting Reclassering Nederland, Leger des Heils en Stichting Verslavingsreclassering GGZ
BOSZ	Betere Opsporing door Sturing op Zaken
BVH	BasisVoorziening Handhaving
CJIB	Centraal Justitieel Incasso Bureau
COMPAS	Communicatiesysteem Openbaar Ministerie - Parket Administratie Systeem
CUBT	Calamiteiten Unit Basis Team
CVOM	Centrale Verwerking Openbaar Ministerie
ECLI	European Case Law Identifier
GPS	Geïntegreerd Processysteem Strafrecht
INP	Informatiemodel Nederlandse Politie
ISD	Inrichting Stelselmatige Daders
IVS	Inverzekeringstelling
KPC'er	Ketenprocescoördinator (zaakverdelers aan de ZSM-tafel)
LOVS	Landelijk Overleg van Voorzitters van de Strafssectoren
NIAS	Nieuw Appelsysteem Strafszaken
RvdK	Raad voor de Kinderbescherming
SCC	Selectie- en Coördinatiecentrum
SHN	Slachtofferhulp Nederland
Sr	Wetboek van Strafrecht
Summ-IT	Politieregistratiesysteem voor verwerking van strafdossiers en onderzoeken
Sv	Wetboek van Strafvordering
ZSM	Zo Snel, Slim, Selectief, Smpel, Samen en Samenlevingsgericht Mogelijk. Of: Zorgvuldig Snel en op Maat

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op inverzekeringstelling bij de politie en verzoeken tot schadevergoeding als gevolg van een inverzekeringstelling zonder dat de zaak is afgedaan met oplegging van straf of een maatregel conform artikel 89 Sv. In het onderzoek wordt antwoord gegeven op de onderstaande zeven vragen.

Onderzoeksvragen rond inverzekeringstelling

- 1 In welke omvang en bij welke delicten worden aangehouden verdachten in de periode 2010 t/m 2017 in verzekering gesteld?
- 2 Welke factoren spelen een rol bij het al dan niet in verzekering stellen van aangehouden verdachten?
- 3 Op welke wijze kan de ontwikkeling van het aantal in verzekering gestelde verdachten in de periode 2010 t/m 2017 worden verklaard?

Onderzoeksvragen over verzoeken tot schadevergoeding

- 4 Van welk deel van de in verzekering gestelde verdachten is in de periode 2010 t/m 2017 de zaak afgedaan zonder strafoplegging of maatregel?
- 5 In welke omvang hebben gewezen verdachten in de periode 2010 t/m 2017 een verzoek tot schadevergoeding in de zin van artikel 89 Sv ingediend?
- 6 In hoeverre is er een samenhang enerzijds tussen het indienen van een verzoek tot schadevergoeding en anderzijds het type misdrijf, kenmerken van de verdachte en de politie-eenheid waar de inverzekeringstelling heeft plaatsgevonden?
- 7 Op welke wijze kan de ontwikkeling van het aantal ingediende verzoeken tot schadevergoeding worden verklaard?

Naast literatuuronderzoek, zijn er drie methoden van onderzoek ingezet:

- 1 Registeronderzoek: verzamelen, samenstellen en analyseren van databestanden van de Nationale Politie, de Dienst Justitiële Inrichtingen en de Raad voor de rechtspraak met gekoppelde gegevens van het Openbaar Ministerie.
- 2 Politiedossieronderzoek, bestaande uit twee steekproeven: dossiers waarbij sprake is geweest van verzekeringstelling (n=700) en dossiers waarbij geen sprake is geweest van verzekeringstelling, maar waarvoor dit wel zou zijn toegestaan gezien de aard van het delict (n=670).
- 3 Gespreksronde met ervaringsdeskundigen (hulpofficieren en officieren van justitie en advocaten) en het meemaken van een dienst aan de ZSM-tafel van het Arrondissement Amsterdam.

Ontwikkeling verzekeringstellingen

Zowel het aantal geregistreerde misdrijven als het aantal unieke verdachten is fors afgenomen in de periode 2010 t/m 2017. Het aantal verzekeringstellingen neemt iets toe in 2013 en blijft op min of meer gelijk niveau tot en met 2016. Dit betekent dat er *verhoudingsgewijs* steeds meer verdachten in verzekering worden gesteld in de periode 2010 t/m 2016. In 2017 is er sprake van een markante trendbreuk, namelijk een forse daling van het aantal verzekeringstellingen. In 2017 is het aantal verzekeringstellingen met 18 procent gedaald ten opzichte van 2010. Het aantal unieke verdachten is in deze periode met 38 procent afgenomen.

De kans op een verzekeringstelling is niet gelijk bij ieder delict. In 2017 wordt ongeveer 40 procent van de verdachten van gewelds-, seksuele en vermogensmisdrijven in verzekering gesteld. Bij drugs- en (vuur)wapenmisdrijven wordt een op de drie verdachten in verzekering gesteld, terwijl dit voor vernielingen en openbare orde/gezag 18 procent is. Verzekeringstelling bij verkeersmisdrijven blijkt met minder dan 1 procent nauwelijks aan de orde te zijn.

Factoren bij verzekeringstelling

In de 700 bestudeerde dossiers waarbij de verdachte in verzekering is gesteld, geeft de verbalisant in 80 procent van de zaken 'noodzaak verhoor' (mede) als een reden voor de verzekeringstelling. Het horen van getuigen zonder inmening van de verdachte en confrontatie met getuigen en verklaringen worden in

een op de drie inverzekeringstellingen (mede) als reden genoemd. Het uitreiken van mededelingen, zoals een strafbeschikking of een dagvaarding, wordt in een kwart van de inverzekeringstellingen mede als reden aangevoerd en in 7 procent van de zaken zelfs als enige reden.

De analyse van de bestudeerde dossiers en de interviews met deskundigen wijzen uit dat het misdrijf waar de persoon in kwestie van wordt verdacht een belangrijke factor vormt voor de beslissing tot inverzekeringstelling. De wens van de verdachte om een advocaat bij het eerste verhoor aanwezig te hebben, maakt de kans op inverzekeringstelling groter. Dit hangt enerzijds samen met de zwaarte van het feit (bij zware feiten moet de verdachte een advocaat consulteren) en anderzijds neemt de omstandigheid dat de advocaat ter plekke moet komen en vooraf met zijn cliënt moet overleggen logischerwijs tijd in beslag en daarmee neemt het risico toe dat het initiële opsporingsonderzoek meer tijd vergt dan is bemeaten voor de ophoudfase. De factor tijd is ook van toepassing op het uitlezen van digitale gegevensdragers en het ophalen en uitkijken van camerabeelden. De voortschrijdende digitalisering van onze samenleving maakt ongetwijfeld dat deze factoren aan betekenis hebben gewonnen.

Ontwikkeling van inverzekeringstellingen verklaard

In de periode 2010 t/m 2017 neemt het aantal unieke verdachten af. Het aantal verdachten dat in voorlopige hechtenis is geplaatst, laat procentueel een gelijke daling zien als het aantal unieke verdachten. Het aantal verdachten dat *louter* in verzekering wordt gesteld (en daarna dus niet in voorlopige hechtenis) daalt echter – tegen deze trend in – niet, met uitzondering van het jaar 2017. Dit betekent dat de politie in toenemende mate verdachten slechts in verzekering stelt en dat het OM niet vordert om de verdachte in voorlopige hechtenis te plaatsen. Dit duidt erop dat de politie er steeds minder vaak in slaagt de (initiële) opsporingsonderzoeken af te ronden binnen de ophoudfase.

Dat het aantal inverzekeringstellingen jarenlang niet is gedaald, is te wijten aan drie ontwikkelingen, namelijk de verdergaande digitalisering (met als gevolg meer digitale gegevensdragers die uitgelezen kunnen/moeten worden), aangescherpte regels rond de aanwezigheid van een advocaat bij het eerste verhoor en het naar voren trekken van de afdoening door het Openbaar Ministerie bij eenvoudige zaken (de ZSM-werkwijze). Hierdoor is er feitelijk sprake van een situatie met tegengestelde bewegingen: minder verdachten enerzijds, maar wel vaak langere doorlooptijden bij het onderzoek naar aangehouden verdach-

ten. Het nettoresultaat is dat deze tegengestelde bewegingen elkaar in evenwicht houden waardoor het absolute aantal in verzekeringstellingen redelijk constant is gebleven in de periode 2010 t/m 2016, met uitzondering van de 'eenmalige' stijging in 2013 (mede) als gevolg van de landelijke uitrol van de ZSM-werkwijze. Het afgenomen aantal in verzekeringstellingen in 2017 (22 procent in vergelijking met 2016) laat zien dat betekenis van de tegengestelde beweging (meer tijdrovende activiteiten binnen de ophoudfase) niet langer de daling van het aantal (unieke) verdachten 'compenseert'. Een aanvullende verklaring – naast de daling van het aantal verdachten – voor de daling van het aantal in verzekeringstellingen in 2017 is de verlenging van de ophoudtermijn van zes naar negen uur per 1 maart 2017.

Ontwikkeling schadevergoedingen

In 1990 zijn er 692 verzoeken tot schadevergoeding op basis van artikel 89 Sv ingediend. In 1997 wordt de grens van duizend doorbroken en in 2004 is dit aantal verdubbeld tot meer dan tweeduizend. Vanaf 2002 is er min of meer sprake van een constante stijging, en in 2016 zijn er meer dan zeventuizend verzoeken ingediend. In 2017 zijn er voor het eerst minder verzoeken tot schadevergoeding ingediend (6631) dan het voorgaande jaar en deze ontwikkeling volgt het fors gedaalde aantal in verzekeringstellingen in 2017.

Het merendeel van de ingediende verzoeken wordt gehonoreerd. De laatste jaren wordt de schadevergoeding (deels) toegekend bij ruim 90 procent van de verzoeken. Het gemiddelde schadebedrag ligt in de periode 1990 t/m 2013 tussen de twee- en drieduizend euro, met af en toe een piek naar boven. In 2014 duikt het gemiddelde bedrag voor het eerst onder de tweeduizend euro en neemt verder af in 2015 en 2016 tot 1266 euro. Dit wordt veroorzaakt door een toename van het aantal zaken met een minimale schadevergoeding (alleen in verzekeringstelling).

In 2016 zijn er 7527 verzoeken tot schadevergoeding ingediend door gewezen verdachten die in verzekering zijn gesteld zonder dat er een strafoplegging of maatregel op is gevolgd (artikel 89 Sv). Als we dit gegeven afzetten tegen het geschatte aantal zaken waarbij een gewezen verdachte een verzoek tot schadevergoeding had kunnen indienen (dus alle in verzekeringstelling die zonder straf of maatregel zijn geëindigd), dan is de conclusie dat 41 procent van de gewezen verdachten die een verzoek hadden kunnen indienen dit in 2016 ook daadwerkelijk heeft gedaan; in 2010 is dit nog 25 procent. In 2017 is dit

percentage gestegen tot 51 procent. Dit percentage moet echter met terughoudendheid worden geïnterpreteerd omdat het jaar van in verzekeringstelling niet per definitie samenvalt met het jaar van het verzoek tot schadevergoeding. Door de sterke afname van het aantal in verzekeringstellingen lijkt het percentage personen dat om een schadevergoeding vraagt in 2017 ‘kunstmatig’ hoog, omdat een aantal verzoeken betrekking zal hebben op een in verzekeringstelling uit 2016. En in 2016 waren er substantieel meer in verzekeringstellingen dan in 2017.

Schadevergoedingen nader bezien

Gewezen verdachten van geweldsmisdrijven dienen minder vaak een verzoek in tot schadevergoeding. Daarentegen dienen gewezen verdachten van vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde/gezag relatief vaker een verzoek tot schadevergoeding in. We constateren deze verschillen, maar hebben geen goede verklaring hiervoor kunnen vinden.

In 2016 is er één verzoek tot schadevergoeding op tien in verzekeringstellingen in Nederland. De meeste eenheden liggen rond dit gemiddelde. De eenheid die beduidend minder verzoeken tot schadevergoeding in verhouding tot het aantal in verzekeringstellingen heeft, is de eenheid Noord-Nederland, met een verzoek om schadevergoeding bij een op de twintig in verzekeringstellingen. In de eenheden Oost-Brabant, Midden-Nederland en Zeeland/West-Brabant wordt daarentegen op circa iedere acht in verzekeringstellingen een verzoek tot schadevergoeding ingediend.

Er is onderzocht welke verschillen zich voordoen op drie persoonskenmerken (seks, leeftijd en geboorteland) wat betreft het verzoek tot schadevergoeding. Dit is enerzijds gedaan door een vergelijking te maken met alle unieke verdachten en anderzijds door een vergelijking te maken met in verzekering gestelde verdachten. Het blijkt dat er verschillen zijn naar persoonskenmerken bij een vergelijking met alle verdachten, maar dat deze verschillen verdwijnen bij een vergelijking met in verzekering gestelde verdachten. De aanvragers van een schadevergoeding zijn daarmee dus een goede afspiegeling van de populatie in verzekering gestelde verdachten.

Ontwikkeling van schadevergoedingen verklaard

In de periode 2010 t/m 2016 worden er meer verzoeken ingediend, terwijl het aantal gewezen verdachten dat daarvoor in aanmerking komt redelijk constant blijft. De toename komt geheel voor rekening van in verzekeringstellingen zonder daaropvolgende voorlopige hechtenis en met name voor de in verzekeringstellingen voor één dag. Logischerwijs daalt daarmee het gemiddeld uitgekeerde bedrag. In 2017 is het aantal gewezen verdachten dat in aanmerking komt voor een schadevergoeding substantieel gedaald en dit leidt ook tot minder verzoeken tot schadevergoeding in 2017 in vergelijking met 2016.

De gewezen verdachten maken dus vaker aanspraak op een schadevergoeding. De verklaring hiervoor kan enerzijds worden gevonden in de toenemende aanwezigheid van een raadsman bij het eerste verhoor en anderzijds in het feit dat gewezen verdachten makkelijk informatie hierover kunnen vinden op internet en dat de bekendheid met de mogelijkheid tot schadevergoeding hierdoor groter is.

Aanbevelingen

Het onderzoek sluit af met een aantal aanbevelingen. Hier noemen we er drie:

- Met de komst van ZSM is er weinig ruimte meer om zaken op een eenvoudiger wijze af te doen. De suggestie uit het werkveld is om na te denken over een ‘ZSM-light’.
- Betere aansluiting van de werktijden van de ZSM-tafel op de ‘voor de nachtrust bestemde tijd’ gedurende de ophoudtermijn.
- Automatische uitkering van schadevergoeding, tenzij de officier van justitie bezwaar maakt.

Inleiding

Dit onderzoek is gestart als gevolg van de gestage toename van het aantal (gehonoreerde) verzoeken tot schadevergoeding voor in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis zonder dat de zaak tegen de verdachte is geëindigd met oplegging van een straf of een maatregel. Onderzoek naar schadevergoeding raakt uiteraard ook aan in verzekeringstelling, maar gaandeweg is besloten ook expliciet aandacht te besteden aan mogelijke verklaringen voor de geconstateerde toename van de toepassing van in verzekeringstelling.

Deze twee onderwerpen – in verzekeringstelling en schadevergoeding – houden ook de politiek op gezette tijden bezig. We schetsen kort de politieke context en besteden in deze inleiding verder aandacht aan de onderzoeksvragen die zullen worden beantwoord en de methoden en databestanden die daarbij zijn gebruikt.

1.1 In verzekeringstelling

De Algemene Rekenkamer heeft in 2017 een onderzoek gepubliceerd met de titel *Voorarrest: verdachten in de cel*. Dit onderzoek heeft diverse raakvlakken met het onderhavige onderzoek. In de bestuurlijke reactie op de conceptrapportage¹ geeft de minister van Veiligheid en Justitie aan dat het van belang is om een onderscheid te maken tussen in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis. Bij de fase van de in verzekeringstelling is het opsporingsonderzoek in een pril stadium, en een redelijk vermoeden van schuld is in principe voldoende om iemand in verzekering te stellen. Dit relatief lage verdenkingscriterium past ook bij het dynamische karakter van dit deel van het opsporingsonderzoek, aldus de minister.

Het rapport van de Algemene Rekenkamer laat zien dat de afgelopen jaren procentueel gezien steeds meer verdachten in verzekering worden gesteld. De minister wijst in zijn reactie op een aantal ontwikkelingen die deze tendens

1 Brief aan de President van de Algemene Rekenkamer (2 oktober 2017). 2133260.

(mogelijk) kunnen verklaren, zoals technologische ontwikkelingen (meer onderzoek aan digitale gegevensdragers), Europese wetgeving (recht op bijstand van een raadsman bij het politieverhoor) en het ‘naar voren organiseren’ van de afhandeling van relatief lichte zaken (ZSM-werkwijze).

De minister neemt ook een voorschot op de resultaten van het onderhavige onderzoek. Hij stelt (p. 3):

‘Zoals u ook aangeeft in uw rapport lijken nog niet gepubliceerde cijfers over 2017 te wijzen op een daling van het aantal in verzekeringstellingen. De oorzaken hiervan zijn nog niet duidelijk, maar worden momenteel naast andere items onderzocht in een onderzoek onder regie van Stichting Politie & Wetenschap.’

1.2 Schadevergoedingen

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) publiceert jaarlijks het bedrag dat aan ex-verdachten is betaald als schadevergoeding, omdat ze ‘onterecht vast’ hebben gezeten of nodeloos kosten hebben gemaakt.² Deze cijfers vormen met regelmaat stof voor mediaberichtgeving. Zo ook naar aanleiding van de cijfers van 2015. Het *Algemeen Dagblad* kopt op 18 april 2016 naar aanleiding van de cijfers bijvoorbeeld: ‘Vast uit voorzorg: verdachte zit vaker onterecht in de cel’. In het artikel wordt gesteld dat er sprake is van een verviervoudiging van het aantal personen dat in 2015 een schadevergoeding heeft gekregen in vergelijking met het jaar 2004.

Deze berichtgeving vormt voor het Tweede Kamerlid Van Tongeren (GroenLinks) aanleiding vragen te stellen aan de minister van Veiligheid en Justitie tijdens het mondeling Vragenuur op 19 april 2016 en Tweede Kamerlid Swinkels (D66) stelt op 22 april schriftelijke vragen aan de minister (2016Z08383) over de kwestie. De minister antwoordt dat het aantal toegekende schadevergoedingen voor onterechte hechtenis de afgelopen jaren weliswaar gestaag is gestegen, maar dat het toegekend bedrag in de afgelopen tien jaar tegelijkertijd is gehal-

2 De term ‘onterecht vast’ kan de indruk wekken dat de in verzekeringstelling onrechtmatig zou zijn geweest. Dit geldt mogelijk voor sommige zaken waarbij een verzoek tot schadevergoeding is ingediend, maar de in verzekeringstelling kan natuurlijk ook rechtmatig zijn geweest, ook al is de zaak afgedaan zonder strafoplegging of maatregel. In het onderzoek waarvan we hier verslag doen, vellen we echter geen juridisch oordeel over de vraag in hoeverre de in verzekeringstellingen als onrechtmatig zijn te bestempelen.

veerd. De minister trekt hieruit de conclusie dat de oorzaak van deze twee tendensen ligt bij toepassing van in verzekeringstelling bij relatief lichte vergrijpen.

Berghuis et al. (2016) betogen dat de toename van het aantal schadevergoedingen inderdaad vooral is toe te schrijven aan het stijgend aantal in verzekeringstellingen. De auteurs opperen een aantal mogelijke verklaringen hiervoor, maar deze hypothesen zijn niet verder onderzocht. Het ontbreekt eveneens aan een meer gedetailleerd inzicht in welke personen bij welke type zaken nu (verhoudingsgewijs) vaker ‘onterecht’ vast zitten. Ook is het onbekend, in hoeverre er verschillen bestaan tussen de politie-eenheden. In het onderhavige onderzoek zijn onder andere deze (ontbrekende) aspecten nader in kaart gebracht.

Ook het eerdergenoemde onderzoek van de Algemene Rekenkamer (2017) laat zien dat er steeds vaker schadevergoedingen worden uitgekeerd aan personen die alleen in verzekering zijn gesteld. In 2016 geldt dit voor acht van de tien uitgekeerde schadevergoedingen. Daarnaast wordt opgemerkt dat ongeveer 35 procent van de gewezen verdachten die in aanmerking komen voor een schadevergoeding deze ook heeft aangevraagd.

1.3 Onderzoeksvragen

Het onderzoek richt zich op twee onderwerpen: in verzekeringstellingen en ingediende verzoeken tot schadevergoeding. De zeven onderzoeksvragen die in dit onderzoek worden beantwoord hebben we ingedeeld naar deze twee onderwerpen.

Onderzoeksvragen rond in verzekeringstelling³

- 1 In welke omvang en bij welke delicten worden aangehouden verdachten in de periode 2010 t/m 2017 in verzekering gesteld?

3 In dit onderzoek wordt geen normatief oordeel gegeven over de toepassing van in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis. In kringen van strafrechtjuristen is het echter een regelmatig terugkerend thema. Zo stelt bijvoorbeeld strafrechtjurist en Hoge Raad-lid Buruma (2013) dat voorlopige hechtenis een aantasting is van een fundamenteel recht, maar dat er genoeg zaken zijn waarin dit terecht wordt opgelegd. Hij voegt hier echter aan toe dat het nu ‘soms wel erg gemakkelijk gaat’. In dit verband heeft het College voor de Rechten van de Mens in 2017 een interessant onderzoek gepubliceerd naar de motivering van voorlopige hechtenis onder de titel *Tekst en Uitleg*, waaruit blijkt dat de rechter vaak niet (schriftelijk) motiveert welke de redenen zijn om een verdachte in voorlopige hechtenis te plaatsen. ‘Het feit dat voorlopige hechtenis volgens de wet kán worden opgelegd, betekent niet dat voorlopige hechtenis in de individuele zaak het beste middel is’, aldus het College (2017, p. 8).

- 2 Welke factoren spelen een rol bij het al dan niet in verzekering stellen van aangehouden verdachten?
- 3 Op welke wijze kan de ontwikkeling van het aantal in verzekering gestelde verdachten in de periode 2010 t/m 2017 worden verklaard?

Onderzoeksvragen over verzoeken tot schadevergoeding:

- 4 Van welk deel van de in verzekering gestelde verdachten is in de periode 2010 t/m 2017 de zaak afgedaan zonder strafoplegging of maatregel?
- 5 In welke omvang hebben gewezen verdachten in de periode 2010 t/m 2017 een verzoek tot schadevergoeding in de zin van artikel 89 Sv ingediend?
- 6 In hoeverre is er een samenhang tussen enerzijds het indienen van een verzoek tot schadevergoeding en anderzijds het type misdrijf, kenmerken van de verdachte en de politie-eenheid waar de in verzekeringstelling heeft plaatsgevonden?
- 7 Op welke wijze kan de ontwikkeling van het aantal ingediende verzoeken tot schadevergoeding worden verklaard?

1.4 Methoden van onderzoek

Naast literatuuronderzoek, zijn er drie methoden van onderzoek ingezet. We zijn gestart met het verzamelen, samenstellen en analyseren van databestanden van de Nationale Politie, de Dienst Justitiële Inrichtingen en de Raad voor de rechtspraak met gekoppelde gegevens van het Openbaar Ministerie. In de volgende paragraaf bespreken we deze databestanden nader. Waar relevant, zijn de analyse-uitkomsten afgezet tegen openbaar toegankelijke statistieken van het CBS (middels Statline) over geregistreerde criminaliteit, verdachten en afdoening van strafzaken.

De tweede methode betreft politiedossieronderzoek. Het dossieronderzoek bestaat uit twee steekproeven. Bij de eerste steekproef gaat het om dossiers waarbij sprake is geweest van in verzekeringstelling ($n=701$). De tweede steekproef omvat dossiers waarbij geen sprake is geweest van in verzekeringstelling, maar waarvoor dit wel zou zijn toegestaan gezien de aard van het delict ($n=704$). De politie heeft de dossiers voor ons aselectief getrokken uit BVH aan de hand van drie criteria:

- 1 In ieder dossier is sprake geweest van een aanhouding na 1 maart 2017. Op deze datum is namelijk een wetswijziging in werking getreden, waarbij de ophoudtermijn is verlengd van zes naar negen uur (zie ook hoofdstuk 2).
- 2 In beide steekproeven is sprake van aanhoudingen voor wetsovertredingen waarbij de mogelijkheid tot inverzekeringstelling bestaat.
- 3 De dossiers zijn afkomstig van alle politie-eenheden en er kan zowel sprake zijn van één aangehouden verdachte als van meerdere aangehouden verdachten.

De BVH-informatie is aangevuld met gegevens uit BOSZ over de verdere afdoening. De onderzoeker heeft geen toegang tot BVH zelf gehad. De relevante documenten zijn als pdf-bestand beschikbaar gesteld, waarna de relevante gegevens handmatig uit de dossiers zijn gehaald.

Alle dossierinformatie is verwerkt in Excel. Tijdens de verwerking van de gegevens is een deel van de dossiers incompleet gebleken, waardoor veertig dossiers als ongeldig of onbetrouwbaar zijn bestempeld. Redenen om een dossier het predicaat ongeldig of onbetrouwbaar toe te kennen zijn het ontbreken van informatie over meerdere relevante variabelen⁴ en/of onduidelijkheid over wat er nu precies is gebeurd. Dit laatste geldt bij steekproef 2 (geen inverzekeringstelling). Het gaat dan over zaken waarbij we ons moeilijk kunnen voorstellen dat er geen sprake zou zijn geweest van inverzekeringstelling. In die gevallen is het dossier voortgezet onder een nieuw BVH-nummer of in summ-IT, een volgsysteem van de politie dat gebruikt wordt voor ernstige delicten en langlopende zaken. Omdat het oorspronkelijke BVH-dossier dan plotseling ophoudt en onbekend is wat er daarna met de zaak is gebeurd, zijn deze dossiers als onbetrouwbaar bestempeld.

Door het uitsluiten van 35 dossiers bij de analyse omvat de uiteindelijke steekproef 700 dossiers met inverzekeringstelling en 670 dossiers zonder inverzekeringstelling. In totaal zijn daarmee 1370 dossiers in de analyse betrokken.

We hebben het onderzoek afgesloten met de inzet van de derde methode, namelijk het voeren van gesprekken met ervaringsdeskundigen op het terrein van inverzekeringstelling en verzoeken tot schadevergoeding. Deze gesprekken hebben tot doel gehad de respondenten te laten reflecteren op de resultaten zoals die uit het eerste deel van het onderzoek naar voren zijn gekomen. Daar-

4 We wilden ook graag weten of de verdachte na inverzekeringstelling in voorlopige hechtenis is gesteld. Deze informatie was echter niet uit de ter beschikking gestelde dossiers te halen. Hetzelfde geldt voor de vraag of de verdachte in aanmerking kwam voor een ISD-maatregel.

toe zijn in de maanden april en mei van 2018 tien politiefunctionarissen vanuit hun rol als hulpofficier van justitie geïnterviewd. Verder is gesproken met vier officieren van justitie en twee advocaten. Deze interviews hebben deels face to face en deels telefonisch plaatsgevonden.⁵ Behalve de interviews heeft een van de onderzoekers ook een dienst meegemaakt aan de ZSM-tafel van het Arrondissement Amsterdam en tijdens deze dag gesproken met alle deelnemers aan de ZSM-tafel.⁶

1.5 Databestanden

Zoals gezegd, is het onderzoek gestart met het verzamelen, samenstellen en analyseren van databestanden van de Nationale Politie, de Dienst Justitiële Inrichtingen en de Raad voor de rechtspraak met gekoppelde gegevens van het Openbaar Ministerie:

- 1 Politie: in verzekeringstelling
- 2 Dienst Justitiële Inrichtingen: voorlopige hechtenis
- 3 Raad voor de rechtspraak gekoppeld met OM-data:
 - a Verzoeken tot schadevergoeding (artikel 89 Sv)
 - b Verzoeken tot onkostenvergoeding (artikel 591a Sv)

5 De politiefunctionarissen zijn afkomstig uit de eenheden Amsterdam, Den Haag, Midden-Nederland, Noord-Nederland en Oost-Nederland. De officieren van justitie en advocaten hebben allen hun basis in Amsterdam, maar spreken deels ook vanuit hun ervaring in andere delen van het land.

6 Het veldwerk is verricht gedurende de dagdienst (met uitloop) van 09.00 uur tot 17.00 uur. De reguliere ZSM-diensten zijn zeven dagen per week van 08.00-22.00 uur, waarbij er wordt gewerkt in twee diensten. De mensen die aan de 'ZSM-tafel' (formeel: het Selectie- en Coördinatiecentrum – SCC) werken, doen dat in de regel in diensten van acht of negen uur. De veldwerkdag speelde zich af aan de zogenaamde ZSM-Vasttafel, ofwel de tafel van de zaken waarbij verdachten ook daadwerkelijk zijn aangehouden en vervolgens zijn opgehouden voor verhoor, om vervolgens al dan niet in verzekering te worden gesteld. In de aangrenzende kamer van het Hoofdbureau van politie in Amsterdam is er ook nog een 'ZSM-Lostafel'; hier worden 'niet-vast'-zaken behandeld van ontboden verdachten die zich buiten heterdaad op enig moment moeten melden bij een politiebureau. Deze laatste tafel is niet bezocht op de bewuste veldwerkdag.

1.5.1 Politiebestanden inzake in verzekeringstelling

De politie heeft een bestand ter beschikking gesteld met gegevens over in verzekeringstellingen voor de periode 2010 t/m 2017. De gegevens zijn afkomstig uit BVH. Van iedere in verzekeringstelling is het jaar, de regionale eenheid, een delictstypering, persoonskenmerken (seks, leeftijd, geboorteland en woonland) en het aantal dagen dat de verdachte in verzekering is gesteld, beschikbaar. Het aantal dagen IVS is naar boven afgerond. Dus iemand die dertig uur in verzekering is gesteld, telt voor twee dagen. De delictstypering is gebaseerd op het INP-model, waarbij we ons richten op ‘beleidsniveau 2’.⁷

Daarnaast heeft de politie een bestand ter beschikking gesteld met gegevens over de afdoening van de zaken waarbij de in verzekeringstelling van de verdachte is geregistreerd met behulp van BOSZ. Deze gegevens zijn echter slechts leverbaar voor de jaren 2015 t/m 2017. Dit bestand bevat dezelfde variabelen als het IVS-bestand, plus de variabele Afdoening (door het Openbaar Ministerie). Aan de hand van dit bestand krijgen we geen inzicht in de beslissing van de rechter, maar wel in de beslissing van de officier van justitie. Voor zaken die zijn geseponeerd kan een verzoek tot schadevergoeding worden ingediend.⁸

In 2015 is bij 5789 van de 66.388 zaken (8,7 procent) voor een in verzekering gestelde verdachte nog niet bekend wat de afdoening is, dan wel is de afdoening niet geregistreerd in BOSZ. Voor 2016 is het percentage 13,0 procent en voor 2017 14,5 procent.

1.5.2 DJI-overzichten inzake voorlopige hechtenis

Data van de politie geven inzicht in het aantal in verzekering gestelde verdachten. Om inzicht te verkrijgen in het aantal verdachten in voorlopige hechtenis, hebben we aangeklopt bij de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI). Van deze dienst hebben we vervolgens een Excel-overzicht gekregen met data over voor-

7 Het INP-model bestaat uit vier beleidsniveaus. Het laagste niveau (4) is ‘Maatschappelijke klasse’. Dit omvat honderden klassen. De daaropvolgende niveaus hebben de namen ‘Reikwijdte’ (niveau 3), ‘Deelgebied’ (niveau 2) en ‘Resultaatgebied’ (niveau 1). Ons bestand bevat gegevens over het delict op niveau 2. Dit betekent bijvoorbeeld dat diefstallen en inbraken uit woning, maar ook schuur of tuinhuis bij elkaar zijn gevoegd tot ‘huis’ en dat bedreiging, mishandeling, moord en doodslag, zedenmisdriven en openlijk geweld bij elkaar zijn genomen tot ‘lichamelijke integriteit’.

8 De bestanden van de Raad voor de rechtspraak bevatten geen BVH- of proces-verbaalnummer. Daarom kunnen we zaken die vermoedelijk bij de politie zijn geseponeerd niet koppelen aan politiegegevens over het strafbare feit en de verdachte.

lopige hechtenis bij het Gevangeniswezen en Justitiële Jeugdinrichtingen voor de periode 2010 t/m 2016.

Het Excel-document van het Gevangeniswezen geeft inzicht in het aantal verdachten in voorlopige hechtenis per jaar, uitgesplitst naar rechtbank/gerechtshof en het type delict. De indeling van type delict is conform de CBS-indeling in hoofdgroepen.⁹ Het overzicht van Justitiële Jeugdinrichtingen bevat een uitsplitsing naar jaar en arrondissementsparket (en dus niet naar type delict). Het jaar 2014 is niet goed meer te reproduceren vanwege de overgang naar een nieuw administratiesysteem, maar het aantal verdachten in voorlopige hechtenis in een Justitiële Jeugdinrichting is wel bekend voor 2014.

1.5.3 Bestanden Raad voor de rechtspraak inzake schadevergoeding

De verzoeken om schadevergoeding (artikel 89 Sv) worden door de rechtbanken geregistreerd in COMPAS of GPS en door de gerechtshoven in NIAS. In dit laatstgenoemde systeem worden ook de zaken geregistreerd waarbij hoger beroep wordt aangetekend met betrekking tot de beslissing rond schadevergoeding. De Raad voor de rechtspraak heeft bestanden geleverd over de jaren 2010 t/m 2016 uit deze drie bronsystemen. Van ieder verzoek is het parketnummer, de beslissing, het toegekende bedrag en de datum van de beslissing vastgelegd. Verder is bekend welke rechtbank of welk gerechtshof het verzoek heeft behandeld. Omdat het aantal in verzekeringstellingen in 2017 fors is afgenomen ten opzichte van de jaren daarvoor hebben we op de valreep nog gegevens over verzoeken tot schadevergoeding voor het jaar 2017 ontvangen, om na te gaan of de daling bij in verzekeringstellingen zich ook doorzet bij de aanvragen voor schadevergoedingen. De gegevens van 2017 zijn niet gekoppeld met data van het OM.

Deze bestanden zijn geschoond voor dubbele registraties. In een paar honderd gevallen was de beslissing ‘aanhouden’, dat wil zeggen dat het gerecht de beslissing uitstelt/aanhoudt. Deze zaak is dan later afgedaan; zowel de ‘aanhouding’ als de uiteindelijke beslissing komen in de bestanden voor. De ‘aanhoudingen’ zijn daarom uit de bestanden verwijderd.

Tabel 1.1 laat zien hoeveel verzoeken tot schadevergoeding er per jaar in deze drie bronsystemen zijn geregistreerd in de periode 2010 t/m 2016. Hierbij is de datum van de beslissing gebruikt als peildatum. In tabel 1.1 zijn deze

⁹ Dat wil zeggen geweldsmisdrijven, seksuele misdrijven, vermogensmisdrijven (met en zonder geweld), vernieling en openbare-ordermisdrijven, overige misdrijven Sr, Opiumwet, Wegenverkeerswet, WWM en andere wetten.

aantallen vergeleken met de CBS-statistiek (Statline). Voor ieder jaar geldt dat de aantallen op basis van de drie bronbestanden iets hoger (van 2 tot 10 procent) uitvallen dan de CBS-statistiek.¹⁰

Tabel 1.1 Aantal verzoeken tot schadevergoeding per bronsysteem in de periode 2010-2016

	COMPAS	GPS	NIAS	Totaal	CBS	Verschil
2010	3947	1	510	4458	4294	164
2011	4137	11	606	4754	4652	102
2012	4759	47	700	5506	5226	280
2013	4722	83	766	5571	4999	572
2014	5231	306	800	6337	5999	338
2015	5760	768	689	7217	6484	733
2016	6101	786	640	7527	7251	276

Aan de hand van het toegekende schadebedrag is vastgesteld of er sprake is geweest van alleen inverzekeringstelling of tevens voorlopige hechtenis. De aannahme hierbij is dat één dag in verzekering overeenkomt met een schadebedrag van 105 euro. Lastig is hoe we bedragen tussen de 420 en 630 euro moeten interpreteren. Dit kan duiden op verlenging van de inverzekeringstelling, maar ook op de start van voorlopige hechtenis na drie dagen inverzekeringstelling. We hebben ervoor gekozen om een veelvoud van 105 euro, dat wil zeggen: 420, 525 en 630 euro, op te vatten als een verlengde inverzekeringstelling en alle tussenliggende bedragen als voorlopige hechtenis, indachtig het feit dat voorlopige hechtenis standaard per dag een kleiner schadebedrag geeft.

De bestanden van de Raad voor de rechtspraak hebben betrekking op de afdoening van een verzoek tot schadevergoeding. Deze afdoening vindt logischerwijs plaats na de inverzekeringstelling. Hierdoor kan een vergelijking van het aantal inverzekeringstellingen zonder oplegging van straf of maatregel met het aantal aanvragen voor een schadevergoeding op jaarbasis een vertekend beeld opleveren als er sprake is van een markante stijging of daling van het aantal inverzekeringstellingen; de afdoening van het verzoek vindt namelijk deels pas plaats in het daaropvolgende jaar. Omdat het aantal inverzekeringstellingen in 2017 fors is gedaald, hebben we ook inzicht gekregen in de instroom van het aantal verzoeken tot schadevergoeding voor de jaren 2015, 2016 en 2017. Op

¹⁰ De afzonderlijke rechtbanken en gerechtshoven leveren cijfers over het aantal aangevraagde en toegewezen verzoeken tot schadevergoeding aan het CBS. Deze leveringen zijn blijkbaar niet altijd volledig. Hierbij merkt de Raad voor de rechtspraak tevens op dat de registratie van verzoeken tot schadevergoeding niet een beleidsterrein is dat door de Raad wordt geverifieerd op juiste invoer in de systemen.

die manier kunnen we het mogelijke na-ijleffect in kaart brengen (waarover meer in hoofdstuk 5).

Hoger beroep

De verdachte die een verzoek doet tot schadevergoeding kan in hoger beroep gaan tegen de beslissing van de rechter. Ook de officier van justitie kan in hoger beroep gaan. De hogerberoepzaken worden in NIAS geregistreerd. Op jaarbasis worden er tussen de 150 en 200 verzoeken tot hoger beroep ingediend bij de gerechtshoven. In de periode 2010 t/m 2016 zijn er 1204 hogerberoepverzoeken ingediend, waarvan 1153 (96 procent) door de verdachte. Er zijn 68 verzoeken weer ingetrokken, hetgeen betekent dat het gerechtshof in 1136 gevallen een uitspraak heeft gedaan over het verzoek tot schadevergoeding. NIAS bevat weliswaar een variabele met betrekking tot de beslissing in hoger beroep, maar deze variabele is in een zo geringe mate gevuld, dat we daar weinig mee kunnen. Helaas is daarmee dus niet vast te stellen in hoeverre de beslissing in eerste aanleg wordt overgenomen dan wel wordt aangepast als gevolg van een uitspraak in hoger beroep.

Koppeling met OM-data

Het bestand van de Raad voor de rechtspraak bevat geen informatie over het type delict, de persoon van de verdachte en de afdoening. Om hier zicht op te krijgen, is een koppeling gemaakt met databestanden van het Openbaar Ministerie aan de hand van het parketnummer.¹¹ Niet van ieder verzoek tot schadevergoeding is echter een parketnummer bekend. Als de zaak wordt geseponneerd en dit sepot alleen administratief wordt vastgelegd in de politieadministratie, dan is er geen parketnummer uitgegeven en is ook geen koppeling met OM-data mogelijk.

Daarnaast komt hetzelfde parketnummer enkele tientallen keren tweemaal voor in de bestanden. Dit hoeft geen fout te zijn, want er zou immers sprake kunnen zijn geweest van twee keer onterechte detentie onder de vlag van één parketnummer (zaken gevoegd). Voor het koppelen mag er echter geen sprake zijn van dubbelingen en daarom zijn deze dubbele parketnummers terugge-

11 Deze koppeling is verzorgd door de *Fact Factory* van het Parket-Generaal.

bracht tot één zaak, maar wel met de aantekening dat het hier om een dubbele registratie gaat.

Van de 41.370 verzoeken tot schadevergoeding (bestanden Raad voor de rechtspraak) zijn 28.600 unieke parketnummers bekend. Niet alle koppelingen zijn gelukt. Bij 479 parketnummers is het niet gelukt om een koppeling te maken. Dit betekent dat van uiteindelijk 28.121 verzoeken tot schadevergoeding gegevens beschikbaar zijn over het type delict,¹² de persoon van de verdachte en de afdoening. Dit komt overeen met een percentage van 68 procent van alle verzoeken tot schadevergoeding.

Voor een karakterisering van het type misdrijf hebben we gekeken naar het zwaarste feit¹³ in het geval dat er meerdere feiten ten laste zijn gelegd. Vervolgens is aan de hand van de desbetreffende wet vastgesteld of het gaat om een feit uit het Wetboek van Strafrecht, de Opiumwet, Wegenverkeerswet, Wet Wapens en Munitie of een overige wet. Vervolgens is aan de hand van het wets-artikel van het Wetboek van Strafrecht een indeling gemaakt conform de CBS-indeling: vermogensmisdrijven, vernielingen, misdrijven tegen de openbare orde/gezag, gewelds- en seksuele misdrijven en overige misdrijven Wetboek van Strafrecht.

Voor ongeveer een op de drie verzoeken tot schadevergoeding kan echter geen koppeling worden gemaakt, omdat er geen parketnummer beschikbaar is en de Raad voor de rechtspraak geen BVH-nummer kan leveren. Het beeld dat wordt geschetst op basis van de gekoppelde verzoeken is daarmee mogelijk niet representatief voor alle verzoeken. Het zijn de bij de politie geseponeerde zaken die niet terugkomen in de gekoppelde bestanden.

1.5.4 Bestanden Raad voor de rechtspraak inzake onkostenvergoeding

De verzoeken om onkostenvergoeding (artikel 591a Sv) worden door de rechtbanken eveneens geregistreerd in COMPAS of GPS en door de gerechtshoven in NIAS. De Raad voor de rechtspraak heeft bestanden over de jaren 2010 t/m 2016 ter beschikking gesteld. Van artikel 591a-zaken is dezelfde informatie bekend als van artikel 89-zaken, namelijk het parketnummer, de rechtbank/hof-beslissing, het toegekende bedrag en de datum van toekenning.

12 Van ieder parketnummer zijn alle feiten gegeven en ieder feit is een aparte regel. Bij meerdere feiten wordt in principe het zwaarste feit als eerste genoemd. De zaak is gerubriceerd onder het zwaarste delict.

13 Dit is in de regel het eerstgenoemde feit en is het feit met de hoogste strafdreiging.

Een verzoek tot onkostenvergoeding staat open voor zaken waarbij geen straf en maatregel is opgelegd anders dan op basis van artikel 9a Sv.¹⁴ Voor dit onderzoek zijn we slechts geïnteresseerd in zaken waarbij er ook sprake is geweest van ‘onterechte’ detentie. Daarom hebben we alleen die artikel 591a-zaken geselecteerd die te koppelen zijn aan een artikel 89-zaak. Deze koppeling heeft plaatsgevonden aan de hand van het parketnummer.

Een verzoek tot schadevergoeding op basis van artikel 89 Sv gaat overigens niet noodzakelijkerwijs gepaard met een verzoek tot onkostenvergoeding op basis van artikel 591a Sv.¹⁵ Voor het indienen van een verzoek tot schadevergoeding mag een advocaat thans 280 euro rekenen en indien de advocaat ter zitting moet verschijnen, is het normbedrag 560 euro (Wet tarieven in strafzaken, geldend vanaf 1 april 2017).

Zoals eerder opgemerkt, is het parketnummer bekend van 28.600 verzoeken tot schadevergoeding (artikel 89 Sv). Bij 23.120 van deze zaken is tevens een verzoek tot onkostenvergoeding (artikel 591a Sv) ingediend. Dit komt overeen met 81 procent van alle verzoeken tot schadevergoeding met een parketnummer.

1.6 Leeswijzer

Voordat we ingaan op inverzekeringstellingen en schadevergoedingen bespreken we eerst in hoofdstuk 2 het juridische kader van deze begrippen. In hoofdstuk 3 gaan we nader in op de cijfermatige ontwikkeling van het aantal in verzekering gestelde verdachten in de periode 2010 t/m 2017, een en ander gerelateerd aan de ontwikkeling van geregistreerde criminaliteit en bekende verdachten. In het hoofdstuk daarna wordt een nadere analyse gepresenteerd van factoren die van invloed zijn op het besluit tot inverzekeringstelling, op basis van het dossieronderzoek en de expertinterviews. Hoofdstuk 5 wijden we aan de ontwikkeling van verzoeken tot schade- en onkostenvergoeding en een interpretatie van deze ontwikkeling op basis van data-analyse en expertinterviews. Hoofdstuk 6 is gereserveerd voor de conclusies en aanbevelingen.

14 Artikel 9a: Indien de rechter dit raadzaam acht in verband met de geringe ernst van het feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan, dan wel die zich nadien hebben voorgedaan, kan hij in het vonnis bepalen dat geen straf of maatregel zal worden opgelegd.

15 Een van de geïnterviewde advocaten geeft aan dat de Amsterdamse rechtbank een standaardformulier heeft ontwikkeld voor het verzoek tot schadevergoeding. De gewezen verdachte kan dit verzoek ook zelf doen. Daar is niet per se een advocaat voor nodig.

Het juridische kader van de centrale begrippen

Dit onderzoek richt zich op inverzekeringstelling en schadevergoeding. Hoewel het onderzoek geen juridische analyse betreft, is het wel van belang om de centrale juridische begrippen goed te duiden. Titel IV van het Wetboek van Strafvordering ('Enige bijzondere dwangmiddelen') beschrijft de relevante wetsartikelen rond aanhouding, inverzekeringstelling en voorlopige hechtenis.

Aanhouden en voorgeleiden

De politie mag een verdachte van een strafbaar feit op heterdaad aanhouden, maar moet de verdachte wel zo snel mogelijk aan de (hulp)officier van justitie voorgeleiden (artikel 53, lid 2 Sv). Buiten heterdaad kan aanhouding plaatsvinden op bevel van de officier van justitie (artikel 54, lid 1 Sv) en ook hier dient de verdachte direct te worden voorgeleid.

Ophouden voor onderzoek

De (hulp)officier van justitie beslist of de aangehouden verdachte wordt opgehouden voor onderzoek of in vrijheid wordt gesteld (artikel 56a, lid 1 Sv). De verdachte mag voor een periode van hooguit negen uur worden opgehouden, mits voorlopige hechtenis is toegestaan voor het strafbare feit.¹⁶ Als voorlopige hechtenis niet is toegestaan, mag de verdachte voor hooguit zes uur worden opgehouden. De tijd tussen middernacht en negen uur 's morgens (voor de nachtrust bestemde tijd) wordt voor de berekening van deze termijnen niet

16 Tot 1 maart 2017 is de ophoudtermijn ten hoogste zes uur; na deze datum geldt een ophoudtermijn van ten hoogste negen uur.

De Memorie van Toelichting bij deze wetswijziging stelt: 'Een duidelijk knelpunt in de huidige praktijk is dat de termijn van zes uur voor het ophouden voor onderzoek te kort is, gelet op de wachttijden voor de voorbereiding van het verhoor (in het bijzonder het verlenen van rechtsbijstand en tolkenbijstand).' (TK2014/2015 34159, nr. 3, p. 18) De ophoudtermijn start vanaf het moment van voorgeleiding aan de (hulp)officier van justitie.

meegerekend. De ophouding vindt plaats in het belang van het onderzoek (artikel 56a, lid 2 Sv). Onder onderzoek wordt onder andere verstaan het vaststellen van de identiteit van de verdachte, het voorbereiden en houden van het verhoor en het uitreiken van mededelingen in persoon over het vervolg van de strafzaak (artikel 56a, lid 4 Sv).

Inverzekeringstelling

De (hulp)officier van justitie kan de aangehouden verdachte in verzekering stellen in het belang van het onderzoek, waaronder mede wordt verstaan het belang van het aan de verdachte in persoon uitreiken van mededelingen over de strafzaak (artikel 57, lid 1 Sv). Inverzekeringstelling is alleen mogelijk voor strafbare feiten waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten (artikel 58, lid 1 Sv). De termijn van inverzekeringstelling is hooguit drie dagen. De officier van justitie kan de inverzekeringstelling eenmalig met hooguit drie dagen verlengen. Dit veronderstelt echter wel ‘dringende noodzakelijkheid’ (artikel 58, lid 2 Sv).

In de Aanwijzing inverzekeringstelling wordt erop gewezen dat een hulp-officier van justitie een verdachte in verzekering kan stellen, maar dat een eventuele verlenging (aansluitende inverzekeringstelling) altijd door de officier zelf (en dus niet namens hem) dient te worden beoordeeld. Het streven is om het onderzoek binnen de drie dagen van inverzekeringstelling af te ronden en de verdachte moet binnen deze periode aan de rechter-commissaris worden voorgeleid met een vordering tot bewaring. De verdachte mag door een aansluitende inverzekeringstelling niet van de rechter worden ‘afgehouden’, aldus de Aanwijzing.

Voorlopige hechtenis

Na de inverzekeringstelling kan de aangehouden verdachte in voorlopige hechtenis worden genomen. Voorlopige hechtenis is alleen toegestaan voor strafbare feiten opgesomd in artikel 67, lid 1 Sv: een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld (onder a) en een aantal specifiek benoemde artikelen uit het Wetboek van Strafrecht (onder b) en een aantal specifiek benoemde artikelen van diverse bijzondere wetten (onder c). Als er geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland van de verdachte kan worden vastgesteld, is de eis rond het strafbare feit afgezwakt tot

een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving gevangenisstraf is gesteld; de eis van vier jaar vervalft dus (artikel 67, lid 2 Sv).

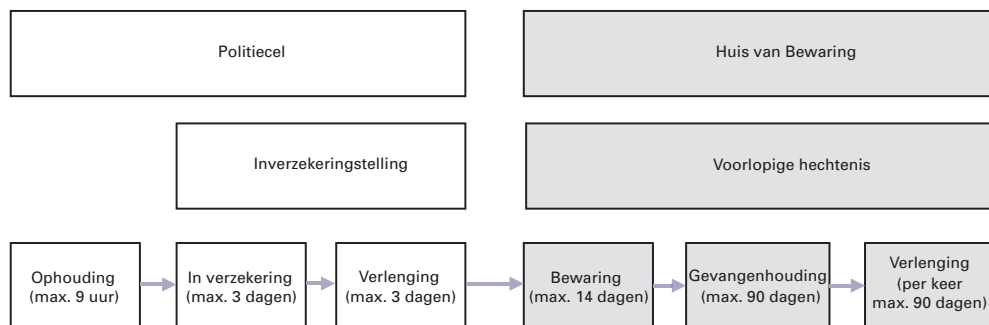
Zoals eerder opgemerkt, geldt dezelfde opsomming voor in verzekeringstelling (artikel 58, lid 1 Sv), maar er zijn nog twee voorwaarden waaraan moet zijn voldaan voordat voorlopige hechtenis mogelijk is, namelijk: ernstige bezwaren tegen de verdachte (artikel 67, lid 3 Sv) en er moet sprake zijn van vluchtgevaar (artikel 67a, lid 1a Sv) of van gewichtige redenen van maatschappelijke veiligheid (artikel 67a, lid 1b Sv). In artikel 67a, lid 2 wordt een opsomming gegeven van deze gewichtige redenen, zoals een geschokte rechtsorde, gevaar voor recidive, maatschappelijke onrust en waarheidsvinding anders dan door verklaringen van de verdachte.

De voorlopige hechtenis bestaat uit twee fasen: de bewaring en de gevangenhouding. De bewaring geldt voor hooguit veertien dagen en wordt opgelegd door de rechter-commissaris op vordering van de officier van justitie (artikel 63, lid 1 Sv). Daarna kan de officier van justitie gevangenhouding vorderen bij de rechtbank (artikel 65, lid 1 Sv) voor hooguit negentig dagen (artikel 66, lid 1 Sv). Na 104 dagen voorlopige hechtenis (bewaring plus gevangenhouding) moet de strafzaak door de rechtbank worden behandeld. Dat hoeft echter nog geen inhoudelijke behandeling te zijn (een pro-formazitting kan volstaan). Tijdens een dergelijke zitting kan de voorlopige hechtenis telkens weer worden verlengd met nogmaals negentig dagen. De wet geeft geen limiet aan het aantal malen dat verlenging van gevangenhouding kan plaatsvinden.

De gevangenhouding onder de vlag van voorlopige hechtenis wordt beëindigd door een bevel van de rechter, na afloop van de termijn waarvoor het bevel voorlopige hechtenis geldt of na een onherroepelijke uitspraak in de strafzaak. Een uitspraak is onherroepelijk als er geen hoger beroep (appel) wordt aangekend of als er een uitspraak van de zaak in hoger beroep voorligt. De rechter kan op ieder moment besluiten de voorlopige hechtenis te schorsen (artikel 80 Sv). De verdachte wordt dan onder voorwaarden in vrijheid gesteld. Voorbeelden van voorwaarden zijn een borgsom,¹⁷ elektronisch toezicht, een meldplicht of een contactverbod (Algemene Rekenkamer, 2017, p. 10).

Het wettelijke kader rond termijnen van ophouding, in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis is schematisch weergegeven in figuur 2.1.

17 In de periode 2013 t/m 2016 zijn 232 verdachten, na het betalen van een borgsom, op borgtocht vrijgelaten.

Figuur 2.1 Ophouden, inverzekeringstelling en voorlopige hechtenis in schema

Schadevergoeding en onkosten

Als de zaak zonder oplegging van straf of maatregel eindigt, kan de gewezen verdachte de rechter om een vergoeding verzoeken voor de schade die hij heeft geleden als gevolg van verzekering, klinische observatie of voorlopige hechtenis (artikel 89, lid 1 Sv).¹⁸ Het verzoek moet worden ingediend bij het gerecht waarbij de zaak zou worden vervolgd – bij een sepot – of het laatst werd vervolgd – bij vrijspraak of ontslag van rechtsvervolg (artikel 89, lid 4 Sv). Het verzoek moet binnen drie maanden na het beëindigen van de zaak worden ingediend (artikel 89, lid 3 Sv).

Er kan een vergoeding worden toegekend voor zowel immateriële (artikel 89 Sv) als materiële schade (artikel 591a Sv)¹⁹ als gevolg van de vrijheidsbeneming. De immateriële schadevergoeding bedraagt 105 euro per dag voor verblijf in een politiebureau en/of een Huis van Bewaring met beperkingen en 80 euro per dag in een Huis van Bewaring. Deze bedragen zijn vastgesteld door het Landelijk Overleg van Voorzitters van de Strafsectoren (LOVS). Inkomensderving, reis- en verblijfkosten, kosten voor rechtsbijstand en kosten van het opstellen van het verzoekschrift kunnen worden opgevoerd als materiële schadeposten. De standaardbedragen, vastgesteld door het LOVS, zijn 280 euro (incl. btw) voor het opstellen en indienen van een verzoekschrift zonder

¹⁸ Artikel 89 Sv geeft ook de mogelijkheid tot schadevergoeding als de persoon in kwestie wel is veroordeeld, maar het een feit betreft waarvoor voorlopige hechtenis niet is toegestaan.

¹⁹ Artikel 591a Sv biedt ook de mogelijkheid tot vergoeding van materiële schade in zaken die zonder straf of maatregel zijn geëindigd, maar waarbij géén sprake is geweest van verzekering, klinische observatie of voorlopige hechtenis.

behandeling van het verzoekschrift ter zitting en 550 euro (incl. btw) voor verzoeken die wel ter zitting worden behandeld.²⁰

De wettelijke verankering voor het honoreren van een verzoek tot schadevergoeding vinden we terug in artikel 90, lid 1 Sv: De toekenning van een schadevergoeding heeft steeds plaats, indien, en voor zover daartoe, naar het oordeel van de rechter, alle omstandigheden in aanmerking genomen, gronden van billijkheid aanwezig zijn.²¹

20 Zie www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Orientatiepunten-en-afspraken-LOVS.pdf.

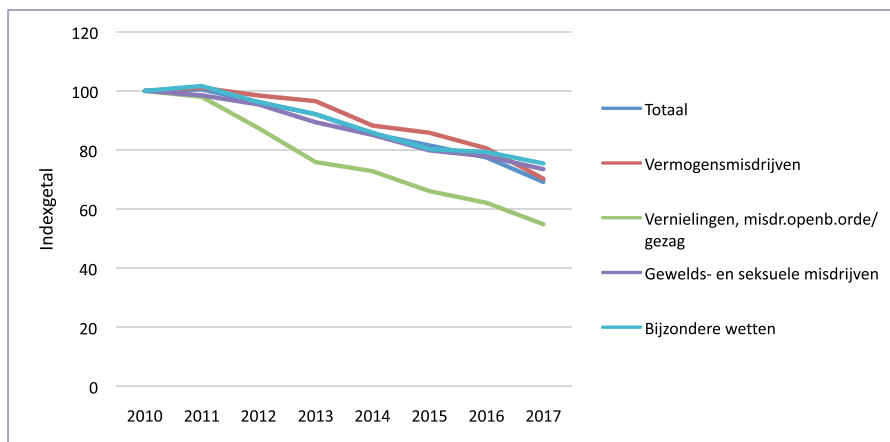
21 Hillebrandt (2015) komt tot de conclusie dat het billijkheidscriterium in standaardzaken een bruikbaar toetsingscriterium is, maar bij niet-standaardzaken tot willekeur kan leiden.

Ontwikkeling van het aantal in verzekering gestelde verdachten

In dit hoofdstuk brengen we de ontwikkeling van het aantal in verzekering gestelde personen voor de periode 2010 t/m 2017 in kaart. Deze cijfers worden in perspectief geplaatst door de aantallen te spiegelen aan de ontwikkeling van geregistreerde criminaliteit en (unieke) verdachten. Tevens onderzoeken we in welke mate de algemene ontwikkeling van het aantal in verzekering gestelde verdachten differentieert naar type misdrijf, geografische eenheid en persoonskenmerken van de verdachte. Tot slot maken we een beredeneerde schatting van het aantal verdachten dat in verzekering is gesteld zonder dat de zaak is afgedaan met strafoplegging of een maatregel. Dat gegeven vormt immers de opmaat naar een mogelijk verzoek tot schadevergoeding conform artikel 89 Sv.

3.1 Geregistreerde misdrijven, verdachten en inverzekeringstellingen

Het criminaliteitsbeeld van Nederland is de laatste jaren aan verandering onderhevig. Zo komen er beduidend minder misdrijven ter kennis van de politie dan voorheen. In 2010 zijn er nog 1,2 miljoen misdrijven geregistreerd. In 2017 is dit aantal gedaald tot 830.780, aldus de cijfers van het CBS. Deze daling doet zich voor binnen alle misdrijfcategorieën, zoals geïllustreerd in figuur 3.1. De verklaringen voor deze afname van geregistreerde criminaliteit zijn uiteenlopend, maar veel gehoord is dat preventieve maatregelen hun vruchten beginnen af te werpen (zie bijvoorbeeld Van Dijk, 2012).

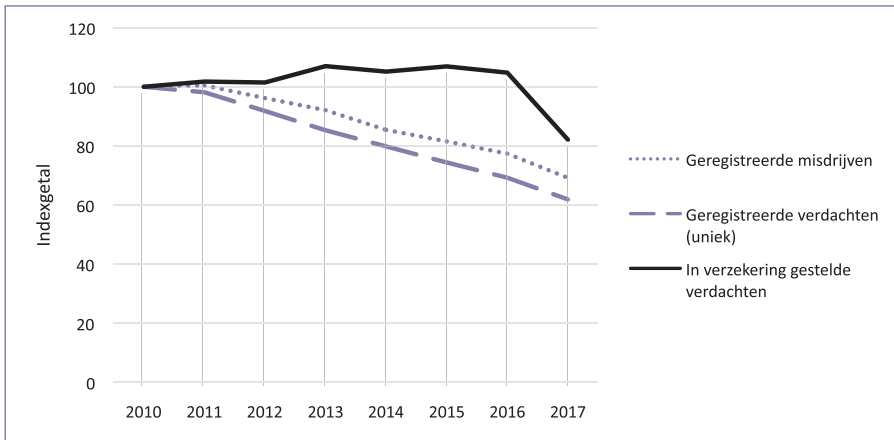
Figuur 3.1 Geïndexeerde ontwikkeling geregistreerde misdrijven naar misdrijfcategorie in de periode 2010 t/m 2017 (2010 = 100)

Bron: CBS (Statline)

Als er minder misdrijven worden geregistreerd, is het niet verwonderlijk dat de politie en andere opsporingsdiensten ook minder personen als verdachte aanmerken. De afname van het aantal verdachten is echter sterker dan de afname van het aantal geregistreerde misdrijven. Het aantal geregistreerde misdrijven is met 31 procent afgenomen in 2017 ten opzichte van 2010, terwijl het aantal geregistreerde unieke verdachten met 38 procent is teruggelopen.²²

De afname van het aantal verdachten heeft in 2011 en 2012 echter niet geleid tot een afname van het aantal in verzekering gestelde verdachten. In 2013 stijgt het aantal in verzekeringstellingen zelfs en dit aantal is min of meer constant tot en met 2016. In 2017 daalt het aantal in verzekeringstellingen echter fors; een daling van 18 procent ten opzichte van 2010. Dit is nog steeds beduidend minder dan de daling van het aantal unieke verdachten (38 procent), maar wel een substantiële daling in verhouding tot de voorgaande jaren.

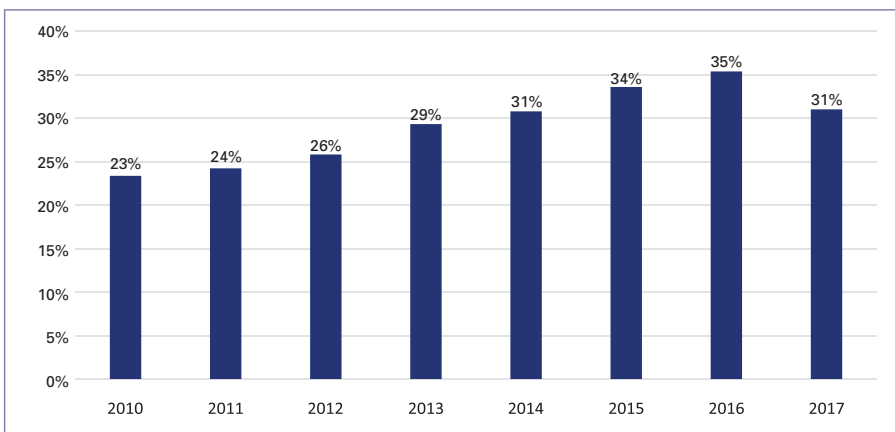
22 Er zijn twee manieren om verdachten te tellen, namelijk door 'verdachten van een misdrijf' of 'unieke verdachten' te turven. Als een persoon wordt verdacht van twee misdrijven binnen één kalenderjaar, dan telt hij twee keer mee bij 'verdachten van misdrijven' en één keer bij 'unieke verdachten'. We kiezen hier voor de optie 'unieke verdachten', omdat deze categorie beter aansluit bij in verzekeringstelling en naar het Openbaar Ministerie ingestuurde verdachten. In deze gevallen gaat het immers ook om unieke verdachten, tenzij een verdachte op twee onafhankelijk van elkaar zijnde tijdstippen binnen een kalenderjaar is aangehouden en afgedaan. Dit komt voor, maar een verdachte wordt (veel) vaker binnen 'een enkele ronde' van meerdere feiten verdacht. Overigens, ook al zouden we voor de andere methode hebben gekozen (verdachte telt mee voor ieder feit), is de procentuele daling vergelijkbaar met de procentuele daling van unieke verdachten.

Figuur 3.2 Geïndexeerde ontwikkeling geregistreerde misdrijven, verdachten en in verzekeringstellingen in de periode 2010 t/m 2017 (2010 = 100)

Bronnen: CBS (Statline) en Nationale Politie (BVH)

Een en ander betekent logischerwijs dat het percentage verdachten dat in verzekering wordt gesteld toeneemt in de periode 2010 t/m 2016. In 2010 wordt 23 procent van de geregistreerde, unieke verdachten in verzekering gesteld. In de jaren daarna loopt dit percentage gestaag op tot 35 procent in 2016. In 2017 daalt het aandeel in verzekering gestelde verdachten echter tot 31 procent.

Figuur 3.3 Percentage van de geregistreerde, unieke verdachten die in verzekering worden gesteld in de periode 2010 t/m 2017

Bronnen: CBS (Statline) en Nationale Politie (BVH)

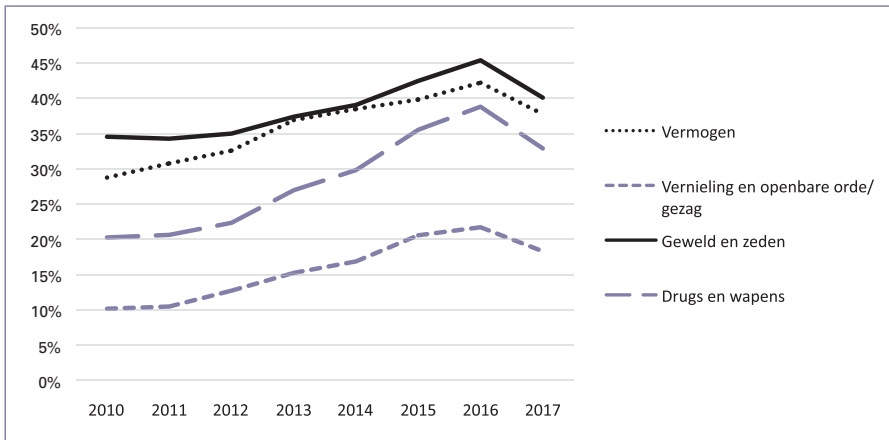
3.2 Inverzekeringstellingen naar misdrijfcategorie

Een meer gedetailleerde blik op de cijfers leert dat de kans dat een verdachte in verzekering wordt gesteld, samenhangt met het type misdrijf en dat de ontwikkeling van deze kans verschilt per misdrijfcategorie. Om door de bomen het bos nog te kunnen zien, hebben we ervoor gekozen naar grove misdrijfcategorieën te kijken, waarbij we ons laten leiden door de CBS-indeling. De politiedata hebben we naar deze CBS-categorieën ingedeeld. Figuur 3.4 geeft het resultaat, waarbij vier zaken opvallen:

- 1 Het aandeel van de verdachten die in verzekering worden gesteld verschilt per misdrijfcategorie.
- 2 De stijging van het aandeel van geregistreerde verdachten dat in verzekering is gesteld in de periode 2010 t/m 2016 geldt voor alle vier onderscheiden misdrijfcategorieën.
- 3 De 'knak' in 2017 doet zich bij alle vier de categorieën voor.
- 4 De lijnen van figuur 3.4 lopen niet evenwijdig aan elkaar: de richting is gelijk, maar de stijging/daling is niet van gelijke orde. Hieronder staan de stijging/dalingspercentages vermeld. Het gevolg is dat het inverzekeringstellingspercentage van verdachten van drugs- en wapenmisdrijven op bijna vergelijkbaar niveau is komen te liggen als van verdachten van gewelds- en zedencriminaliteit, en van vermogenscriminaliteit.

Tabel 3.1 Procentuele stijging en daling van inverzekeringstelling naar misdrijftype

	Procentuele stijging 2016 in vergelijking met 2010	Procentuele daling 2017 in vergelijking met 2016
Vermogen	47 %	11 %
Vernieling, en openbare orde/gezag	114 %	16 %
Geweld en zeden	31 %	12 %
Drugs en wapens	91 %	15 %

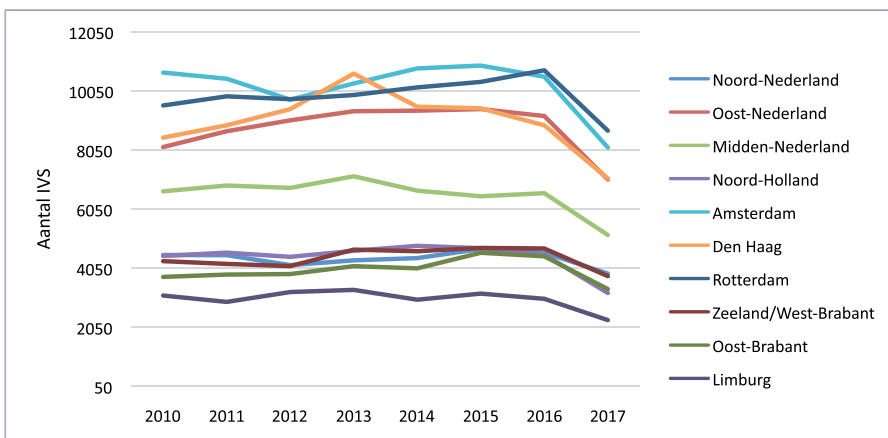

Figuur 3.4 Percentage van de geregistreerde, unieke verdachten die in verzekering worden gesteld per misdrijfcategorie in de periode 2010-2017

Bronnen: CBS (Statline) en Nationale Politie (BVH)

3.3 Inverzekeringstellingen naar geografische eenheid

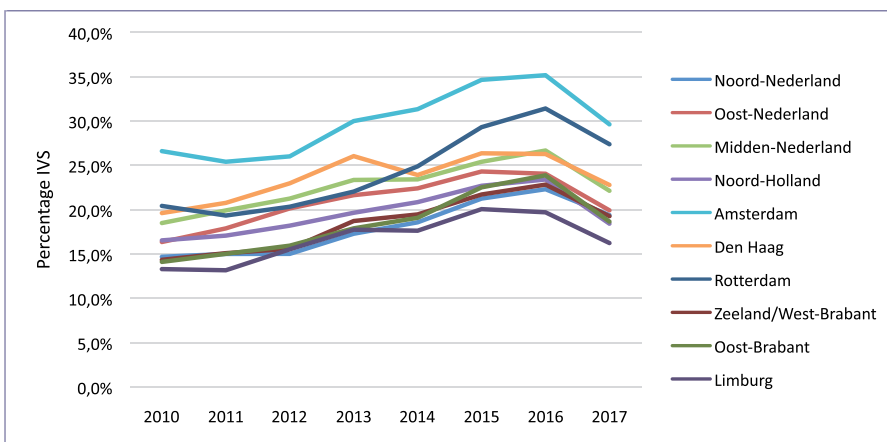
In figuur 3.5 is het aantal in verzekering gestelde verdachten per politie-eenheid gegeven in de periode 2010 t/m 2017. Hierbij blijkt dat het aantal inverzekeringstellingen verschilt per eenheid. De eenheden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Oost-Nederland kennen de meeste inverzekeringstellingen. De eenheid Oost-Brabant neemt een tussenpositie in, terwijl de overige vijf eenheden een geringer aantal inverzekeringstellingen voor hun rekening nemen met de eenheid Limburg als hekkensluiter.

Figuur 3.5 Het aantal in verzekering gestelde verdachten naar politie-eenheid in de periode 2010-2017

Alle eenheden laten een daling zien in 2017 ten opzichte van 2016. De gemiddelde daling is 22 procent. De eenheid die de sterkste daling kent, is Noord-Holland (29 procent) en de eenheid met de minste daling is Noord-Nederland (15 procent). De meeste eenheden zitten echter dicht in de buurt van het gemiddelde.

Deze aantallen worden uiteraard beïnvloed door het ‘aanbod’ aan verdachten. Figuur 3.6 geeft de ontwikkeling van het aandeel verdachten dat in verzekering is gesteld per politie-eenheid. In de grootstedelijke eenheden Amsterdam en Rotterdam is de kans dat een verdachte in verzekering wordt gesteld beduidend groter dan binnen de andere eenheden. De eenheden Den Haag en Midden-Nederland (Utrecht) vormen de ‘subtop’. De kans op in verzekeringstelling is het kleinst in de eenheid Limburg.

Figuur 3.6 Het percentage in verzekering gestelde verdachten naar politie-eenheid in de periode 2010-2017

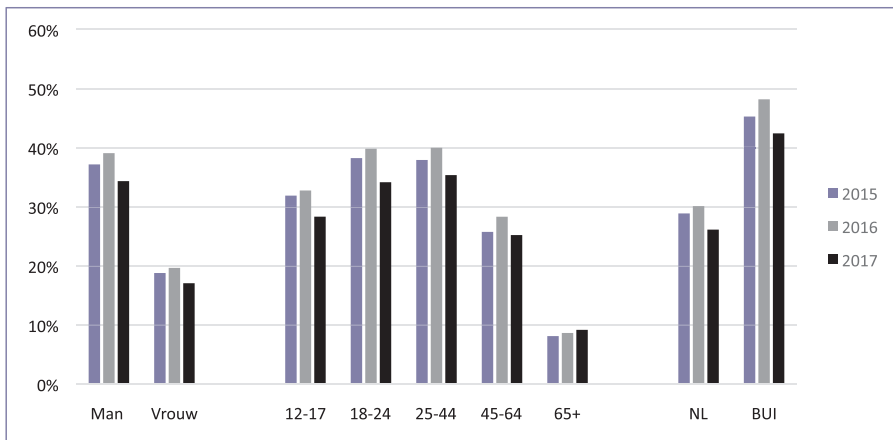
Tijdens de gesprekken die zijn gevoerd naar aanleiding van de resultaten uit het eerste deel van dit onderzoek krijgen we op dit punt weinig relevante input. Niet in de laatste plaats, omdat de respondenten de vergelijking tussen de eenheden vanuit hun eigen gezichtspunt moeilijk kunnen maken. Er zijn wel suggesties over de mogelijke oorzaak van de verschillen, maar meestal ontstijgen die niet het niveau van de anekdote.

Ondanks de geconstateerde verschillen tussen de eenheden, kunnen we stellen dat de ontwikkeling van in verzekeringstellingen binnen de eenheden dezelfde tendens laat zien: een min of meer stabiele ontwikkeling in de periode 2010 t/m 2016 en een substantiële daling in het jaar 2017.

3.4 Inverzekeringstellingen naar persoonskenmerken

Het aandeel van de verdachten met verschillende persoonskenmerken die in verzekering worden gesteld varieert per persoonskenmerk. Mannen worden vaker in verzekering gesteld dan vrouwen, buitenlanders vaker dan Nederlanders en het niveau van inverzekeringstelling varieert ook naar leeftijd van de verdachten. Met name 65-plussers worden zelden in verzekering gesteld. Het feit dat er verschillen zijn naar persoonskenmerken betekent (uiteraard) niet dat de verklaring voor verschillen ook gezocht moeten worden bij deze kenmerken. Het feit dat mannen vaker in verzekering worden gesteld zou bijvoorbeeld samen kunnen hangen met het type misdrijf waar de mannen van worden verdacht. In hoofdstuk 4 gaan we na in hoeverre persoonskenmerken een verklarende factor zijn.

Figuur 3.7 laat niet alleen zien dat het aandeel van de verdachten dat in verzekering wordt gesteld varieert naar persoonskenmerken, maar ook dat de daling van het aantal inverzekeringstellingen in 2017 ten opzichte van 2015 en 2016 zich voordoet bij alle onderscheiden kenmerken van de verdachten. Uitzondering hierop zijn de 65-plussers. Het aandeel van de verdachte 65-plussers dat in verzekering is gesteld laat een lichte stijging zien in 2017 ten opzichte van 2015 en 2016.

Figuur 3.7 Percentage van de geregistreerde, unieke verdachten die in verzekering worden gesteld naar sekse, leeftijd en geboorteland in de periode 2015 t/m 2017

3.5 Doorstroom naar voorlopige hechtenis

Aan de hand van politiedata weten we hoeveel verdachten er in verzekering worden gesteld. De administratie van de DJI geeft zicht op het aantal personen dat in voorlopige hechtenis zit. Door deze getallen op elkaar te betrekken, krijgen we zicht op welk deel van de in verzekering gestelde personen niet doorstroomt naar voorlopige hechtenis.²³ Tabel 3.2 laat zien dat het deel van de verdachten dat alleen in verzekering wordt gesteld – en dus niet daarna in voorlopige hechtenis komt – toeneemt van circa 70 procent in 2010 tot ruim 78 procent in 2016.

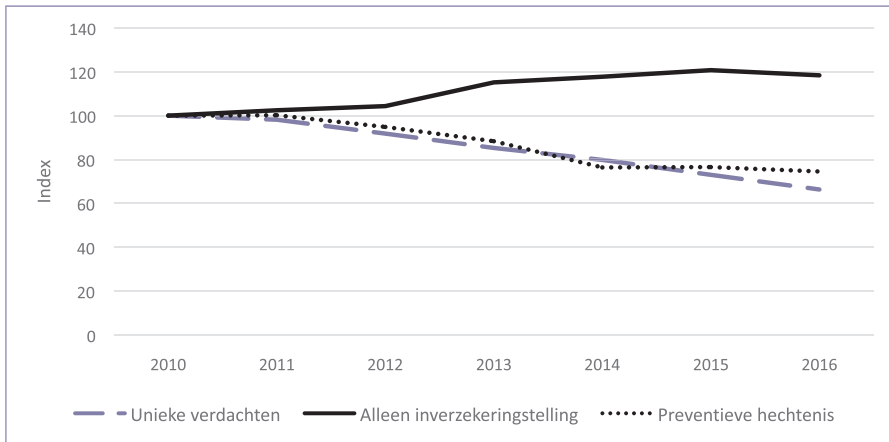
Tabel 3.2 Inverzekeringstelling en voorlopige hechtenis in de periode 2010 t/m 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Alleen Inverzekeringstelling	44.632	45.725	46.570	51.400	52.551	53.652	52.687
Voorlopige hechtenis	19.579	19.615	18.572	17.294	14.955	14.987	14.593
Totaal	64.211	65.340	65.142	68.694	67.506	68.639	67.280
Percentage alleen IVS	69,5	70,0	71,5	74,8	77,8	78,2	78,3

Bronnen: Nationale Politie, BVH (inverzekeringstellingen) en DJI (voorlopige hechtenis)

Het aantal verdachten in voorlopige hechtenis is in de periode 2010 t/m 2016 echter met 25 procent afgenomen. De afname van het aantal verdachten in voorlopige hechtenis loopt redelijk in de pas met de afname van het aantal unieke verdachten (zie figuur 3.8). Het aantal verdachten dat alleen in verzekering wordt gesteld stijgt dus tegen de trend in van afnemende aantallen verdachten. De conclusie is dan ook dat verdachten in de periode 2010 t/m 2016 relatief vaker in verzekering worden gesteld, maar niet relatief vaker in voorlopige hechtenis worden geplaatst.

²³ Een verdachte kan ook direct in voorlopige hechtenis worden geplaatst, maar dit komt in de praktijk zelden voor. Hier zijn we ervan uitgegaan dat er voorafgaande aan voorlopige hechtenis sprake is geweest van inverzekeringstelling.

Figuur 3.8 Geïndexeerde ontwikkeling van het aantal unieke verdachten, alleen in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis in de periode 2010 t/m 2016 (2010 = 100)

Bronnen: CBS (unieke verdachten), Nationale Politie, BVH (in verzekeringstellingen) en DJI (voorlopige hechtenis)

3.6 Inverzekeringstelling zonder strafoplegging of maatregel

Voorheen werd het dossier van de verdachte dat niet naar het OM werd gestuurd, al dan niet in overleg met het OM, bij de politie geseponneerd. Er heeft zich echter een beleidswijziging op dit punt voorgedaan in de te onderzoeken periode, (mede) naar aanleiding van het rapport *Prestaties in de strafrechtketen* van de Algemene Rekenkamer (2012). Als gevolg hiervan is afgesproken dat alleen het Openbaar Ministerie een zaak kan seponeren. Met de landelijke invoering van BOSZ in 2014 is er vanaf dat moment beter zicht op geseponneerde zaken (bij de politie dan wel ingestuurd naar het Openbaar Ministerie).

Een zaak die naar het Openbaar Ministerie wordt ingestuurd kan zelfstandig door de officier van justitie worden afgedaan, met bijvoorbeeld een strafbeschikking of een sepot. Zaken die aan de rechter worden voorgelegd, resulteren in de meeste gevallen tot een vorm van strafoplegging (vrijheidsstraf, boete of taakstraf), maar de zaak kan ook een vrijspraak opleveren of geen strafoplegging, bijvoorbeeld vanwege het niet-ontvankelijk zijn van het Openbaar Ministerie of door een ontslag van rechtsvervolgning.

Om vast te kunnen stellen hoeveel verdachten in theorie een verzoek tot schadevergoeding kunnen indienen, moeten we zicht hebben op bij hoeveel verdachten die in verzekering zijn gesteld, geen sprake is geweest van oplegging van een straf of maatregel. Deze ogenschijnlijke eenvoudige opgave is niet

gemakkelijk te vervullen. Er zou dan een link moeten worden gemaakt tussen in verzekeringstelling en afdoening, en die link is niet standaard voorhanden. Daarom volstaan we hier met een beredeneerde schatting die op de volgende ingrediënten is gebaseerd:

- Met behulp van BOSZ is het mogelijk om de afdoening van het Openbaar Ministerie voor in verzekering gestelde verdachten in kaart te brengen.²⁴ In verzekering gestelde verdachten zijn voor 22 procent (2015), 21 procent (2016), 18 procent (2017)²⁵ afgedaan met een sepot.²⁶
- BOSZ geeft geen inzicht in de afdoening door de rechter. Het besluit van de officier van justitie om een verdachte te dagvaarden staat weliswaar vermeld, maar daarbij staat niet wat de beslissing van de rechter is geweest.
- Voor alle gedagvaarde verdachten geldt dat 8,5 procent door de rechter wordt afgedaan zonder strafoplegging of maatregel (met name vrijspraak). Dit percentage is verrassend constant voor de jaren 2010 t/m 2016 (voor 2017 zijn nog geen cijfers beschikbaar op Statline). We nemen aan dat dit zelfde percentage geldt voor de gedagvaarde verdachten die in verzekering hebben gezeten.²⁷

Het geschatte aandeel van in verzekering gestelde verdachten dat is afgedaan zonder oplegging van straf of een maatregel is dan 28 procent in 2015, 27 procent in 2016 en 25 procent in 2017. In hoofdstuk 5 gaan we na welk deel van deze verdachten een verzoek tot schadevergoeding heeft ingediend, maar eerst nemen we in hoofdstuk 4 het fenomeen in verzekeringstelling nader onder de loep.

24 Zoals eerder opgemerkt, is BOSZ in 2014 landelijk uitgerold en daarmee zijn vanaf 2015 cijfers beschikbaar.

25 We hebben hierbij de categorie 'nog niet afgedaan' buiten beschouwing gelaten. Deze categorie is voor 2017 overigens beduidend groter (15 procent van de afdoeningen) dan in 2016 (10 procent) en 2015 (7 procent). Of het sepotpercentage in 2017 daadwerkelijk lager ligt dan in 2015 en 2016 is daarmee onzeker.

26 Hierbij zijn de voorwaardelijke sepoten buiten beschouwing gelaten. Als de zaak voorwaardelijk wordt geseponeerd, wordt van de verdachte verwacht dat hij voor een bepaalde termijn geen strafbare feiten zal plegen en zich houdt aan de voorwaarden of aanwijzingen van een door het Openbaar Ministerie toegewezen persoon. Er is voor een voorwaardelijk sepot gekozen bij 1,5 procent van de in verzekering gestelde verdachten. Dit geldt zowel voor 2015 als voor 2016 en 2017.

27 Op ons verzoek is in de bestanden van het Openbaar Ministerie nagegaan of gedagvaarde verdachten die in verzekering hebben gezeten minder vaak of vaker zijn afgedaan zonder strafoplegging of straf dan verdachten die niet in verzekering hebben gezeten. Dit leverde een gebrekkige statistiek op waar geen conclusies aan mogen worden verbonden, maar deze gebrekkige statistiek liet nauwelijks een verschil zien.

Inverzekeringstelling nader beschouwd

In hoofdstuk 3 hebben we de analyse van het aantal in verzekering gestelde verdachten in de periode 2010 t/m 2017 gepresenteerd. Hieruit blijkt dat het aantal in verzekering gestelde verdachten in *absolute* aantallen redelijk constant is voor de periode 2010 t/m 2016. Wel zien we dat er in de jaren 2010 t/m 2012 jaarlijks circa 3000 minder verdachten in verzekering zijn gesteld in vergelijking met de jaren 2013 t/m 2016. Dit komt overeen met een toename van ongeveer 5 procent. In het jaar 2017 is het aantal in verzekering gestelde verdachten echter fors gedaald.

De geregistreerde criminaliteit en het aantal geregistreerde verdachten daalt echter gestaag in de periode 2010 t/m 2017 en daarmee is het aantal in verzekering gestelde verdachten in *relatieve* zin – dat wil zeggen: in relatie tot het aantal geregistreerde verdachten – gestaag gestegen. Ook hier vormt het jaar 2017 een uitzondering. In 2017 neemt het aandeel van de geregistreerde verdachten dat in verzekering is gesteld – voor het eerst in de periode 2010 t/m 2017 – af in vergelijking met het voorafgaande jaar.

In dit hoofdstuk gaan we nader in op deze cijfermatige ontwikkelingen. Om deze ontwikkelingen te kunnen duiden, gaan we na welke argumenten er op papier (BVH-registratie) en in gesprekken worden gegeven voor het in verzekering stellen van een verdachte. Daarnaast gaan we aan de hand van dossieranalyse na welke factoren van invloed zijn op het besluit om een verdachte wel of niet in verzekering te stellen.

4.1 Redenen voor inverzekeringstelling

In BVH wordt aangegeven wat de reden(en) zijn om een verdachte in verzekering te stellen. Bij het invullen van een bevel tot inverzekeringstelling moet de

verbalisant aangeven wat de gronden zijn voor de inverzekeringstelling. Dit gebeurt door een meerkeuzevraag te beantwoorden (zie tabel 4.1).²⁸

Grofweg kan worden gesteld dat in een op de drie inverzekeringstellingen er één grond daartoe is aangevinkt, in een derde van de gevallen twee gronden en dat drie of meer redenen (met acht als hoogste score) worden aangegeven voor het resterende deel van de inverzekeringstellingen. Tabel 4.1 geeft een overzicht van de BVH-categorieën en het percentage ten opzichte van het aantal inverzekeringstellingen dat is onderzocht in het kader van het dossieronderzoek (700 zaken).

De reden 'Noodzaak verhoor' wordt met stip het meest gescoord, gevolgd door 'Confrontatie getuigen en verklaringen' en 'Verhoor getuigen zonder inmenging verdachte'. Dit zijn zaakgerelateerde redenen. De reden 'Uitreiken mededelingen' is procesgerelateerd. In bijna een kwart van de inverzekeringstellingen wordt deze reden genoemd. Het uitreiken van mededelingen wordt in vijftig zaken (7 procent) als enige reden genoemd. De reden 'Voorgeleiding rechter-commissaris' duidt erop dat de verdachte in verzekering is gesteld met het oog op voorlopige hechtenis.

Tabel 4.1 Redenen voor inverzekeringstelling * (N=700)

	Aantal	Percentage
Noodzaak verhoor	559	80 %
Confrontatie getuigen en verklaringen	259	37 %
Uitreiken mededelingen	162	23 %
Opsporen medeverdachten	76	11 %
Herleiden strafbaar feit naar aanwijsbare dader	102	15 %
Verhoor getuigen zonder inmenging verdachte	210	30 %
Voorkomen vlucht	38	5 %
Voorkomen wegmaken sporen	43	6 %
Voorgeleiding rechter-commissaris	92	13 %
Onderzoek wenselijkheid voorlopige hechtenis	16	2 %
Achterhalen identiteit verdachte	1	-
Onderzoek mogelijkheden plaatsing hulptraject	8	1 %
Confrontatie camerabeelden	4	1 %
Opnemen aangifte	1	-
Uitvoeren buurtonderzoek	1	-
Instellen van onderzoek	5	1 %
Gevolgen niet naleven voorwaarden	1	-

* De volgorde van de bovenstaande opties is zoals deze ook verschijnen op het BVH-scherm.

28 De eerste zes antwoordcategorieën worden het meest aangevinkt. Opvallend is dat de reden 'Verdachte is dakloos' in geen enkel geval is gebruikt, terwijl er wel in een substantieel aantal gevallen geen vaste woon- of verblijfplaats bekend is van de verdachte.

4.2 Factoren van invloed op het besluit tot inverzekeringstelling

Paragraaf 4.1 geeft de redenen die verbalisanten noemen om een verdachte in verzekering te stellen. We hebben tevens getracht zicht te krijgen op de factoren die van invloed zijn op het besluit een verdachte in verzekering te stellen. Hiertoe zijn 700 dossiers bestudeerd van verdachten die in verzekering zijn gesteld en 670 dossiers van verdachten die niet in verzekering zijn gesteld. Voor het feit (of de feiten) waarvan de persoon in kwestie in alle 1370 dossiers wordt verdacht is inverzekeringstelling, conform artikel 67 Sv (zie ook hoofdstuk 2), toegestaan.

We hebben zes factoren onderzocht rond het feit (eenheid van aanhouding, type feit, op heterdaad of buiten heterdaad, tijdstip en dag van aanhouding en mogelijke medeverdachten), zes factoren rond het proces (wel of geen tolk en/of advocaat bij het eerste verhoor, beschikbaarheid camerabeelden, in beslag genomen digitale gegevensdragers, afdoening door de ZSM-tafel en afdoening van de zaak) en vier factoren rond de persoon van de verdachte (seks, leeftijd, nationaliteit en woonplaats).

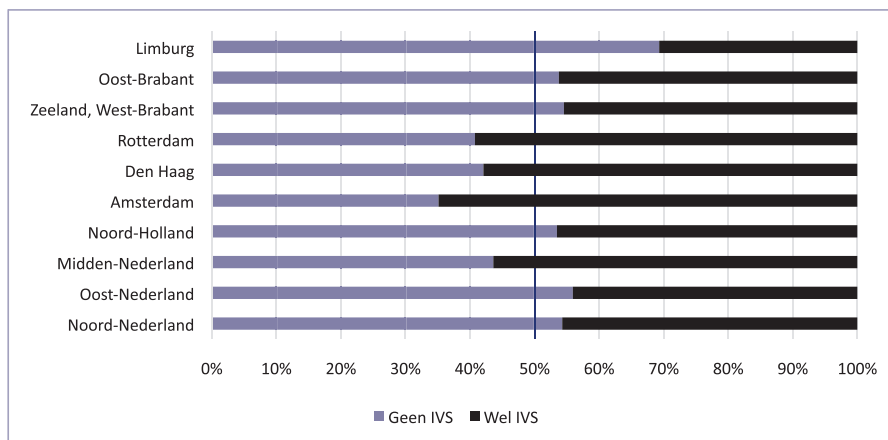
Bij de in totaal 1370 bestudeerde dossiers is de verhouding dus 51:49 voor wel versus niet in verzekering gestelde verdachten. Deze verhouding geldt voor het dossieronderzoek, omdat er twee steekproeven van ongeveer gelijke grootte zijn getrokken. Deze verhouding geldt niet voor aangehouden verdachten in het algemeen (zie ook hoofdstuk 3).

In deze paragraaf bekijken we de verhouding niet versus wel in verzekering gesteld voor ieder kenmerk afzonderlijk. Het gaat louter om een statistische samenhang. Een statistische samenhang kan duiden op een inhoudelijk verband, maar dit is zeker niet altijd het geval. In paragraaf 4.3 analyseren we de kenmerken in onderlinge samenhang en kunnen we een inhoudelijke interpretatie maken.

4.2.1 Feitgerelateerde factoren

Eenheid van aanhouding

Figuur 4.1 laat zien dat verdachten die zijn aangehouden bij een grootstedelijke eenheid – Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Midden-Nederland (Utrecht) – relatief vaker in verzekering zijn gesteld dan verdachten die zijn aangehouden bij de andere eenheden, waarbij de eenheid Limburg opvalt door een relatief

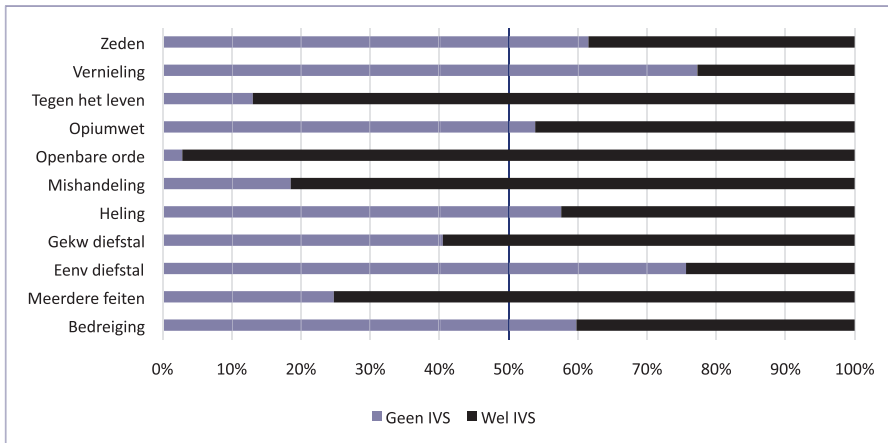
Figuur 4.1 Verhouding niet-wel in verzekering gesteld per eenheid in het dossieronderzoek (n=1370)

gering aantal verdachten dat in verzekering is gesteld (dit is in overeenstemming met figuur 3.6).

Type misdrijf

De misdrijfcategorieën ‘Eenvoudige’ en ‘Gekwalificeerde diefstal’ zijn getalsmatig de grootste (respectievelijk 234 en 279 zaken), terwijl ‘Tegen het leven’, ‘Openbare orde’ en ‘Zedenmisdrijven’ getalsmatig de kleinste categorieën vormen (respectievelijk 23, 35 en 39 zaken). De overige categorieën omvatten ieder rond de 100 zaken. Personen die van meerdere feiten zijn verdacht die niet binnen dezelfde misdrijfcategorie vallen, zijn ondergebracht in de categorie ‘Meerdere feiten’ (101 zaken).

Er zijn vier misdrijfcategorieën waarbij beduidend vaker sprake is van in verzekeringstelling dan bij de andere categorieën, te weten: ‘Misdrijven tegen de openbare orde’, ‘Tegen het leven’, ‘Mishandeling’ en ‘Meerdere feiten’. Aan de andere kant van het spectrum is er bij ‘Vernieling’ en ‘Eenvoudige diefstal’ beduidend minder vaak sprake van in verzekeringstelling. Figuur 4.2 geeft het overzicht.

Figuur 4.2 Verhouding niet-wel in verzekering gesteld per type misdrijf in het dossieronderzoek (n=1370)

Heterdaad, tijdstip en dag

De meeste verdachten worden op heterdaad aangehouden (77 procent). Aanhouding op of buiten heterdaad blijkt niet samen te hangen met het feit dat de verdachte in verzekering wordt gesteld. De dag en het tijdstip van aanhouding hangt wel enigszins samen met het al dan niet in verzekering stellen van de verdachte. In de weekenddagen en in de avond/nacht is de kans op een inverzekeringstelling iets groter dan op doordeweekse dagen en in de ochtend/middag. In paragraaf 4.3 toetsen we of deze verschillen een zelfstandige bijdrage leveren aan het besluit tot inverzekeringstelling. Het is namelijk te verwachten dat het tijdstip en de dag samenhangen met bijvoorbeeld het type misdrijf, maar ook met de beschikbaarheid van tolken/advocaten en drukte aan de ZSM-tafel.

Medeverdachten

Indien er sprake is van aangehouden medeverdachten wordt de kans op inverzekeringstelling fors groter. Bij 363 van de 1370 zaken (26 procent) zijn er een of meer medeverdachten aangehouden. Indien er geen medeverdachten zijn aangehouden, is 43 procent van de verdachten uit de onderzochte dossiers in verzekering gesteld. Bij één medeverdachte loopt dit percentage op tot 66 procent, terwijl 90 procent van de verdachten met twee of meer medeverdachten in verzekering is gesteld.

4.2.2 Procesgerelateerde factoren

Advocaat bij het eerste verhoor

De ‘Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor’²⁹ schrijft voor dat een aangehouden verdachte het recht heeft om voorafgaand aan het verhoor door de politie een advocaat te raadplegen. Deze vorm van rechtsbijstand wordt ‘consultatiebijstand’ genoemd en is sinds 1 april 2010 van kracht. De politie heeft de plicht om de verdachte hierop te wijzen. Consultatiebijstand houdt in dat de verdachte een (telefonisch) gesprek heeft met een advocaat voorafgaand aan het eerste inhoudelijke verhoor van de verdachte door de politie.

Het consultatierecht is verschillend naar type zaak en de leeftijd van de verdachte. Er wordt een onderscheid gemaakt in A-, B-, en C-zaken. Categorie A-zaken zijn zeer ernstige of maatschappelijk gevoelige misdrijven (strafdreiging van twaalf jaar of meer), of zaken waarin aan een kwetsbaar persoon extra rechtsbescherming moet worden geboden. Categorie B-zaken zijn misdrijven waarbij voorlopige hechtenis is toegelaten en die niet onder categorie A-zaken vallen. Categorie C-zaken zijn misdrijven waarbij voorlopige hechtenis niet mogelijk is en overtredingen.

Meerderjarige verdachten en 16/17-jarige verdachten kunnen in categorie B- en C-zaken afzien van consultatiebijstand. In categorie A-zaken is het voor een verdachte niet mogelijk af te zien van een raadsman. Jongeren in de leeftijd van 12 t/m 15 jaar die worden verdacht van een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten, kunnen geen afstand doen van het recht op consultatiebijstand.

Aangehouden minderjarige verdachten hebben, naast het recht op consultatiebijstand, recht op bijstand door een raadsman of een ander vertrouwenspersoon tijdens het (eerste) politieverhoor. Ook meerderjarigen hebben sinds 1 maart 2016 recht op bijstand van een advocaat tijdens het verhoor.³⁰

Bij 555 van de 1370 onderzochte dossiers (41 procent) is een advocaat aanwezig geweest bij het eerste verhoor. Verdachten die in verzekering zijn gesteld,

29 Deze aanwijzing is het gevolg van het Salduz-arrest (2008). In de zaak van Salduz tegen de staat Turkije heeft het Europese Hof aangegeven dat een verdachte toegang tot een raadsman moet krijgen vanaf het moment dat de ondervraging door de politie begint. In de praktijk betekent de aanwezigheid van de advocaat niet dat deze zich bemoeit met het verhoor. De advocaat is toehoorder en kan tijdens het verhoor op verzoek van de cliënt enkele malen om een onderbreking vragen (‘time-out’) voor een kort overleg.

30 Dit mede naar aanleiding van een uitspraak van de Hoge Raad: ECLI:NL:HR:2015:3608 op 22 december 2015.

worden beduidend vaker door een advocaat bijgestaan tijdens het eerste verhoor dan verdachten die niet in verzekering zijn gesteld (51 versus 29 procent).

Tolk bij eerste verhoor

In de ‘Aanwijzing bijstand van tolken en vertalers bij de opsporing en vervolging van strafbare feiten’ wordt erop gewezen dat een verdachte die de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst bij het politieverhoor moet worden bijgestaan door een tolk (artikel 29a, eerste lid, Sv). Gedurende het gehele opsporingsonderzoek wordt de verdachte in beginsel in de taal gehoord die hij beheerst en worden hem in die taal procesrechtelijk relevante mededelingen gedaan.

Bij 177 van de 1370 onderzochte dossiers (13 procent) is een tolk aanwezig geweest bij het eerste verhoor.³¹ Verdachten die in verzekering zijn gesteld, zijn niet veel vaker door een tolk bijgestaan tijdens het eerste verhoor dan verdachten die niet in verzekering zijn gesteld (14 versus 12 procent).

Inbeslaggenomen digitale gegevensdragers

In het dossieronderzoek is geregistreerd welke gegevensdragers in beslag zijn genomen. Dit hoeft overigens niet te betekenen dat de gegevensdragers ook zijn onderzocht. Mochten deze wel zijn onderzocht, dan zijn er vele verschillende soorten onderzoek mogelijk. De duur van het onderzoek hangt af van de uitvoerder, het doel en de gebruikte onderzoekstechniek.

Bij 273 van de 1370 onderzochte dossiers (20 procent) zijn een of meer digitale gegevensdragers in beslag genomen. In vrijwel alle gevallen (249 van de 273 zaken) zijn er een of meer smartphones in beslag genomen. In ongeveer de helft van deze zaken gaat het om één telefoon, terwijl in de andere helft van de zaken twee of meer telefoons in beslag zijn genomen. Andere digitale gegevensdragers die de politie met enige regelmaat in beslag neemt zijn simkaarten, GPS, computers, camera's, geheugenkaarten en usb-sticks.

31 Het inschakelen van een tolk is een standaardprocedure voor elke verdachte die de Nederlandse taal niet machtig is. In de regel is een tolk ‘aanwezig’ via een telefoonverbinding.

Beschikbaarheid van camerabeelden

Het vorderen van camerabeelden, dat wil zeggen: het met toestemming van de officier van justitie en een bevel tot vordering opvragen van beelden, blijkt de uitzondering op de regel, op basis van de onderzochte dossiers. In verreweg de meeste gevallen zijn bedrijven en buurtbewoners bereid hun camerabeelden vrijwillig af te staan, indien een verbalisant daarom vraagt. In het dossieronderzoek is daarom iedere keer de wijze van verkrijgen en de verstreckende partij geregistreerd. Bij vrijwillig afgestane beelden wil het ook voorkomen dat de eigenaar de beelden al heeft bekeken en uitsluitend de relevante minuten aanlevert aan de politie.

Bij 287 van de 1370 onderzochte dossiers (21 procent) zijn er beschikbare camerabeelden opgevraagd. In de meeste gevallen (228 keer) zijn deze beelden op basis van vrijwilligheid ter beschikking gesteld. Deze beelden zijn veelal afkomstig van bedrijven (160 keer), aangevers/getuigen (38 keer) of buurtbewoners (29 keer). In 37 gevallen zijn de beelden gevorderd en bij 22 zaken beschikt de politie over eigen beelden.

Afdoening door de ZSM-tafel

In de politieadministratie wordt de ZSM-status bijgehouden. Er zijn zeven mogelijkheden, waarvan er twee veelvuldig scoren, te weten 'gereed' en 'uitgevoerd'. Deze enigszins cryptische termen betekenen in beide gevallen dat de zaak is afgerond. Als de zaak de status 'uitgevoerd' heeft gekregen, duidt dit erop dat de verdachte door de ZSM-tafel is afgedaan (sepot, beschikking, dagvaarding). De status 'gereed' geeft aan dat de zaak niet door de ZSM-tafel is afgedaan.

Van de 1370 bestudeerde dossiers zijn 527 zaken (38 procent) door de ZSM-tafel afgedaan. Er zijn 510 dossiers die de status 'gereed' hebben. De overige dossiers hebben de status 'niet uitgevoerd' (8 zaken), 'niet van toepassing' (4 zaken), 'open' (15 zaken), 'niet ingevuld' (6 zaken) en 'in behandeling' (6 zaken). Daarnaast is de ZSM-status van 254 zaken onbekend.

Afdoening van de zaak

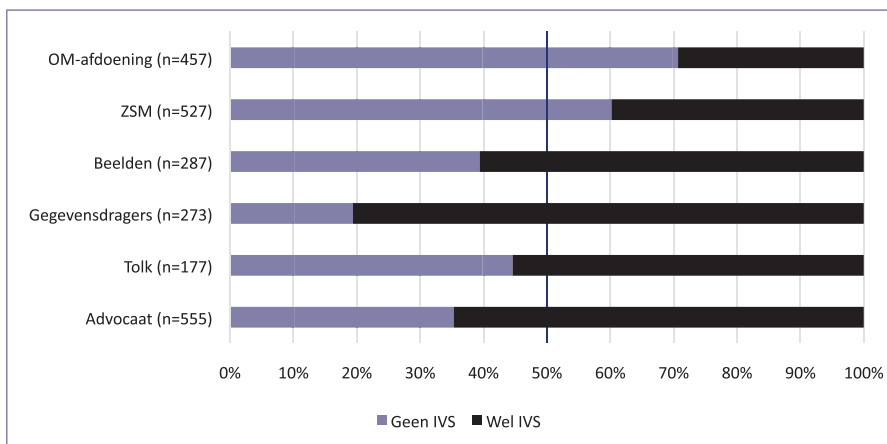
Er worden in het kader van het dossieronderzoek zes manieren onderscheiden waarop het Openbaar Ministerie zelfstandig een zaak kan afdoen, namelijk met een:

- Strafbeschikking
- T(OM)-zitting
- Halt-traject
- Transactievoorstel
- Reprimande
- Sepot

Daarnaast kan de verdachte worden gedagvaard. In een op de drie dossiers wordt de verdachte zelfstandig door het Openbaar Ministerie afgedaan; het betreft in 57 procent van de OM-afdoeningen een sepotbeslissing. Van de 1370 bestudeerde dossiers zijn 457 zaken (33 procent) door het OM afgedaan.

De analyse wijst uit dat vier van de zes procesfactoren de kans vergroten dat de verdachte in verzekering wordt gesteld. Afdoening door de ZSM-tafel en een zelfstandige afdoening door het OM hebben een ogenschijnlijk tegenovergesteld effect. We schrijven ‘ogenschijnlijk’, omdat in de regel de relatief eenvoudige zaken door de ZSM-tafel en/of het OM worden afgedaan en de zwaardere zaken, waarbij de kans op inverzekeringstelling groter is, resulteren in een dagvaarding. Met andere woorden: ZSM- en OM-afdoening zijn feitelijk indicatoren van relatief lichte feiten.

Figuur 4.3 laat zien dat de kans dat een verdachte in verzekering wordt gesteld het grootst is als er digitale gegevensdragers in beslag zijn genomen. Dit is het geval bij 273 van de 1370 onderzochte dossiers (20 procent). Het effect van de aanwezigheid van een advocaat bij het eerste verhoor is minder groot, maar dat er een advocaat aanwezig is, komt twee keer zo vaak voor als inbeslagname van gegevensdragers; bij 555 van de 1370 zaken, wat overeenkomt met 41 procent. Aan de hand van figuur 4.3 is daarom niet goed vast te stellen wat het netto-effect van de procesgerelateerde factoren is op de kans tot inverzekeringstelling. Daar komt bij dat factoren elkaar onderling kunnen beïnvloeden. In paragraaf 4.3 komen we hier op terug.

Figuur 4.3 Verhouding niet-wel in verzekering gesteld bij procesgerelateerde factoren in het dossieronderzoek (n=1.370)

4.2.3 Persoonsgerelateerde factoren

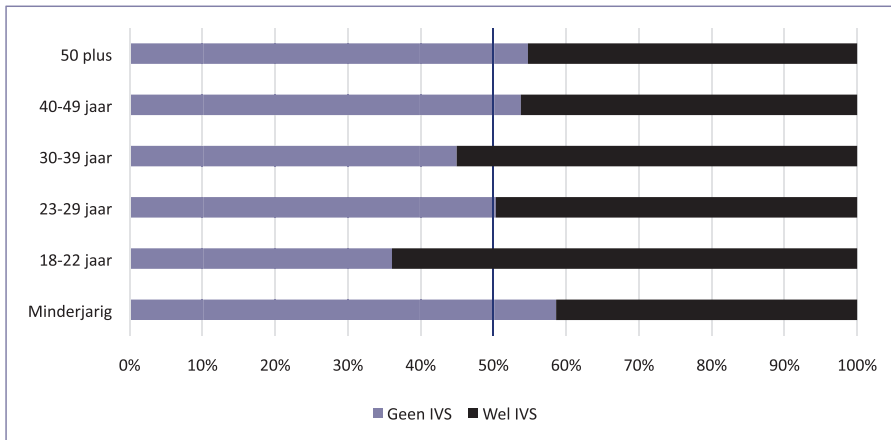
Sekse

Er zijn vier persoonsgerelateerde variabelen onderzocht in het dossieronderzoek, te weten: sekse, leeftijd, nationaliteit en woonland van de verdachte. Van de 1370 verdachten zijn er 175 vrouw (13 procent). Van deze vrouwelijke verdachten is 35 procent in verzekering gesteld tegen 54 procent van de mannelijke verdachten. Hiermee is uiteraard niet gezegd dat dit verschil kan worden verklaard uit het sekseverschil. Meer voor de hand liggend is dat vrouwen worden verdacht van specifieke delicten die nu eenmaal minder vaak tot inverzekeringstelling leiden.

Leeftijd

Figuur 4.4 geeft de verschillen naar leeftijdsklasse weer. Minderjarigen worden verhoudingsgewijs minder vaak in verzekering gesteld, terwijl dit juist vaker geldt voor jongvolwassenen (18 t/m 22 jaar).³²

32 In de regel wordt getracht te voorkomen dat minderjarigen, zeker in de leeftijd tot 16 jaar de nachtelijke uren van de inverzekeringstelling op het politiebureau moeten doorbrengen. In plaats daarvan mogen zij de nacht doorbrengen in het ouderlijk huis. Minderjarigen vanaf 16 jaar worden soms wel een of meerdere nachten op het bureau vastgehouden, mede afhankelijk van hun houding, reactie op de aanhouding en hun strafdocumentatie.

Figuur 4.4 Verhouding niet-wel in verzekering gesteld naar leeftijdsklasse in het dossieronderzoek (n=1370)

Nationaliteit

Van de 1370 verdachten hebben 883 personen (64 procent) de Nederlandse nationaliteit en 290 personen een buitenlandse (21 procent). De hoogst scorende buitenlandse nationaliteiten zijn Pools (56 personen), Marokkaans (40 personen), Roemeens (19 personen) en Duits (16 personen). Daarnaast zijn er 197 verdachten met een dubbele nationaliteit (14 procent), met Nederlands-Marokkaans (66 personen) en Nederlands-Turks (44 personen) als hoogst scorende dubbele nationaliteiten. Van de Nederlandse verdachten is 49 procent in verzekering gesteld tegen 55 procent van de verdachten met een buitenlandse nationaliteit en 57 procent met een dubbele nationaliteit.

Woonplaats

Tot slot is de woonplaats van de verdachte genoteerd. Van 158 verdachten blijkt geen woonplaats bekend. Deze verdachten zijn gelabeld als 'zonder vaste woon- of verblijfplaats'. Twee derde van de verdachten zonder vaste woon- of verblijfplaats heeft een buitenlandse nationaliteit; 1180 verdachten wonen in Nederland en 32 verdachten staan geregistreerd op een buitenlands adres. De verdachten zonder vaste woon- of verblijfplaats worden vaker in verzekering gesteld dan verdachten met een vast adres (65 versus 49 procent). De wet stelt minder eisen aan het strafbare feit waar de persoon in kwestie van wordt ver-

dacht voor het toestaan van in verzekeringstelling, als de verdachte niet over een vaste woon- of verblijfplaats beschikt (zie ook hoofdstuk 2).

4.3 Factoren in onderlinge samenhang (regressieanalyse)

In de vorige paragraaf zijn diverse variabelen besproken die mogelijk van invloed zijn op het besluit om een verdachte al dan niet in verzekering te stellen. Daarbij is steeds ook opgemerkt dat er niet zomaar oorzakelijke conclusies mogen worden verbonden aan de gevonden correlaties. Het is immers goed voorstelbaar dat de variabelen onderling van invloed zijn op elkaar. Daarom willen we de factoren graag in onderlinge samenhang analyseren en de statistische methode die hier bij uitstek voor kan worden gebruikt is de logistische regressieanalyse.

Naast de statistiek, zijn er natuurlijk ook de ervaringen van deelnemers aan het proces binnen de strafrechtketen, die eveneens aanwijzingen kunnen geven over de wijze waarop de variabelen mogelijk met elkaar samenhangen. Ook dat middel hebben we ingezet en de resultaten hiervan komen terug in paragraaf 4.4 en 4.5.

Het karakteristieke van een logistische regressieanalyse is dat de afhankelijke variabele – in dit geval de verdachte is wel of niet in verzekering gesteld – dichotoom is, dat wil zeggen: maar twee antwoordcategorieën kent. Dat is hier het geval. De verdachte wordt wel of niet in verzekering gesteld. Met behulp van deze statistische methode kan het effect van de onafhankelijke variabelen op de uitkomst van de afhankelijke variabele worden nagegaan. Met andere woorden: wat de invloed van type misdrijf, medeverdachten enzovoort is op de beslissing wel of niet in verzekering stellen.

De uitkomst van de analyse is het beste te interpreteren als de onafhankelijke variabelen ook dichotoom zijn. Dit is geen vereiste, maar maakt het wel gemakkelijker. In het onderstaande overzicht is aangegeven op welke wijze de onafhankelijke variabelen dichotoom zijn gemaakt (zie tabel 4.2). De twee antwoordcategorieën zijn opgedeeld in ‘Antwoordcategorie’ en ‘Referentiecategorie’. Het resultaat van de analyse laat zien wat het effect van het voorkomen van de ‘Antwoordcategorie’ is ten opzichte van de ‘Referentiecategorie’.

Zoals het overzicht laat zien, zijn er zestien onafhankelijke variabelen in de analyse betrokken. Er is getoetst of deze onafhankelijke variabelen een significante invloed hebben op de beslissing of een verdachte wel of niet in verzekering is gesteld. Als een onafhankelijke variabele van significante invloed is, dat wil zeggen dat de invloed niet aan het toeval kan worden toegeschreven, dan geven we

Tabel 4.2 De gehanteerde dichotomisering bij de logistische regressieanalyse

Variabele	Antwoordcategorie	Referentiecategorie
Eenheid	Grootstedelijk	Niet-grootstedelijk
Misdrijf	Tegen het leven, meerdere feiten, openbare orde, mishandeling en gekwalificeerde diefstal	Overige misdrijven
Aanhouding	Heterdaad	Buiten heterdaad
Tijdstip	Avond/nacht	Overdag
Weekdag	Weekend	Doordeweeks
Aangehouden medeverdachten	Wel medeverdachten	Geen medeverdachten
Advocaat bij eerste verhoor	Wel advocaat	Geen advocaat
Tolk bij eerste verhoor	Wel tolk	Geen tolk
Beschikbaarheid beelden	Wel beelden	Geen beelden
Inbeslagname digitale gegevens	Wel inbeslagname	Geen inbeslagname
Afgedaan door ZSM	Niet afgedaan door ZSM	Wel afgedaan door ZSM
Afdoening door OM	Dagvaarding/overig	Door OM afgedaan
Sekse	Man	Vrouw
Leeftijd	Onder 30 jaar	30 jaar of ouder
Nationaliteit	Buitenlandse of dubbele	Nederlandse
Woonplaats	Zonder vast adres	Met vast adres

de zogeheten ‘odds ratio’ (kansverhouding) weer. Toetsen op significantie gaat aan de hand van de zogeheten Wald-statistiek. Het model is zo vormgegeven dat de odds ratio’s aangeven of de kans op wel inverzekeringstelling toe- of afneemt als gevolg van de desbetreffende onafhankelijke variabele.

In tabel 4.3 zijn de odds ratio’s weergegeven. Als er geen getal is weergegeven, dan is de odds ratio van de desbetreffende variabele niet significant. Een odds ratio groter dan 1 betekent dat de desbetreffende antwoordcategorie de kans op inverzekeringstelling vergroot. Het getal geeft tevens aan met welke factor deze kans toeneemt.³³ Een odds ratio van 2 betekent dat de kans op inverzekeringstelling met een factor 2 toeneemt als deze antwoordcategorie zich voordoet. Een voorbeeld: Bij ‘op heterdaad aangehouden’ staat het getal 1,8: dit betekent dat de kans op inverzekeringstelling met 80 procent toeneemt als de verdachte op heterdaad is aangehouden in vergelijking met de situatie waarin de verdachte buiten heterdaad is aangehouden.

³³ Een odds ratio kleiner dan 1 betekent dat de desbetreffende antwoordcategorie de kans op inverzekeringstelling verkleint. Er zijn geen getallen kleiner dan 1 in tabel 4.3 omdat de referentiecategorie zo is gekozen dat de odds ratio, indien significant, altijd groter dan 1 zal zijn.

Tabel 4.3 laat zien dat vijf van de zestien onafhankelijke variabelen geen significante invloed hebben op het feit of een verdachte al dan niet in verzekering wordt gesteld. Dit geldt voor het tijdstip van de aanhouding (in de avond/nacht of overdag), de dag van aanhouding (weekend of doordeweekse dag), aanwezigheid van een tolk bij het eerste verhoor, de leeftijd van de verdachte en de nationaliteit van de verdachte.

Elf van de zestien onderzochte onafhankelijke variabelen zijn wel van invloed op het besluit tot in verzekeringstelling. Niet verrassend heeft het type misdrijf forse invloed op dit besluit. Ook zaken die niet zelfstandig door het Openbaar Ministerie worden afgedaan, leiden vaker tot in verzekeringstelling.

Er zijn met name drie omstandigheden die de kans tot in verzekeringstelling vergroten, te weten:

- Inbeslagname van digitale gegevensdragers.
- De aanwezigheid van een advocaat bij het eerste verhoor.
- Aangehouden medeverdachten.

Factoren van minder gewicht, maar wel met invloed op het besluit tot in verzekeringstelling, hebben betrekking op de persoon van de verdachte (met vast adres en man), op het feit (op heterdaad aangehouden en een grootstedelijke eenheid) en de beschikbaarheid van camerabeelden.

Tabel 4.3 Factoren van invloed op in verzekeringstelling (logistische regressieanalyse)

Variabele	Significantie*	Odds ratio
Eenheid	< 0,01	1,5
Misdrijf	< 0,01	3,2
Aanhouding	< 0,01	1,8
Tijdstip	niet significant	
Weekdag	niet significant	
Aangehouden medeverdachten	< 0,01	2,2
Advocaat bij eerste verhoor	< 0,01	2,4
Tolk bij eerste verhoor	niet significant	
Beschikbaarheid beelden	< 0,01	1,6
Inbeslagname digitale gegevens	< 0,01	4,3
Afgedaan door ZSM	< 0,01	2,0
Afdoening door OM	< 0,01	4,6
Sekse	< 0,01	1,8
Leeftijd	niet significant	
Nationaliteit	niet significant	
Woonplaats	< 0,01	1,9

* Getoetst op 5%-niveau ($p \leq 0,05$)

Vervolgens kunnen we ons afvragen wat de waarde is van het gevonden model. Er zijn zestien onafhankelijke variabelen in de analyse meegenomen, maar het is goed denkbaar dat er ook nog andere zaken een rol spelen bij het besluit tot inverzekeringstelling, zoals de vraag of er sprake is van een bekende of onbekende verdachte en het strafblad van de verdachte. Het model kan worden getoetst door een voorspelling te laten maken: voorspellen we wel of geen inverzekeringstelling op basis van de gescoorde waarden van deze zestien onafhankelijke variabelen en klopt dit met het werkelijke besluit tot inverzekeringstelling. Het model voorspelt *geen* inverzekeringstelling voor 77 procent van de zaken juist, terwijl dit percentage voor *wel* inverzekeringstelling op 74 procent ligt. In totaal geeft het model een juiste voorspelling voor 75,5 procent van de zaken. Een stuk beter dan de theoretische kans van 50 procent, maar nog een stuk verwijderd van de perfecte score van 100 procent. Dit geeft aan dat er ook zaken meespelen in het besluit tot inverzekeringstelling die niet in het model zijn opgenomen.³⁴

We hebben ook de werking van het model per eenheid bekeken. Het blijkt dat het model het beste werkt voor de eenheden Den Haag (82 procent) en Limburg (80 procent) en het minste voor de eenheid Amsterdam (68 procent). Dit suggereert dat er meer specifieke omstandigheden, die niet in het model zijn opgenomen, een rol spelen bij het besluit tot inverzekeringstelling in de eenheid Amsterdam dan binnen de andere eenheden.

Ook hebben we de werking van het model bekeken aan de hand van het feit waar de verdachte van is verdacht. Het model past bijna perfect in het geval van misdrijven tegen het leven (96 procent) en werkt beter dan gemiddeld voor vernieling (82 procent) en eenvoudige diefstal (81 procent). Het model scoort beduidend minder in het geval van Opiumwetzaken (68 procent) en zedenmisdrijven (68 procent).

4.4 De praktijk rond feit-, proces- en persoonsgerelateerde factoren

Wat zijn volgens de respondenten factoren die van invloed zijn op het al dan niet in verzekering stellen van een verdachte? Voor de eenduidigheid zullen we hier de indrukken zoals we die hebben opgetekend uit de monden van de geïnterviewde deelnemers aan de strafrechtketen, (hulp)officiërs en advocaten,

34 Een statistische maat om de 'fit' van het model te bepalen is Nagelkerke R^2 , ook wel de verklaarde variantie genoemd. De Nagelkerke R^2 is hier 0,42, wat betekent dat het model het besluit tot inverzekeringstelling voor 42 procent verklaart.

leggen langs de drie clusters van factoren zoals onderscheiden bij de analyse van de dossiers. Dat betekent dat we voor deze drie clusters van feit-, proces- en persoonsgerelateerde factoren nagaan wat de gesprekspartners te berde hebben gebracht, waarbij we hier alleen nog die factoren terugzien die in de interviews ook de revue zijn gepasseerd. Daarnaast zullen we nog enkele aspecten zien die niet zijn benoemd bij het dossieronderzoek, maar wel in de gesprekken aan bod kwamen.

Vanuit hun ervaring benoemen de respondenten een scala aan factoren die een rol spelen bij inverzekeringstellingen. Daarbij speelt natuurlijk allereerst ook de mate van ernst van het strafbare feit, ofwel: het maakt een verschil of het om een winkeldiefstal of vernieling van straatmeubilair gaat, of om een bedreiging of een geweldsincident. Verder wordt er verwezen naar de formele gronden die gelden voor de inverzekeringstelling, namelijk om *het onderzoek* naar het (de) strafbare feit(en) van de verdachte te voltooien. Ook het eventueel uitreiken van stukken (overhandigen van de dagvaarding in persoon) valt onder dit onderzoek. Uit de cijfers blijkt dat gemiddeld slechts 20 procent van de in verzekering gestelden uiteindelijk ook in de fase van voorlopige hechtenis terechtkomt. Dat betekent dat rond 80 procent van de verdachten die in verzekering worden gesteld, daarin terechtkomt vanwege relatief lichte vergrijpen, en dat een groot deel van hen in verzekering geraakt, omdat de onderzoekstijd dat verlangt.

4.4.1 *Feitgerelateerde factoren*

Aanhouding in de avond/nacht

Er zijn veel voorbeelden gegeven van aanhoudingen met name in de avonduren die ertoe leiden dat er al direct de nodige vertraging optreedt in het gehele proces van afhandeling. Dit, omdat de Piketcentrale (advocatuur) om 20.00 uur de deuren sluit, en ook de ZSM-tafel om 22.00 uur wordt gesloten. Het betekent in de praktijk (uiteraard afhankelijk van het tijdstip van voorgeleiding) dat er vaak al snel uren verloren gaan.

Aangehouden medeverdachten

Bij het hebben van meerdere verdachten binnen een zaak is er logischerwijze meer tijd nodig voor verhoren, het horen van getuigen enzovoort. De kans dat

er daardoor meer tijd nodig is voor onderzoek, wordt daardoor navenant groter, en daarmee stijgt ook de kans dat de verdachten in kwestie uiteindelijk in verzekering moeten worden gesteld. In de gesprekken wordt onder meer verwezen naar geweldszaken waarbij meerdere personen betrokken zijn; ook winkeldiefstal in vereniging wordt genoemd in de voorbeelden van dit aspect.

Het huisverbod (geen onderdeel van de ‘dossierfactoren’)

In het geval van geconstateerd huiselijk geweld kan worden besloten tot een huisverbod; dit is een maatregel die in de regel de nodige tijd vergt, waardoor een verdachte relatief snel in verzekering kan belanden. Overigens kan tegenwoordig bij zichtbaar letsel bij huiselijk geweld ook zonder een aangifte, dus ambtshalve, een verbaal worden opgemaakt.

4.4.2 Procesgerelateerde factoren

Naast de feitelijke factoren zijn er de verwijzingen naar *procesgerelateerde* factoren die maken dat het in verzekering stellen van een verdachte op sommige momenten eigenlijk onontkoombaar is; een besluit dat overigens maar zelden van harte wordt genomen, integendeel.³⁵

Veel van de redenen die worden genoemd hebben op enigerlei wijze te maken met het tekort aan tijd dat de geïnterviewde politiemensen ervaren. De negen uren die kunnen worden besteed aan onderzoekshandelingen blijken in

35 In dit verband komt ook de vermeende praktijk van het ‘straffen voor gedrag’ ter sprake in de gespreksronde, ofwel de zaak van een verdachte met opzet zodanig vertragen, dat bijna onontkoombaar de inverzekeringstelling in zicht komt. Praktisch alle geïnterviewde politiemensen ontkennen dat hier ooit sprake van is in hun beroepspraktijk. In één gesprek wordt wel aangegeven dat als iemand zich bijzonder niet-coöperatief opstelt en het een persoon is met de nodige justitiële documentatie, er wel eens minder haast wordt gemaakt, zodat een overnachting in de politiecel noodzakelijk is. Of in de woorden van de politiemans: ‘Het is hooguit bij iemand die voor de zoveelste keer voorbijkomt. Dan willen we nog weleens aansturen op een nachtje in de cel.’ Ook een officier van justitie uit zich op een soortgelijke manier: ‘Er wordt ons ingepeperd dat mensen in vrijheid hun proces moeten kunnen afwachten. Dat moet ook de regel zijn. Vastzetten is de uitzondering. Maar er kunnen natuurlijk toch weleens uitzonderlijke zaken zijn. Bijvoorbeeld bij huiselijk geweld, dat er dan klootzakken zijn die bijvoorbeeld hun zwangere vrouw schoppen. Het mag niet, en het is een voorschot nemen op de straf, maar dan denk je wel: laat die vent maar even een nachtje zitten.’

de praktijk regelmatig te krap bemeten.³⁶ Er passeert in de gesprekken een rij procesgerelateerde factoren de revue waarvan wordt gezegd dat ze bijdragen aan de tijdnood. Het is daarbij in de regel niet één factor, maar de stapeling van elementen die maakt dat het onderzoek uitloopt, en er noodgedwongen wordt besloten tot het in verzekering stellen van de verdachte.

Advocaat bij eerste verhoor

Een veelgenoemd vertragend aspect is de keuze die een verdachte moet maken om wel of geen advocaat te verlangen in aanloop naar (consultatie) en tijdens het (eerste) verhoor. De afspraak is, dat, nadat via BVH automatisch het contact is gelegd met de Piketcentrale van de Raad voor Rechtsbijstand voor een piket- of voorkeursadvocaat, de advocaat binnen twee uur zijn opwachting maakt voor het bijstaan van de cliënt.³⁷ Deze tijd blijkt echter lang niet altijd te worden gehaald. Indien omstandigheden daartoe aanleiding geven, heeft de politie het recht om na het verstrijken van deze tijdslimiet en in overleg met de officier van justitie de verdachte te horen, maar dat gebeurt, naar verluidt, zelden.

Er worden verschillende redenen genoemd die maken dat de advocaat soms lang op zich laat wachten. Zo moet hij soms van ver komen, de reistijd is dan de bottleneck. Maar het komt ook voor dat de advocaat plotseling meerdere cliënten tegelijkertijd moet bedienen. Vooral voor de zogenaamde eenpitters onder deze beroepsgroep blijkt het dan vaak moeilijk om bij iedereen op tijd te komen. En het overdragen aan collega-advocaten gebeurt vaak niet, omdat – in het geval van een solo werkende advocaat – er dan inkomsten worden misgelopen. Als de advo-

36 Dit, ondanks het feit dat de toegestane onderzoekstijd (ophouden voor onderzoek) per 1 maart 2017 van zes naar negen uur is gegaan voor voorlopige hechtenisfeiten. Door deze verlenging is de termijn waarbinnen een verdachte aan de rechter-commissaris moet worden voorgeleid verruimd tot drie dagen en achttien uur. Een verdachte mag maximaal negen uur worden opgehouden, terwijl de opsporingsambtenaren onderzoek verrichten. Het moment waarop deze negenuursperiode ingaat, ligt kort na de voorgeleiding. De hulpofficier bepaalt het tijdstip van ophouden voor onderzoek en noteert dat in het proces-verbaal van aanhouding. Een antwoord van politiezijde is nogal cynisch in dit verband: 'Politiemensen hebben soms een schop onder de kont nodig. Als je cynisch bent over de verruiming van zes naar negen uur, dan kun je stellen dat het de politie weer wat tijd geeft even niets te doen.' Als de aanhouding in de avonduren plaatsvindt, is de mening van meerdere respondenten dat de extra drie uren eigenlijk niet zo heel veel winst opleveren.

37 De politie geeft geen advies aan de verdachte ten aanzien van het al dan niet inschakelen van een advocaat. Wel wijzen de politiefunctionarissen er in de regel op dat het verblijf op het bureau daarmee wordt verlengd, en dat er geen garanties zijn ten aanzien van de tijd die na het bezoek van de advocaat nog moet worden doorgebracht op het politiebureau.

caat eenmaal is gearriveerd, is dat ook nog niet altijd een garantie voor een verder soepel verloop. Zo komt het voor dat de advocaat na de consultatie met de cliënt eigenlijk het liefst aansluitend ook het verhoor doet. Dat blijkt echter lang niet altijd mogelijk, omdat de politiemensen nog (aanvullend) onderzoek moeten doen, of omdat ze het verhoor nog moeten voorbereiden. In dergelijke gevallen is de advocaat genoodzaakt op een ander tijdstip terug te komen. De omgekeerde situatie doet zich ook voor: de politie is klaar voor het verhoor, maar de advocaat is niet direct beschikbaar en moet dus op een later moment terugkomen. In beide gevallen gaat er dus tijd verloren. Een vertragend element is ook het feit dat de Piketcentrale van de Raad voor Rechtsbijstand om 20.00 uur sluit en pas om 07.00 uur weer opent.³⁸ Het betekent dat een verdachte die bijvoorbeeld om 20.30 uur wordt aangehouden en moet worden verhoord, in principe pas in de loop van de volgende ochtend het consultatiegesprek zal hebben. De eerste uren onderzoekstijd zijn daarmee dan al verstreken.

Tolk bij eerste verhoor

Bij elke verdachte die de Nederlandse taal niet machtig is moet een tolk worden ingeschakeld. Bij sommige talen kan het problemen geven om snel een tolk te vinden, maar de eis van aanwezigheid van een tolk lijkt niet een factor te zijn die in de regel voor grote vertraging zorgt.

Beschikbaarheid camerabeelden

Door het veelvuldig zwijgen van verdachten (al dan niet onder invloed van de advocaat), lijkt meer nog dan voorheen het belang te gelden van aanvullende bewijsmiddelen. Dat betekent bijvoorbeeld dat (het kunnen beschikken over) beeldmateriaal, in het geval van een winkeldiefstal, maar ook in het geval van

38 De website van de Raad voor Rechtsbijstand meldt in dit verband onder meer ook: 'Meldingen die tussen 20.00 en 07.00 uur binnenkomen worden de volgende ochtend om 07.00 uur verzonden naar de piketadvocaten van die dag. Hierop zijn enkele uitzonderingen. In geval van levensdelicten, gijzelingen, ontvoeringen of zaken met een grote maatschappelijke impact (ter beoordeling van de helpdeskm medewerker) wordt er buiten openingstijden van de helpdesk een melding aangenomen en uitgezet. In dit geval zal de helpdeskm medewerker die bereikbaarheidsdienst heeft de piketadvocaat van de volgende dag in de betreffende regio als eerste benaderen.' De piketdiensten van de advocaten kennen twee rondes, namelijk van 07.00-13.30 uur en van 13.30 tot 20.00 uur.

gewelddelicten steeds belangrijker wordt. Het proces van veiligstellen van beelden gaat vaak soepel, maar niet altijd. Zo kan de betreffende winkel gesloten blijken. Maar ook de afwezigheid van de persoon die de beelden van de beelddrager kan halen, wordt in dit verband genoemd. Vervolgens kost het uitkijken van de beelden – niet altijd zijn de beelden al voorgeselecteerd – de nodige tijd, voordat de relevante beelden zijn gevonden, waarna aansluitend het op schrift stellen (proces-verbaal) volgt. Grote winkelketens leveren bij dit proces vaak de minste problemen op; de beelden liggen veelal al klaar, net als de geautomatiseerde aangifte.

4.4.3 Persoonsgerelateerde factoren

Nationaliteit van de verdachte

Tijdens de interviews brengen zowel politiefunctionarissen als officieren van justitie en eveneens de advocaten naar voren dat de populatie mensen die in verzekering worden gesteld over het algemeen behoort tot de groep draaideur-criminelen, zoals een van hen het verwoordt; een ander spreekt in dit verband over ‘losers’. Veelvuldig gaan dezelfde termen over tafel voor het typeren van de in verzekering gestelden. Het gaat dan om groepen die in de statistiek in de achterliggende decennia oververtegenwoordigd zijn op het terrein van veelvoorkomende criminaliteit, te weten Nederlanders met een Marokkaanse, Turkse en Antilliaanse achtergrond. Daarnaast worden regelmatig de relatief nieuwe groepen genoemd van Polen, Roemenen, Litouwers en personen zonder een vaste woon- of verblijfplaats. Waar het de autochtone Nederlanders betreft, zouden deze (met name twintigers en dertigers) – op basis van de ervaringen van sommige respondenten – relatief vaak in verzekering gaan in relatie tot gewelddelicten die zich afspelen in de openbare ruimten (uitgaanssferen). Als we de advocaten vragen naar hun klanten die in verzekering worden gesteld, levert dat een soortgelijk beeld op. Een van hen spreekt in termen van een praktijk ‘die de onderkant van de samenleving bedient, waarbij het veelal gaat om stereotiepe probleemgevallen, zoals drugsgebruikers, probleemjongeren en veelplegers’.

Verdachte zonder vaste woon- of verblijfplaats

Het niet hebben van een vaste woon- of verblijfplaats wordt in de gesprekken regelmatig genoemd als een van de redenen om verdachten in verzekering te stellen. Dit gebeurt bij personen met dit kenmerk vaker om er zeker van te zijn dat hun uiteindelijk een dagvaarding in persoon kan worden uitgereikt. Dat de verdachte in kwestie eventueel wel een vast adres in het buitenland heeft is daarbij minder van belang. De politierespondent van de eenheid Oost-Nederland vertelt ons dat er in de achterliggende periode in toenemende mate sprake is van ‘zwervers’ die worden aangehouden door de politie.³⁹

Alcohol- en drugsgebruik (geen onderdeel van de ‘dossierfactoren’)

Een misschien minder voor de hand liggende, maar meermalen genoemde factor is de omstandigheid waarbij verdachten in verminderde staat van aanspreekbaarheid verkeren door het gebruik van alcohol en/of drugs. Het betekent dat de persoon in kwestie in de regel eerst uit de roes moet komen, alvorens er kan worden begonnen aan een verhoor, met tijdverlies als gevolg. In dezelfde vertragende categorie valt ook het wachten op een bezoek van een arts in geval van een zieke of gewonde verdachte.

4.5 Onbedoelde bijeffecten van ZSM

In de cijfers zien we in 2013 een stijging van het aantal inverzekeringstellingen. Het is niet toevallig ook het moment waarop de ZSM-werkwijze van start gaat. Bij de behandeling van relatief lichte zaken door ZSM zien we een aantal factoren die de oorzaak zijn van een toenemend aantal inverzekeringstellingen.

Na pilots in een aantal politieregio's is ZSM in 2012 kort voor de start van de Nationale Politie ingevoerd. Het doel van de nieuwe werkwijze is om aangehouden en eventueel ook ontboden verdachten van relatief lichte delicten in de sfeer van veelvoorkomende criminaliteit (VVC) snel, betekenisvol en zorgvul-

³⁹ Het aantal daklozen in Nederland is in de periode tussen 2009 en 2015 met iets meer dan 13.000 gestegen. Dit is een toename van 74 procent. In 2015 telt Nederland volgens de daklozendefinitie van het CBS ruim 31.000 daklozen. Mensen die illegaal in Nederland verblijven én dakloos zijn, zijn niet meegeteld in deze CBS-cijfers (bron: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/09/aantal-daklozen-in-zes-jaar-met-driekwart-toegenomen>).

dig af te handelen. Dat gebeurt door vertegenwoordigers van de ketenpartners samen aan een tafel te zetten en die medewerkers niet achter elkaar, maar min of meer gelijktijdig te laten werken aan de behandeling van een verdachte, om in gezamenlijkheid zo snel mogelijk tot een afdoening te komen of op zijn minst een beslissing te nemen over de verdere route voor de verdachte.

Aan de tafel van ZSM zitten vertegenwoordigers van politie, het Openbaar Ministerie, Reclassering, Slachtofferhulp en de Raad voor de Kinderbescherming. Aan de ZSM-tafel is er een centrale rol voor de Ketenprocescoördinator (KPC'er), een vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie die toeziet op de voortgang van de werkzaamheden en ketenpartners erop wijst wanneer zaken 'uit de tijd' dreigen te lopen. De zaken die worden behandeld aan de tafel, worden voordat ze op de voor iedereen zichtbare ZSM-verdachtenmonitor terechtkomen, al gezeefd, waarbij er – zo blijkt uit de gesprekken – sprake is van een grijs gebied, in de zin dat de vraag of een verdachte in aanmerking komt voor een ZSM-afhandeling soms ook mede afhangt van de opgebouwde justitiële documentatie. Daarnaast, overbodig te zeggen, komen ernstige gewelds-, levens- en zedendelicten niet in aanmerking voor een behandeling aan de ZSM-tafel. De delicten die wel een plaats krijgen bij ZSM zijn die zaken die in principe kunnen worden afgehandeld door de VVC-medewerkers binnen het basisteam.⁴⁰ Als gezegd, zijn er in de gesprekken relatief veel aanwijzingen dat de werkwijze van ZSM lijkt te bewerkstelligen dat verdachten in verzekering belanden. In algemene zin lijkt dit fenomeen paradoxaal genoeg terug te voeren op het feit dat het streven is om de hele zaak 'zo snel mogelijk' aan de ZSM-tafel af te handelen. Dit betekent in de praktijk bij elke zaak de bemoeienis van alle partijen of bijna alle partijen aan de ZSM-tafel; deze werkformule kost soms meer tijd dan de periode van maximaal negen uur die nu voor ophouding van de verdachte is bedacht, nog los van andere, niet direct aan de ZSM-werkwijze gelieerde factoren die, zoals we hiervoor hebben gezien, eveneens voor vertraging van het proces kunnen zorgen.

In de gesprekken horen we van politiemensen over verschillende soorten officieren van justitie: 'de buigzame' en 'minder buigzame'. Vooral de 'minder buigzame' officier van justitie zou er de oorzaak van zijn dat er in de ogen van politiefunctionarissen nogal eens om onnodig bewijs wordt gevraagd en er daardoor relatief veel tijd verloren kan gaan. Het meest pregnante voorbeeld is

40 Voor de medewerkers van de wijkteamrecherche binnen een basisteam komen we verschillende benamingen tegen in het land. Zo wordt in de Eenheid Amsterdam gesproken over het CUBT- Calamiteiten Unit Basis Team, terwijl in Noord-Nederland de term Crimeteam wordt gebruikt.

het verzoek van de officier van justitie om beeldmateriaal veilig te stellen van bijvoorbeeld een winkeldiefstal, terwijl de zaak feitelijk al is opgelost, omdat de verdachte heeft bekend en er soms zelfs ook getuigen zijn, of in de woorden van een van de geïnterviewde politiemensen:

‘Sommige officieren van justitie willen echt het naadje van de kous weten. Of het naadje van de kous uitgelopen hebben, voordat ze een beslissing nemen. Dat werkt ook vertragend.’

Een ander zegt hierover: ‘Vaak is het een pavlovreactie waar het gaat om beschikbaarheid van beelden en het willen veiligstellen ervan, terwijl het vaak niet nodig is.’ Het argument van de officier van justitie dat een verdachte immers nog altijd kan terugkomen op zijn verklaring, en dat daarom de beelden nodig zijn, als een extra onderbouwing, een ‘extra plusje’, vindt maar matig gehoor.

Ook al eerder genoemd in deze rapportage: bij de werkwijze van ZSM hoort ook dat ernaar wordt gestreefd, indien van toepassing, om de dagvaarding in persoon (DIP) uit te reiken. Ook al betekent dit in sommige gevallen vanwege de tijd die hiermee is gemoeid dat de betrokken verdachte om die reden in verzekering moet worden gesteld. Bij sommige politiefunctionarissen heerst het gevoel dat het OM niet echt maakt om wat de consequenties zijn voor een verdachte als de dagvaarding per se in persoon moet worden uitgereikt:

‘Tja, we krijgen dan te horen dat de dagvaarding nog moet worden uitgetikt. Er wordt gezegd: “Dat redden we niet meer in anderhalf uur.” En dat betekent dus dat we weer iemand in verzekering moeten stellen.’

Een aspect van de ZSM-werkwijze dat soms maakt dat verdachten toch in verzekering moeten, is, vooral in de ogen van de geïnterviewde politiemensen, het feit dat de ZSM om 22.00 uur de deuren sluit, en pas de volgende ochtend om 07.00 uur weer bereikbaar is.⁴¹ In sommige steden binnen de Randstad zou dit ertoe leiden dat met regelmaat niet alle zaken voor het einde van de dienst zijn

41 Naast het wijzen op de openingstijden als vertragende c.q. tot IVS leidende factor, wijst een van de respondenten ook op het feit dat de wisseling van personen bij de overdracht van diensten aan de ZSM-tafel soms leidt tot vertraging, omdat de nieuwe shift van mensen zich ook weer opnieuw moet inlezen op de zaken die voorliggen. In dit verband is het interessant te horen dat aan de Amsterdamse ZSM-tafel de relatief uitgebreide overdrachtsessies zijn vervangen door een kort moment van briefing, geleid door de KPC'er.

weggewerkt die weggewerkt hadden moeten worden. Het drukteaspect wordt beschreven door enkele van de geïnterviewde hulpofficieren die zelf ook ervaring hebben met de ZSM-tafel, omdat ze elke maand aan die tafel enkele diensten meedraaien. Een van hen zegt daarover het volgende:

‘Als gezegd: ik draai drie, vier diensten zelf bij ZSM. Dat is heel leerzaam, want dat creëert ook begrip. Dan snap je ook beter waarom beslissen soms zo lang duurt. Maar dan nog: het gebeurt daar regelmatig dat de dikkere dossiers gewoon onderop verdwijnen. Niet bewust. Maar vaak net op het moment dat je je erin wilt gaan verdiepen, komt er een winkeldiefstal die je wat sneller af kunt doen. Of een minderjarige, die gaan allemaal voor bij ZSM. De dikkere, wat lastiger zaken verdwijnen dan nogal eens naar de achtergrond. Maar er zit dan wel iemand vast voor die zaak. De waan van de dag regeert dan ook bij ZSM: een winkeltje, een minderjarige en nog een bedreiginkje. Zo’n politiemedewerker zit dan met vijf, zes zaken tegelijkertijd. Dat dikkere dossier waar je je in moet verdiepen om dat goed te presenteren bij de officier van justitie blijft dan vaak liggen.’

Het drukteaspect komt in de meeste gesprekken aan de orde. Er is in de regel ook wel overeenstemming over het feit dat drukte in sommige gevallen kan leiden tot een inverzekeringstelling.⁴² Alleen verschillen de meningen over de oorzaak van de ‘drukte’. Zo tekenen we bij de visie van een advocaat op dit punt op dat hij zeker vindt dat de politie in de regel wel valide argumenten heeft voor inverzekeringstelling. Maar hij spreekt daarbij zijn twijfel uit over de voortvarendheid waarmee bij de politie soms te werk wordt gegaan. Hij zegt daarover:

‘Het is nogal eens te lang beloven dat iets gedaan zal worden op een dag (bijvoorbeeld getuigen horen) en dan gebeurt het gewoon niet. Aan het begin van dag zeggen wat er nog moet gebeuren, en aan het einde van de dag blijkt het dan nog steeds niet gedaan. Ik heb soms wel vraagtekens bij de tijdlijn die wordt gevolgd.’

42 Tijdens de veldwerkdag in Amsterdam aan de ZSM-tafel wordt overigens door de officier van justitie ontkend dat er zaken blijven liggen op de ZSM-tafel die eigenlijk al afgerond hadden moeten zijn, waardoor mensen in verzekering gesteld moeten worden.

Tegelijkertijd horen we ook de geluiden dat er bij de wijkteamrecherche van de politie nog weleens wat zou blijven liggen, omdat er simpelweg te weinig menskracht bij ZSM is. Politie mensen hebben het gevoel dat de ZSM-procedure vaak meer tijd neemt dan nodig zou moeten zijn bij de relatief eenvoudige delicten die zich aandienen bij de ZSM-tafel. Dat leidt, zo horen we in verschillende gesprekken, met enige regelmaat tot geïrriteerde contacten tussen de politie en de dienstdoende officier van justitie aan de ZSM-tafel. Een politiemans over het verstrijken van de tijd in deze gevallen:

‘Het was in 2016. We hadden een sloeber aangehouden voor het stelen van bierkratjes, maar het was heel druk bij de eenheid. Dan sta je dus met zo’n zaak gewoon in de rij. Na tien uur zat die man nog in de politiecel van een bij twee meter. Maar andere zaken gingen voor.’⁴³

Ook het volgende gespreksfragment illustreert deze frustratie van politiezijde:

‘Ik heb in het verleden echt ruzie gehad met ZSM. Zeker, dan speel ik het hoog op. Dan zeg ik: “Luister, er zit hier iemand die heeft een bakje noedels gepikt van vijftig cent. En dan wordt er verwacht dat die in verzeke-

43 Niet voor het onderwerp van deze rapportage, maar voor het politiewerk in het algemeen mogelijk wel van belang: meerdere respondenten geven aan, ondanks alle positieve aspecten van de ZSM-werkwijze, toch ook een zekere vervreemding te voelen bij deze manier van werken. Wel erg veel is ineens gevat in procedures en protocollen, waardoor de afstand tot de medewerkers aan de ZSM-tafel soms groter voelt dan goed is. Een Amsterdamse respondent zegt in dit verband: ‘Die ZSM-tafel staat meer van me vandaan dan vroeger in de situatie met de hoppers (politie-parketsecretarissen die werkzaam waren binnen de Amsterdamse politiebureaus). Ze is ook lastiger bereikbaar.’ Tegelijkertijd uit deze politiemans ook begrip wanneer hij vertelt dat hij uit zijn detachering bij ZSM heeft geleerd dat er vaak een hoge werkdruk is aan de tafel. Deze kritiek sluit aan bij de boodschap die we krijgen van Salet en Terpstra (2017) in hun onderzoek naar ZSM en de gevolgen voor het politiewerk. Daar lezen we over het contact tussen politie en de ZSM-tafel: ‘Daarnaast heeft het streven naar efficiëntie een verregaande formalisering van werkzaamheden, contacten, overleg en informatieoverdracht tot gevolg. Dit sluit niet goed aan bij de behoefte van politiemensen tot persoonlijk en direct contact en overleg met partners, waaronder het Openbaar Ministerie.’ Deze constatering lijkt aan te sluiten bij een observatie van een van de geïnterviewde officieren van justitie, die zegt soms weleens verdrietig te worden van het kennisniveau van sommige hulpofficieren. De officier van justitie: ‘Het probleem in Amsterdam is bijvoorbeeld dat iedere diender met de officier van justitie kan bellen. Ik krijg dan te horen van die hulpofficier: “Ja, mevrouw ik bel u, want u weet zo veel.” Ik geef les aan de hulpofficieren en ik schrik soms wel een beetje van het kennisniveau, en ook de gemakzuchtigheid waarmee wordt gedacht, zo van: dat moet de officier van justitie maar beslissen. In de oude situatie met de hopper duwde de hulpofficier de taken nog wel eens naar de hopper, maar de hopper was er om strafzaken te beoordelen, niet om een besluit te nemen over een inverzekeringstelling.’

ring wordt gesteld? Alleen omdat jullie je nog niet op tijd hebben ingelezen?” En die zaak kennelijk ergens onderop is geraakt. En dan veel getwijfel: misschien eerst een boete, toen misschien een OM-hoorzitting, omdat het een bekende is. Toen was ik het op een gegeven moment zat. Dan zeg ik echt dat ze een beslissing moeten nemen, omdat ik hem niet in verzekering stel voor zo’n klein vergrijp. Wat niets afdoet aan het feit dat diefstal natuurlijk diefstal is. Ik heb trouwens mijn gelijk niet gekregen. De officier van justitie heeft me toen de achtergrond van die meneer uitgelegd. En je kunt ertegenin gaan, de officier van justitie bepaalt uiteindelijk toch.’

Het gespreksfragment staat ook voor een algemeen gehoorde klacht, niet alleen van politiezijde, maar ook vanuit de OM-kringen (de officieren van justitie aan de ZSM-tafel) dat de ZSM-aanpak in sommige opzichten voor bepaalde verdachten een toch wel erg stevige (lees: een wat overdreven) aanpak is. Bijna in elk gesprek krijgen we hiervan voorbeelden. Het gaat dan veelal om *first-offenders* die eenvoudige vergrijpen plegen als een winkeldiefstal, waarop vervolgens het hele team van de ZSM-tafel zich gaat buigen. En het feit dat iedereen daarmee aan de slag moet, leidt er soms zelfs toe dat verdachten van dergelijke vergrijpen in verzekering worden gesteld.⁴⁴

Naast processen direct gerelateerd aan de ZSM-werkwijze is er ook nog een aspect aan het politiewerk dat wordt benoemd dat mogelijk van invloed is op het relatief grote aantal in verzekeringstellingen. Het betreft de voor sommige politiemensen ongemakkelijke rol van hulpofficier, namelijk dat het in deze hoedanigheid soms moeilijk is om tegenover politiecollega’s die met een arrestant naar het bureau komen een ‘nee’ te verkopen als het een zaak is die eigenlijk het ophouden voor onderzoek niet verdient. Het zijn namelijk veelal dezelfde collega’s met wie de hulpofficier op een ander moment weer samen op ‘boevenjacht’ zal moeten; het afvallen van de eigen collega’s wordt dan als een weinig gepaste handeling gezien. De opgebrachte verdachte wordt in de regel dan ook standaard geaccepteerd ter voorgeleiding. Hoewel de hulpoffi-

44 Er worden in dit verband enkele, bijna aangrijpende voorbeelden gegeven. Zoals dat van de 83-jarige mevrouw die door de beveiligingsbeambte van een supermarkt wordt aangehouden, omdat zij in de tas boven op haar rollator twee boodschappen had liggen, ter waarde van 1,50 euro die niet waren afgerekend. De gealarmeerde politie neemt haar mee naar het politiebureau, maar niet alvorens haar de SODA-boete van 181 euro in het vooruitzicht is gesteld en een winkelverbod voor de winkel waar ze naar eigen zeggen al 54 jaar haar boodschappen doet. Het is de hulpofficier die uiteindelijk een halt toeroept aan de in gang gezette procedure waardoor, in overleg met de officier van justitie alsnog wordt besloten verder geen werk te maken van de zaak.

cier niet per se altijd overtuigd is van de juistheid van die beslissing, kan het feit dat hij de collega's niet durft af te vallen of wil afvallen vaak toch de doorslag geven.⁴⁵

Tot slot, ten aanzien van de rol van de hulpofficier: deze zit in veel gevallen tussen de wijkteamrecherche en de politiefunctionaris aan de ZSM-tafel. Onderzoekinhoudelijk speelt hij meestal nauwelijks tot geen rol. Het zwaartepunt ten aanzien van de coördinatie c.q. de kennis over de stand van het onderzoek lijkt vaak te liggen bij de politievertegenwoordiger aan de ZSM-tafel, omdat dit degene is die op basis van de verdachtenmonitor goed zicht heeft op de fase waarin het onderzoek rond de verdachte zich bevindt. Deze omstandigheid kan soms ook tot ongewenste vertraging in het onderzoek leiden.

4.6 De daling van het aantal in verzekering gestelde verdachten in 2017

In hoofdstuk 3 is beschreven dat het aantal (unieke) verdachten gestaag is gedaald in de periode 2010 t/m 2017, terwijl het aantal in verzekering gestelde verdachten pas in 2017 substantieel is afgenomen. Dat het aantal inverzekeringstellingen jarenlang niet is gedaald, is te wijten aan een aantal ontwikkelingen die spelen in deze periode, zoals verdergaande digitalisering van onze samenleving (met als gevolg meer digitale gegevensdragers die uitgelezen kunnen/moeten worden), aangescherpte regels rond de aanwezigheid van een advocaat bij het eerste verhoor en het naar voren trekken van de afdoening door het Openbaar Ministerie bij eenvoudige zaken (ZSM-werkwijze). Hierdoor is er feitelijk sprake van een situatie met tegengestelde bewegingen: minder verdachten, maar wel vaak langere doorlooptijden bij onderzoek naar aangehouden verdachten. Het nettoresultaat is dat deze tegengestelde bewegingen elkaar in evenwicht houden, waardoor het aantal inverzekeringstellingen redelijk con-

45 Een van de politierespondenten wijst ons op het feit dat de rol van hulpofficier niet iedereen binnen de politieorganisatie op het lijf is geschreven, integendeel. Hoewel in principe iedere executieve politiefunctionaris op enig moment in de loopbaan de rol van hulpofficier moet gaan vervullen, is die rol niet aan iedereen besteed; simpelweg, omdat niet iedereen het hoofd heeft om met wet- en regelgeving om te gaan, zoals dat van een hulpofficier wordt verlangd. Dit leidt in de praktijk nogal eens tot politiemensen die deze functie ogenschijnlijk met weinig plezier bekleden. In de brief van de minister van Veiligheid en Justitie als reactie op het conceptrapport *Voorarrest: verdachten in de cel*, van de Algemene Rekenkamer, wordt ook zorg uitgesproken over de kwaliteitsstandaard die momenteel bestaat voor de hulpofficier. De minister belooft in dat verband een basisopleiding hulpofficier en een systeem van permanente educatie voor deze politiefunctionaris (Brief minister van Veiligheid en Justitie, d.d. 2 oktober 2017 / 2133260).

stant is gebleven in de periode 2010 t/m 2016 (met uitzondering van de ‘eenmalige’ stijging in 2013, zoals besproken en verklaard in paragraaf 4.5).

Het aantal verzekeringstellingen in 2017 doet vermoeden dat de ‘rek’ uit de tegengestelde beweging is, terwijl de daling van het aantal (unieke) verdachten doorgaat, met als gevolg een daling van het aantal verzekeringstellingen in 2017. Daar komt bij dat er in 2017 een regel is ingevoerd die juist een dempend effect heeft op verzekeringstelling, namelijk de verlenging van de ophoudperiode van zes naar negen uur.

Een nadere blik op de cijfers bevestigt bovenstaande redenering. Als de verklaring alleen de daling van het aantal verdachten zou zijn, zou de daling bij verzekeringstellingen van dezelfde orde van grootte moeten zijn als bij geregistreerde verdachten. De cijfers laten zien dat de daling van het aantal geregistreerde verdachten 11 procent is in 2017 ten opzichte van 2016. Voor verzekeringstellingen is deze daling 22 procent. De daling van verzekeringstellingen kan dus hooguit voor de helft worden verklaard met de daling van het aantal geregistreerde verdachten.

Als de verlenging van de ophoudtermijn van zes naar negen uur een dempend effect heeft op het aantal verzekeringstellingen dan verwachten we dat dit resulteert in minder verzekeringstellingen voor één dag. Immers, als die drie uur extra het verschil maakt, dan zou er hooguit sprake zijn van een verzekeringstelling voor één dag als de oude situatie nog van kracht zou zijn. De cijfers ondersteunen deze hypothese. De daling bij één dag verzekeringstelling is 33 procent, terwijl de overige verzekeringstellingen een daling van 13 procent laten zien; een daling die in lijn is met de daling van het aantal verdachten (11 procent).

De daling van het aantal verzekeringstellingen in 2017 ten opzichte van 2016 kan dus voor de helft worden verklaard door de daling van het aantal (unieke) verdachten en voor de andere helft uit de verlenging van de ophoudfase van zes naar negen uur.

Ontwikkeling van het aantal verzoeken tot schadevergoeding

Hoofdstuk 3 sluit af met een beredeneerde schatting over het aantal in verzekering gestelde verdachten van wie de zaak is afgedaan zonder oplegging van straf of maatregel. Deze verdachten kunnen in principe de rechter om een schadevergoeding verzoeken conform artikel 89 Sv. In dit hoofdstuk gaan we na welk deel van deze verdachten inderdaad om een dergelijke vergoeding heeft gevraagd en hoe de ontwikkeling is geweest in de periode 2010 t/m 2016. Omdat het aantal in verzekeringstellingen in 2017 fors is afgenomen ten opzichte van de jaren daarvoor hebben we op de valreep nog gegevens over verzoeken tot schadevergoeding voor het jaar 2017 ontvangen om na te gaan of de daling bij in verzekeringstellingen zich ook doorzet bij de aanvragen voor schadevergoeding.

Verder gaan we in dit hoofdstuk nader in op de vraag in welke mate er cijfermatige verschuivingen zijn waar te nemen bij aspecten van de verzoeken tot schadevergoeding. We besteden hierbij aandacht aan het aantal dagen ‘onterecht’ vastzitten, waarbij we tevens een onderscheid maken tussen in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis. Verder wordt naar verschillen en/of verschuivingen gekeken per politie-eenheid, type misdrijf en de persoon van de verdachte.

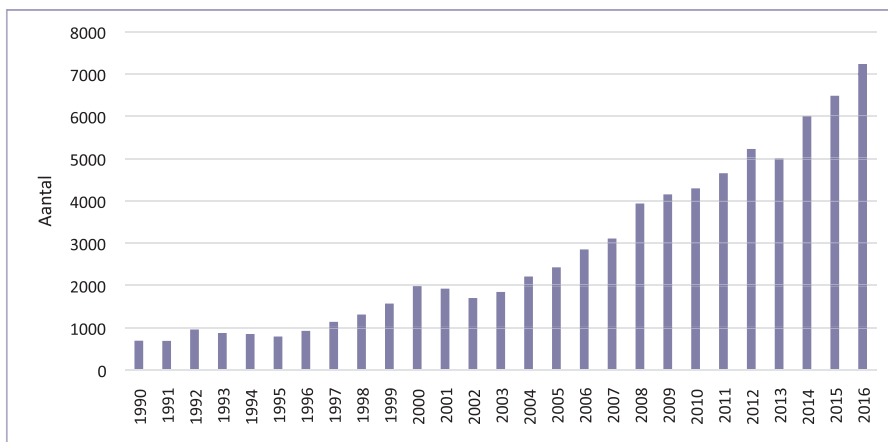
5.1 Verzoeken tot schadevergoeding op basis van CBS-cijfers

Het CBS publiceert jaarlijks cijfers over aangevraagde en toegekende schadevergoedingen. Deze cijfers zijn toegankelijk via Statline, de online databank van het CBS. Het CBS maakt een onderscheid tussen schadevergoedingen voor ‘onterechte’ detentie (artikel 89 Sv) en vergoedingen van gemaakte kosten (artikel 591a Sv). De jaarcijfers zijn beschikbaar vanaf 1990. Er wordt een onderscheid gemaakt naar ingediende verzoeken, toegekende verzoeken en toegekend bedrag. Er zijn echter geen cijfers beschikbaar voor 2017.⁴⁶

46 Bij navraag kregen we het volgende antwoord van het CBS: ‘Het klopt dat de statistiek is stopgezet. Door het wegvallen van financiering komen voor deze statistiek geen nieuwe gegevens meer beschikbaar.’

Het aantal ingediende verzoeken is sinds de eeuwwisseling gestaag toegenomen. Figuur 5.1 laat zien dat het aantal verzoeken in het begin van de jaren negentig nog onder de duizend ligt. In 1997 wordt de grens van duizend doorbroken en in 2004 is dit aantal verdubbeld tot meer dan tweeduizend. Vanaf 2002 is er min of meer sprake van een lineaire stijging, en in 2016 zijn er meer dan zevenduizend verzoeken ingediend (7235 om precies te zijn).

Het merendeel van de ingediende verzoeken is gehonoreerd. De laatste jaren wordt de schadevergoeding (deels) toegekend bij ruim 90 procent van de verzoeken. Dit percentage was voorheen lager. In begin jaren negentig werd tussen de 60 en 70 procent toegekend. In de jaren 1994 en 1995 stijgt het toekenningspercentage tot 80 procent en in de jaren daarna stijgt het percentage langzaam tot boven de 90 procent in 2011. Wat de oorzaken van dit hogere toewijzingspercentage met de jaren zijn, is niet specifiek onderzocht. Wel hebben we deze vraag voorgelegd aan de Raad voor de rechtspraak. Zij wijzen op een mogelijke samenhang met de maatschappelijke onrust over vormfouten halverwege de jaren negentig en aandacht voor schadevergoeding voor rechtmatig en onrechtmatig strafvorderlijk optreden in aanloop naar de Wet schadecompensatie strafvorderlijk overheidsoptreden, die oorspronkelijk was gepland voor 2009 (zie ook Mein et al., 2008 en Dane, 2009).

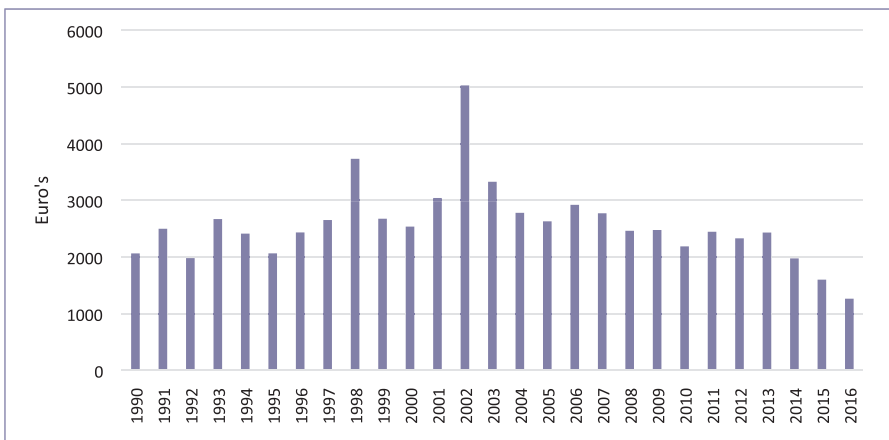
Figuur 5.1 Aantal verzoeken tot schadevergoeding op basis van artikel 89 Sv (1990 t/m 2016)

Bron: CBS (Statline)

De CBS-statistiek stelt ons ook in staat om de uitbetaalde schadevergoeding te volgen in de periode 1990 t/m 2016. Het gemiddelde schadebedrag ligt in de periode 1990 t/m 2013 tussen de twee- en drieduizend euro, met af en toe een piek naar boven; in 1998 ligt het gemiddelde bedrag op 3734 euro en in 2002 op 5029 euro. Vooral het jaar 2002 springt eruit. Mogelijk dat zowel het totale als het gemiddelde bedrag is opgetrokken door een of meerdere zaken waarbij een bijzonder groot bedrag is uitgekeerd.

Wat verder opvalt is dat het gemiddelde uitgekeerde bedrag in de jaren 2014-2016 terugloopt. In 2014 duikt het gemiddelde bedrag voor het eerst onder de tweeduizend euro (1777 euro) en het neemt verder af in 2015 (1602 euro) en 2016 (1266 euro). Dit kan worden veroorzaakt door een afvlakking van de schadevergoeding (minder zaken waarin hele grote bedragen worden uitgekeerd) en/of een toename van het aantal zaken met een minimale schadevergoeding (alleen in verzekeringstelling).

Berghuis, Linckens en Aanstoot (2016) hebben de periode 2006 t/m 2014 nader onder de loep genomen aan de hand van individueel toegekende schadevergoedingen. Door dit bedrag om te rekenen naar het aantal dagen verzekering/hechtenis (aan de hand van de standaardbedragen) komen de auteurs tot de conclusie dat het aantal vergoedingen voor één dag hechtenis in de periode 2006 t/m 2014 is toegenomen met een factor 5. Voor twee dagen is de toename een factor 2 en voor drie dagen een factor 1,5. De toename van het aantal toegekende schadevergoedingen is, aldus Berghuis en collega's, vooral toe te schrijven aan een toename bij verzoeken voor vergoedingen bij de in verzekeringstellingen.

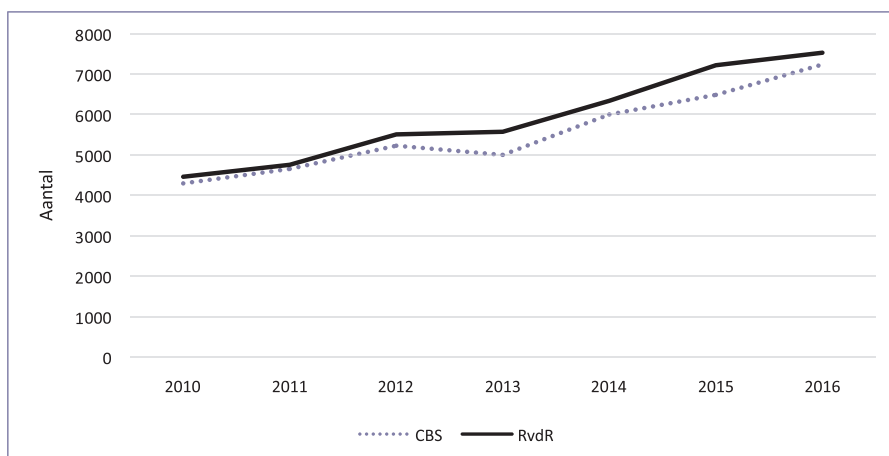

Figuur 5.2 Gemiddeld toegekende schadevergoeding op basis van artikel 89 Sv (1990 t/m 2016)

Bron: CBS (Statline)

5.2 Verzoeken tot schadevergoeding op basis van cijfers van de Raad voor de rechtspraak

Voor dit onderzoek hebben we gegevens opgevraagd bij de Raad voor de rechtspraak over verzoeken tot schadevergoeding op basis van artikel 89 Sv voor de periode 2010 t/m 2016. In paragraaf 1.5.3 is beschreven dat deze gegevens afkomstig zijn uit COMPAS of GPS als het verzoek is ingediend bij de rechtbank en uit NIAS voor verzoeken bij het gerechtshof. Het blijkt dat de cijfers van het CBS en de Raad voor de rechtspraak niet voor de volle 100 procent met elkaar overeenkomen. De verschillen zijn echter minimaal en de ontwikkeling in de periode 2010 t/m 2016 is voor beide gegevensbronnen identiek (zie figuur 5.3). De verdere analyses die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, zijn gebaseerd op de bestanden van de Raad voor de rechtspraak.

Figuur 5.3 Aantal verzoeken tot schadevergoeding op basis van artikel 89 Sv (2010 t/m 2016)

Bronnen: CBS (Statline) en Raad voor de rechtspraak (COMPAS, GPS en NIAS)

5.3 Aandeel van daadwerkelijk ingediende verzoeken tot schadevergoeding

We weten nu welk deel van de in verzekering gestelde verdachten geen straf of maatregel heeft opgelegd gekregen (zie §3.5)⁴⁷ en we weten hoeveel gewezen verdachten een verzoek tot schadevergoeding hebben ingediend (zie §5.2). Daarmee kunnen we bepalen welk deel van deze verdachten daadwerkelijk een verzoek tot schadevergoeding heeft ingediend.⁴⁸

Op basis van het geschatte aantal gewezen verdachten zonder strafoplegging of maatregel dat in verzekering is gesteld, neemt het aantal personen dat een verzoek tot schadevergoeding indient toe van 25 procent tot meer dan 40 procent. Als deze schatting juist is, is de stijging van het aantal verzoeken tot schadevergoeding geheel toe te schrijven aan de bereidheid (bekendheid) van verdachten om dit verzoek in te dienen. Het ‘reservoir’ aan potentiële kandidaten is namelijk min of meer gelijk in de periode 2010-2016: naar schatting achttien- tot negentienduizend personen.

We hebben het aantal verzoeken tot schadevergoeding ingediend bij de rechtbanken en gerechtshoven voor 2017 opgevraagd. Dit aantal ligt op 6631. Dit zou betekenen dat 51 procent van de gewezen verdachten die een schadevergoeding kunnen aanvragen dit ook daadwerkelijk heeft gedaan in 2017. Zoals in paragraaf 1.5.3 uitgelegd, loopt het jaar van inverzekeringstelling niet synchroon met het jaar waarin het verzoek tot schadevergoeding is afgedaan. Het gevolg hiervan is dat het percentage van gewezen verdachten dat een verzoek tot schadevergoeding indient voor 2017 naar alle waarschijnlijkheid ‘kunstmatig’ hoog is omdat het deels betrekking heeft op inverzekeringstellingen uit 2016. Om hier zicht op te krijgen hebben we de beschikking gekregen over de instroomcijfers voor de jaren 2015 t/m 2017.

Er is een stijging van 4 procent bij de instroom van verzoeken tot schadevergoeding in 2016 ten opzichte van 2015. Dezelfde stijging zien we bij afgedane

47 In paragraaf 3.5 zijn percentages berekend voor de jaren 2015, 2016 en 2017 op basis van BVH-cijfers. Voor 2015 en 2016 ligt dit percentage op respectievelijk 28 en 27 procent. We doen de aanname dat dit percentage van gelijke orde is voor de jaren 2010 t/m 2014 en hebben voor de berekening van het geschatte aantal in verzekering gestelde verdachten voor deze jaren een percentage van 28 procent aangehouden.

48 In het rapport van de Algemene Rekenkamer (2017) is dit aandeel uitgerekend voor 2014, maar op basis van een andere methode. Zij heeft een koppeling tussen de systemen van de politie, het OM en de Raad voor de rechtspraak gemaakt op dossierniveau. Het resultaat van deze exercitie komt verrassend dicht bij ons resultaat. Wij schatten dat 34 procent van de potentiële gewezen verdachten die in aanmerking zouden kunnen komen voor een schadevergoeding in 2014 die ook daadwerkelijk hebben aangevraagd. De Algemene Rekenkamer komt uit op een percentage van 36 procent (2017, p. 29).

verzoeken in 2016 ten opzichte van 2015. De daling in 2017 ten opzichte van 2016 laat echter, zoals verwacht, een verschil zien tussen instroom en afdoening. Er is een daling van 17 procent van ingestroomde verzoeken terwijl bij de afgedane zaken de daling ‘slechts’ 12 procent bedraagt. Als we hiervoor compenseren, komt het percentage van de gewezen verdachten die een schadevergoeding kunnen aanvragen en dit ook daadwerkelijk hebben gedaan uit op 48 procent in 2017. Het aantal verzoeken tot schadevergoeding daalt dus in 2017, maar het percentage personen dat deze aanvraag daadwerkelijk indient – in verhouding tot het aantal personen dat hiertoe een verzoek had kunnen indienen – is nog steeds stijgende.

Tabel 5.1 In verzekering gestelde verdachten, zonder strafoplegging/maatregel en verzoeken tot schadevergoeding in de periode 2010-2017

	In verzekering gestelde verdachten	Geschat aandeel ‘geen straf of maatregel’	Verzoek schadevergoeding	Percentage schadevergoeding
2010	64.211	17.979	4.458	25%
2011	65.340	18.295	4.754	26%
2012	65.142	18.239	5.506	30%
2013	68.694	19.234	5.571	29%
2014	67.506	18.901	6.337	34%
2015	68.639	19.301	7.217	37%
2016	67.280	18.428	7.527	41%
2017	52.728	12.929	6.631 (6.247)	51% (48%)

Tussen haakjes staat het gecorrigeerde aantal/percentage als rekening wordt gehouden met het feit dat een aantal afdoeningen van een verzoek tot schadevergoeding in 2017 betrekking heeft op in verzekeringstellingen uit 2016.

5.4 Indienen en toekennen van schade- en onkostenvergoeding

In de vorige paragraaf is betoogd dat gewezen verdachten die in principe in aanmerking komen voor een schadevergoeding, steeds vaker ook daadwerkelijk een verzoek – bijna altijd via een advocaat – indienen. Het Openbaar Ministerie geeft in de uit te sturen sepotbrief niet aan dat er een mogelijkheid bestaat tot het verkrijgen van een schadevergoeding. De advocaat moet de cliënt hierop wijzen. Indien de advocaat dit verzuimt, staat voor de cliënt de mogelijkheid open om tegen de advocaat een klacht in te dienen bij de deken van de Orde van Advocaten. Als het verzoek is ingediend met tussenkomst van een advocaat, zal er ook een verzoek tot onkostenvergoeding op basis van artikel 591a Sv worden ingediend. Beide verzoeken dienen tijdig (binnen drie maanden) naar de rechtbank of het gerechtshof te worden gestuurd.

De advocaat van de ex-verdachte stuurt het verzoek (op basis van artikel 89 Sv) naar de rechtbank of het gerechtshof. Dit verzoek en het verdere verloop wordt dan administratief vastgelegd in het bedrijfsprocessensysteem COMPAS van het Openbaar Ministerie. Het Openbaar Ministerie (de officier van justitie) beoordeelt vervolgens of het verzoek tijdig is gedaan, aan de criteria voldoet en of er reden is voor verzet tegen een toekenning van het gevraagde bedrag. Deze beoordeling wordt vervolgens aan het dossier toegevoegd. Indien het Openbaar Ministerie besluit tot een gehele toewijzing van het verzoek, wordt deze zaak – na een controle door het gerecht – soms op een fictieve zitting geplaatst. Bij deze zaken hoeft niemand aanwezig te zijn. De verzochte vergoedingen worden in dit geval standaard allemaal toegewezen.

Hoewel dat nu niet het geval is, zou wat betreft enkele van de geïnterviewde officieren van justitie ook de proceshouding van de advocaten weleens mogen worden meegewogen in het besluit wel of geen schadevergoeding toe te kennen. Te vaak – in hun ogen – zouden advocaten hun cliënten slechts adviseren er geheel het zwijgen toe te doen.

Zaken waarin het Openbaar Ministerie (lees: de officier van justitie) het oneens is met (delen van) het verzoek komen in beginsel op zitting terecht.⁴⁹ Dat er verschillen zijn tussen het oorspronkelijk gevraagde bedrag en het toegekende bedrag kan verschillende oorzaken hebben, maar de meest voorkomende oorzaak ligt in het verschillende aantal dagen detentie dat door de verzoeker en het Openbaar Ministerie is berekend of vastgesteld. In die zaken wordt dan besloten tot een gedeeltelijke toewijzing van het gevraagde bedrag. Een verzoek tot schade- en onkostenvergoeding kan worden toegekend, deels toegekend of

49 Dit is de officiële lezing van de Raad voor de rechtspraak; een officier van justitie, werkzaam bij de rekenkamer stelt echter dat een verschil van een dag (de advocaat vraagt een dag meer schadevergoeding dan er officieel is geregistreerd) geen reden is om een zitting te organiseren. Het gaat vaak over de wijze van tellen die verwarring schept: het Openbaar Ministerie telt nachten waar het gaat om schadevergoedingen op grond van artikel 89; advocaten neigen ernaar om dagen te tellen, en komen zodoende dan soms op een dag meer. Het OM telt de nachten na het moment van in verzekeringstelling. Tegelijkertijd is daar ook een uitzondering op, namelijk als iemand om 09.00 uur wordt aangehouden en om 18.00 uur in verzekering gaat en om 21.00 uur wordt vrijgelaten, wordt er ook een dag uitgekeerd aan schadevergoeding op grond van het redelijkheids- en billijkheidscriterium. En ook als onverhoopt wordt vergeten een verdachte na negen uren in verzekering te stellen, wordt er uitgekeerd. De officier van de rekenkamer verdenkt een enkele keer advocaten er ook wel van expres een fout te maken, in de hoop dat de zaak dan op zitting moet worden behandeld, waarop zij vervolgens na een korte zitting de 580 euro zittingsgeld kunnen incasseren. Dit lijken echter uitzonderingen te zijn, gezien het grote aantal schadevergoedingen dat zonder zitting wordt toegekend.

worden afgewezen.⁵⁰ Daarnaast kan het verzoek niet-ontvankelijk zijn⁵¹ of de rechtbank of het gerechtshof niet bevoegd.⁵²

Er zijn 36.659 verzoeken tot schadevergoeding ingediend bij de rechtbanken in de periode 2010 t/m 2016. Daarnaast zijn er 4711 verzoeken ingediend bij de gerechtshoven. Van de ingediende verzoeken bij de gerechtshoven is niet bekend wat de beslissing is geweest. Tabel 5.2 geeft de beslissing van de rechtbanken weer. Hieruit blijkt dat in veruit de meeste gevallen (82 procent) het verzoek volledig wordt gehonoreerd door de rechtbank.

Tabel 5.2 Beslissing van rechtbank over verzoek tot schadevergoeding (artikel 89 Sv) in de periode 2010 t/m 2016

	Aantal verzoeken	Percentage
Toegekend	30.060	82,0 %
Deels toegekend	3.582	9,8 %
Afgewezen	1.134	3,1 %
Aanvragen niet-ontvankelijk	1.771	4,8 %
Rechtbank onbevoegd	112	0,3 %
Totaal	36.659	100,0 %

Naast een verzoek tot een schadevergoeding (artikel 89 Sv) kan de gewezen verdachte een verzoek tot een onkostenvergoeding indienen (artikel 591a Sv). Gederfd inkomen, reis- en verblijfkosten, kosten voor rechtsbijstand en kosten van het opstellen van het verzoekschrift kunnen worden opgevoerd als onkosten, waarbij echter geldt dat de kosten voor rechtsbijstand niet via artikel 591a kunnen worden teruggevorderd, maar bij de Raad voor Rechtsbijstand. Goed voor-

50 Mogelijke reden om het verzoek af te wijzen, is het ontbreken van gronden van billijkheid. Bijvoorbeeld omdat de verzoeker het voorarrest aan zijn houding heeft te wijten of omdat door eigen schuld de verdenking op hem is gevallen.

51 Navraag bij de Raad voor de rechtspraak leert dat de verzoeker niet-ontvankelijk is als hij niet voor de gehele tenlastelegging is vrijgesproken. Dit komt bijvoorbeeld voor in zaken waarbij gevoegde zaken wel tot strafoplegging hebben geleid. Een andere reden dat de verzoeker niet-ontvankelijk is, is het ontbreken van de handtekening van de gewezen verdachte. Deze moet medeondertekenen om te laten blijken dat deze akkoord gaat met het overmaken van een toe te wijzen bedrag op de rekening van de advocaat. Tot slot is het verzoek niet-ontvankelijk als het niet tijdig is ingediend (later dan drie maanden na beëindigen van de zaak).

52 Er is sprake van onbevoegdheid van de rechtbank of het gerechtshof als het verzoek bij de verkeerde instantie is ingediend. Dit doet zich bijvoorbeeld voor als de verdachte kort vastzit in arrondissement A, maar in arrondissement B woont en daar dan (ten onrechte) het verzoek indient. Of de gewezen verdachte dient het verzoek in bij de rechtbank als het hof in hoger beroep de verdachte heeft vrijgesproken.

stelbaar is natuurlijk ook dat iemand die niet in verzekering heeft gezeten, maar wel is ontboden op het bureau in verband met verdenking van een strafbaar feit, zich laat bijstaan door een advocaat. Ook dan kan er sprake zijn van kosten voor een intake en verhoor, en kan de zaak vervolgens worden geseponneerd.⁵³

Indien er sprake is van meerdere feiten bij een verdachte, kan het in de praktijk nog weleens voorkomen dat de verdachte voor een relatief zwaar feit wordt vrijgesproken, maar dat er voor een relatief lichter feit wel een veroordeling is. In sommige gevallen wordt dan wel besloten tot het voegen van de zaken, zodat er geen schadevergoeding hoeft te worden uitgekeerd. Het is dan ook om die reden dat advocaten zich soms verzetten tegen het voegen van zaken.

Op basis van Artikel 90 lid 3 Sv kijkt het Openbaar Ministerie in Amsterdam of de verzoeker van schadevergoeding nog boetes heeft openstaan (anders dan verkeerszaken); deze openstaande (CJIB-)boetebedragen worden afgetrokken van het schadevergoedingsbedrag. Bij het rekest wordt standaard een uitdraai gevraagd van het CJIB om te zien welke bedragen er eventueel daar nog openstaan van de verzoeker.⁵⁴ Naar verluidt is dit vooralsnog sinds enkele jaren alleen de handelwijze voor het Arrondissement Amsterdam, maar er wordt gestreefd naar een landelijke uitrol. In de administratie lijkt het overigens alsof het verzoek volledig is gehonoreerd.

Volgens een officier van justitie, werkzaam in de rekestkamer wil het in de praktijk voorkomen dat de advocaat ook de verplichte eigen bijdrage van de cliënt aan de Raad voor Rechtsbijstand declareert als kosten, daarbij voorbijgaand aan het feit dat dit wettelijk uiteraard niet kan.⁵⁵

Er kan ook een verzoek tot onkostenvergoeding worden ingediend voor zaken waarbij er geen sprake is geweest van voorarrest. Daarom kunnen we niet zomaar alle verzoeken in het kader van artikel 591a Sv in dit onderzoek meene-

53 Een van de geïnterviewde advocaten heeft op basis van zijn administratie van het meest recente jaar (2017) aangegeven voor een op de tien cliënten een verzoek tot schadevergoeding te hebben ingediend. In 2017 heeft hij met zijn eenmanspraktijk ongeveer honderd cliënten bediend.

54 Artikel 90 lid 3 Sv. Indien de rechter beslist tot het toekennen van schadevergoeding, wordt het uit te keren bedrag verrekend met geldboetes en andere aan de Staat verschuldigde geldsommen, tot betaling waarvan de verzoeker bij onherroepelijk geworden vonnis of arrest in een strafzaak is veroordeeld of tot betaling waartoe de verzoeker op grond van een jegens hem uitgevaardigde, onherroepelijk geworden strafbeschikking verplicht is, een en ander voor zover die nog niet door hem zijn voldaan.

55 De Raad voor Rechtsbijstand zendt een factuur voor de eigen bijdrage die de cliënt aan de advocaat moet betalen. Als iemand wordt vrijgesproken, vorderen sommige advocaten ook die eigen bijdrage terug. Dit is echter niet de juiste route. Het geld behoort niet via artikel 591a te worden teruggevorderd, maar bij de Raad voor Rechtsbijstand, aldus een officier van justitie werkzaam bij de rekestkamer.

men. Om er zeker van te zijn dat het om zaken gaat waarbij er sprake was van voorarrest, zijn de 591a-verzoeken met behulp van het parketnummer gekoppeld aan de 89-verzoeken (zie ook §1.5.4). Van de 591a-verzoeken ingediend bij de gerechtshoven is de beslissing van het hof niet bekend. Tabel 5.3 geeft een overzicht van de beslissing van de rechtbank. De procentuele verdeling over de beslismogelijkheden is – zoals te verwachten – van dezelfde orde als bij de artikel 89-verzoeken.

Tabel 5.3 Beslissing van rechtbank over verzoek tot onkostenvergoeding (artikel 591a Sv) in de periode 2010 t/m 2016

	Aantal verzoeken	Percentage
Toegekend	17.255	90,5 %
Deels toegekend	825	4,3 %
Afgewezen	402	2,1 %
Aanvragen niet-ontvankelijk	555	2,9 %
Rechtbank onbevoegd	37	0,2 %
Totaal	19.074	100,0 %

5.5 Effect van aantal dagen in verzekering op verzoek tot schadevergoeding

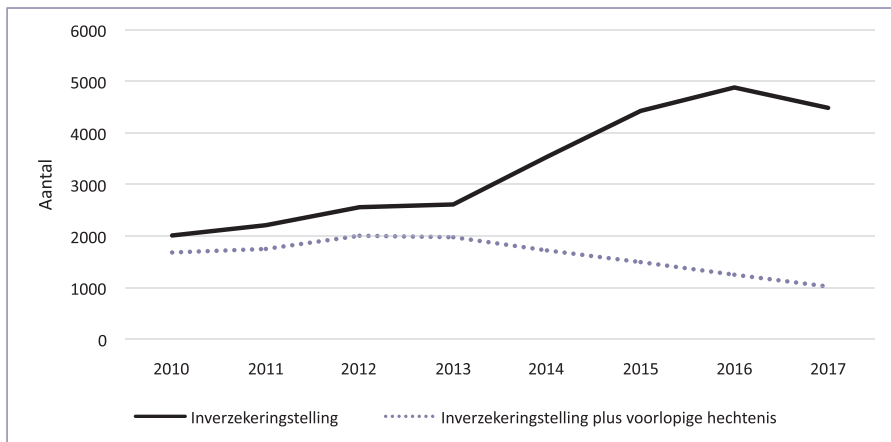
Op basis van de toegekende schadevergoeding⁵⁶ is uitgerekend hoeveel dagen de gewezen verdachte in verzekering heeft gezeten, en of hij ook in voorlopige hechtenis heeft gezeten.⁵⁷ Figuur 5.4 geeft de ontwikkeling van het aantal gehonoreerde verzoeken voor alleen in verzekeringstelling en het aantal verzoeken waarbij de gewezen verdachte ook in voorlopige hechtenis heeft gezeten. De figuur laat zien dat het aantal verzoeken tot en met 2013 redelijk gelijkje tred houdt, maar dat vanaf 2014 het aantal gehonoreerde verzoeken voor alleen in verzekeringstelling sterk toeneemt, terwijl het aantal verzoeken voor in verzekeringstelling plus voorlopige hechtenis afneemt. Deze afname is in overeen-

56 Dit kan natuurlijk alleen voor toegekende verzoeken. Bij ruim 90 procent van de ingediende verzoeken wordt de schadevergoeding toegekend.

57 Hierbij is uitgegaan van 105 euro per dag. Als het bedrag boven de 315 euro uitkomt, is de vraag of er sprake is geweest van verlengde in verzekeringstelling of voorlopige hechtenis. We zijn ervan uitgegaan dat een veelvoud van 105 euro (420, 525 en 630 euro) duidt op verlengde in verzekeringstelling en de andere bedragen op voorlopige hechtenis. Voor voorlopige hechtenis is de standaardvergoeding per dag namelijk minder dan voor een dag in verzekeringstelling (tenzij er sprake is van isolatie). De COMPAS- en GPS-gegevens met betrekking tot het toegekende schadebedrag zijn vrijwel compleet. De NIAS-gegevens zijn verre van compleet en zijn daarom buiten beschouwing gelaten.

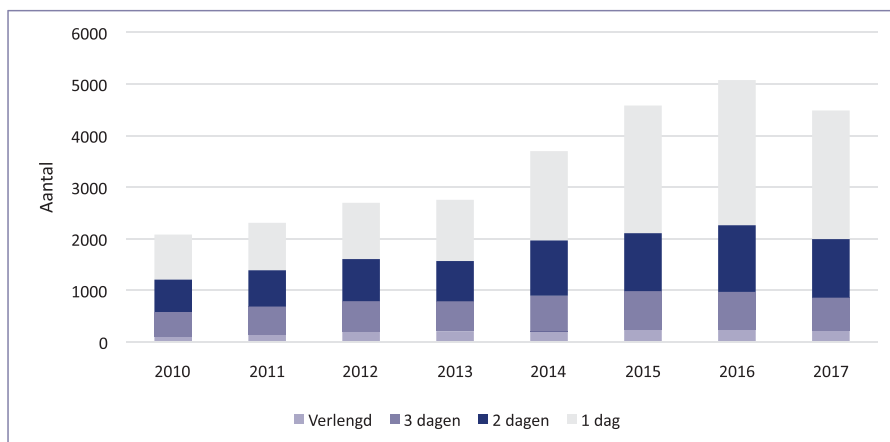
stemming met de afname van het aantal verdachten dat in voorlopige hechtenis is geplaatst in de onderzoeksperiode (zie ook §3.5).

De gehonoreerde verzoeken van 2017 laten zien dat de trend bij in verzekeringstelling plus voorlopige hechtenis zich voortzet, maar dat bij alleen in verzekeringstelling sprake is van een trendbreuk die zich (uiteraard) laat verklaren door de forse daling van het aantal in verzekering gestelde verdachten in 2017.

Figuur 5.4 Aantal gehonoreerde verzoeken tot schadevergoeding voor alleen in verzekeringstelling en in verzekeringstelling plus voorlopige hechtenis in de periode 2010 t/m 2017

In paragraaf 5.3 is aangetoond dat een steeds groter aandeel van de in verzekeringgestelden zonder strafoplegging of maatregel een verzoek tot schadevergoeding indient. Figuur 5.4 laat zien dat deze toename voor rekening komt van zaken waarbij gewezen verdachten alleen in verzekering zijn gesteld. Als we vervolgens nader inzoomen op het aantal dagen in verzekeringstelling (zie figuur 5.5), blijkt dat het aantal gewezen verdachten aan wie een schadevergoeding is toegekend voor één dag in verzekeringstelling fors is gestegen dan een toekenning voor meerdere dagen. Eén dag in verzekeringstelling laat ruim 200 procent stijging zien in de periode 2010 t/m 2016, terwijl meerdere dagen met ‘slechts’ 80 procent is toegenomen.

Figuur 5.5 Aantal gehonoreerde verzoeken tot schadevergoeding naar aantal dagen in verzekeringstelling in de periode 2010 t/m 2017

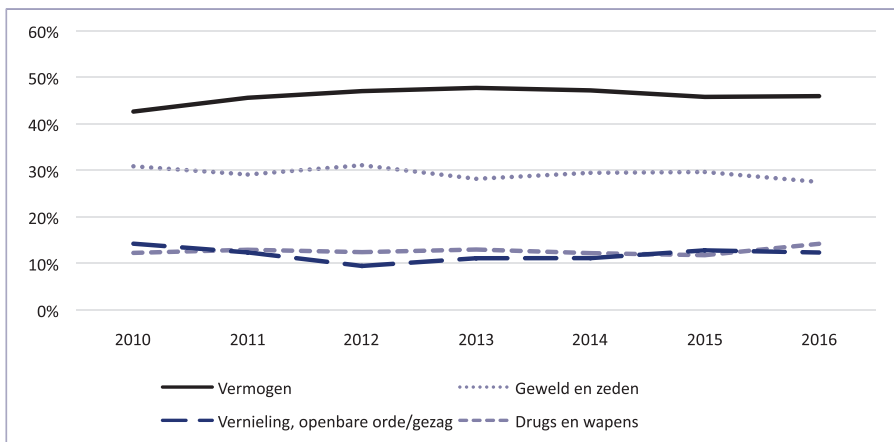
De daling van gehonoreerde schadevergoedingen in 2017 ten opzichte van 2016 doet zich echter in gelijke mate voor bij zowel één dag als meerdere dagen in verzekeringstelling. Dit in tegenstelling tot de in verzekeringstellingen in het algemeen, waar de daling van eendaagse in verzekeringstellingen twee keer zo groot is als bij meerdaagse in verzekeringstellingen. De verklaring voor deze ogenschijnlijke tegenstrijdigheid kan worden gevonden in het feit dat een groeiend percentage van gewezen verdachten die in aanmerking komen voor een schadevergoeding ook daadwerkelijk een verzoek indient. Deze groei zit met name bij de eendaagse in verzekeringstellingen.

5.6 Differentiatie naar type misdrijf

In de bestanden van de Raad voor de rechtspraak (verzoeken tot schadevergoeding) is niet opgenomen om welke misdrijven het gaat. Om hierin inzicht te verkrijgen zijn de verzoeken met een parketnummer gekoppeld aan informatie van het Openbaar Ministerie. Verzoeken met betrekking tot zaken die in de politieadministratie zijn geseponeerd hebben geen parketnummer en komen zodoende ook niet in beeld in deze paragraaf. We kunnen slechts speculeren over de vraag in hoeverre de verzoeken met betrekking tot naar het OM ingestuurde zaken representatief zijn voor alle verzoeken. Wij zien echter vooralsnog geen zwaarwegende redenen om te veronderstellen dat de resultaten niet representa-

tief zouden zijn. Deze aanname wordt ondersteund door het aantal dagen inverzekeringstelling. We zien geen opzienbarende verschillen per misdrijfcategorie, terwijl we denken dat de kans dat een zaak in de politieadministratie is geseponeerd groter is bij één dag inverzekeringstelling dan bij meerdere dagen inverzekeringstelling. Blijkbaar is dit onafhankelijk van het type misdrijf.

We hanteren dezelfde grove misdrijfcategorieën als bij de analyse van inverzekeringstellingen (zie §3.2). Figuur 5.6 geeft aan voor welk procentueel aandeel van de verzoeken tot schadevergoeding de vier onderscheiden misdrijfcategorieën staan. Uit deze grafiek blijkt dat er kleine schommelingen per jaar zijn, maar dat de verhoudingen min of meer hetzelfde blijven in de onderzoeksperiode. Dit is enigszins verrassend omdat er wel verschillen naar misdrijfcategorie zijn wat betreft het percentage verdachten dat in verzekering is gesteld (zie figuur 3.4). Een inverzekeringstelling is echter niet hetzelfde als een inverzekeringstelling zonder oplegging van straf of maatregel.

Figuur 5.6 Procentueel aandeel van verzoeken tot schadevergoeding per misdrijfcategorie in de periode 2010 t/m 2016

Als we voor 2016 nagaan wat de procentuele verdeling over de vier misdrijfcategorieën is wat betreft inverzekeringstelling, sepot na inverzekeringstelling en verzoek tot schadevergoeding, dan ontstaat het volgende beeld: vermogensmisdrijven staan voor circa 45 procent van alle drie de verdelingen, terwijl dit aandeel minder stabiel is bij de andere drie misdrijfcategorieën (zie tabel 5.4). We hebben geen inhoudelijke verklaring voorhanden voor het verhoudingsgewijs kleine aandeel van gewezen verdachten van een gewelds- of zedenmisdrijf dat een verzoek tot schadevergoeding indient.

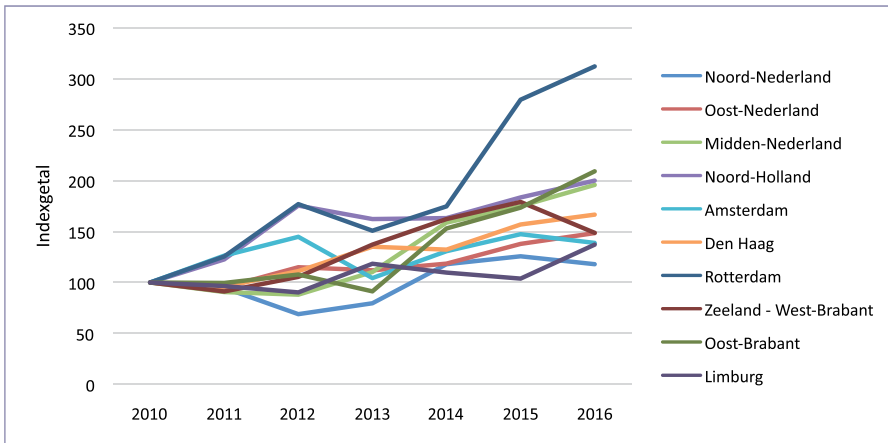
Tabel 5.4 Procentuele verdeling naar misdrijfcategorie bij invezekeringstelling, sepot na invezekeringstelling en verzoek tot schadevergoeding in 2016

	Invezekeringstelling	Sepot na IVS	Schadevergoeding
Vermogen	45 %	45 %	46 %
Geweld en zeden	34 %	38 %	28 %
Vernieling, en openbare orde/gezag	8 %	6 %	12 %
Drugs en wapens	13 %	11 %	14 %
Totaal	100 %	100 %	100 %

5.7 Verschillen naar politie-eenheid

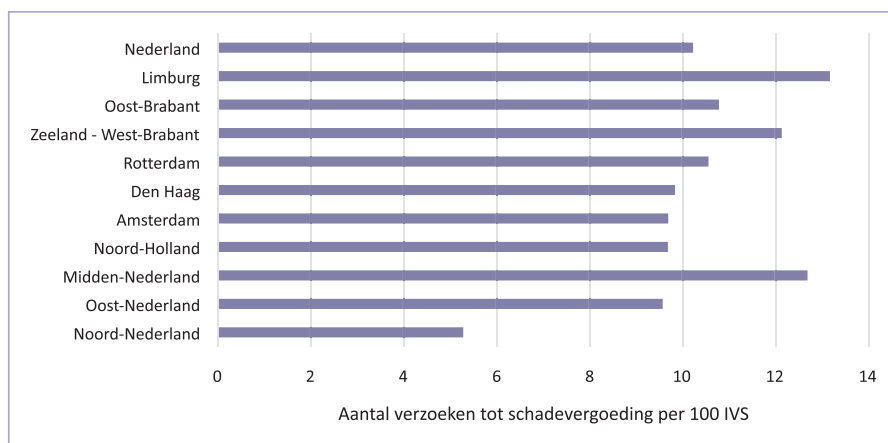
De terugloop van het aantal geregistreerde verdachten in de periode 2010 t/m 2016 doet zich binnen alle regionale politie-eenheden voor. De daling ligt voor alle tien de eenheden tussen de 30 en 40 procent in 2016 ten opzichte van 2010. De ontwikkeling van het aantal invezekeringstellingen laat in de periode 2010 t/m 2016 wel enige verschillen zien tussen de regionale eenheden. De verandering in 2016 ten opzichte van 2010 is voor zes van de tien eenheden minder dan 5 procent. De overige vier eenheden laten echter een stijging zien van het aantal invezekeringstellingen, te weten: Oost-Brabant 19 procent, Oost-Nederland en Rotterdam 13 procent en Zeeland/West-Brabant 10 procent.

De verzoeken tot schadevergoeding kunnen we uitsplitsen naar politie-eenheden voor de verzoeken die zijn ingediend bij de rechtbank. De ingediende verzoeken bij de gerechtshoven kunnen niet naar eenheid worden ingedeeld. Veruit de meeste zaken zijn bij de rechtbank ingediend, dus het beeld wordt naar alle waarschijnlijkheid niet anders als we wel de verzoeken van de gerechtshoven in de analyse zouden kunnen betrekken. Figuur 5.7 laat de geïndexeerde ontwikkeling van het aantal verzoeken tot schadevergoeding zien. Alle eenheden laten een stijgende tendens zien in de periode 2010 t/m 2016. De eenheid Rotterdam onderscheidt zich van de overige eenheden door een wel erg sterke stijging in de jaren 2015 en 2016 ten opzichte van de daaraan voorafgaande periode.

Figuur 5.7 Geïndexeerde ontwikkeling van het aantal verzoeken tot schadevergoeding bij de rechtbank naar regionale politie-eenheid in de periode 2010 t/m 2016 (2010 = 100)

Er zijn dus verschillen in de ontwikkeling van het aantal verzekeringstellingen en het aantal verzoeken tot schadevergoeding tussen de regionale eenheden. Maar zijn er ook verschillen in het aantal verzoeken tot schadevergoeding in verhouding tot het aantal verzekeringstellingen? Het antwoord luidt bevestigend. Anno 2016 is er één verzoek tot schadevergoeding op tien verzekeringstellingen in Nederland. Binnen de meeste eenheden ligt het rond dit gemiddelde; ook bij de eenheid Rotterdam, die dus in feite een inhaalslag heeft gemaakt in 2015 en 2016 naar het landelijke gemiddelde. De eenheid die beduidend minder verzoeken tot schadevergoeding in verhouding tot het aantal verzekeringstellingen heeft, is de eenheid Noord-Nederland. Hier leidt slechts een op de twintig verzekeringstellingen tot een verzoek om schadevergoeding. In de eenheden Limburg, Midden-Nederland en Zeeland/West-Brabant wordt daarentegen op circa iedere acht verzekeringstellingen een verzoek tot schadevergoeding ingediend.

Figuur 5.8 Aantal verzoeken tot schadevergoeding bij de rechtbank per 100 verzekeringstellingen in 2016 naar regionale politie-eenheid

Bronnen: Nationale Politie (BVH) en Raad voor de rechtspraak (COMPAS en GPS)

Nu kan een verzoek tot schadevergoeding slechts worden ingediend als de verzekeringstelling niet tot een strafoplegging of een maatregel leidt. Voor de jaren 2015 en 2016 hebben we enigszins inzicht in de afdoening van de zaak op basis van BOSZ (zie ook §1.5.1). Als we nagaan welke regionale eenheden afwijken van het gemiddelde bij verzekeringstellingen die zijn afgedaan met een technisch sepot, dan komen overwegend dezelfde eenheden naar voren als hierboven beschreven: de eenheid Noord-Nederland kent relatief weinig verzoeken tot schadevergoeding en in de eenheden Limburg, Midden-Nederland en Zeeland/West-Brabant wordt relatief vaak een verzoek tot schadevergoeding ingediend.

5.8 De aanvrager nader bekeken

Evenals bij type misdrijf kennen we alleen persoonsgegevens van degenen die een verzoek tot schadevergoeding hebben ingediend voor zaken die naar het Openbaar Ministerie zijn ingestuurd. Hiervan zijn de sekse, de leeftijd en het geboorteland bekend. Er is ook een variabele 'nationaliteit', maar hierbij zijn te veel ontbrekende gegevens om deze te kunnen gebruiken.

We hebben persoonskenmerken van de verdachten die in verzekering zijn gesteld bij de politie in tweede aanleg opgevraagd. Om de data-afdeling van de politie niet te overvragen, is slechts verzocht om gegevens over de jaren 2015 en 2016.

De conclusie op basis van deze drie kenmerken – zoals hierna per kenmerk besproken – is dat de personen die een verzoek tot schadevergoeding indienen verschillen van verdachten in het algemeen, maar goed overeenkomen met verdachten die in verzekering zijn gesteld. Er is dus, met andere woorden, geen reden om aan te nemen dat het een specifieke groep gewezen verdachten is die een aanvraag tot schadevergoeding indient; het is een brede vertegenwoordiging van in verzekering gestelde verdachten.

5.8.1 Sekse

In de periode 2010 t/m 2016 is de verhouding man-vrouw bij unieke verdachten van misdrijven vrijwel constant: 81 procent van de verdachten is man en 19 procent vrouw. Bij de personen die om een schadevergoeding hebben verzocht is deze verhouding ook vrijwel constant in de periode 2010-2016, maar is de verhouding 90 procent man en 10 procent vrouw. Dit verschil wordt geheel verklaard door het feit dat verhoudingsgewijs meer mannen in verzekering worden gesteld dan vrouwen. In 2015 en 2016 tekenen vrouwen voor 10 procent van de in verzekering gestelde verdachten.

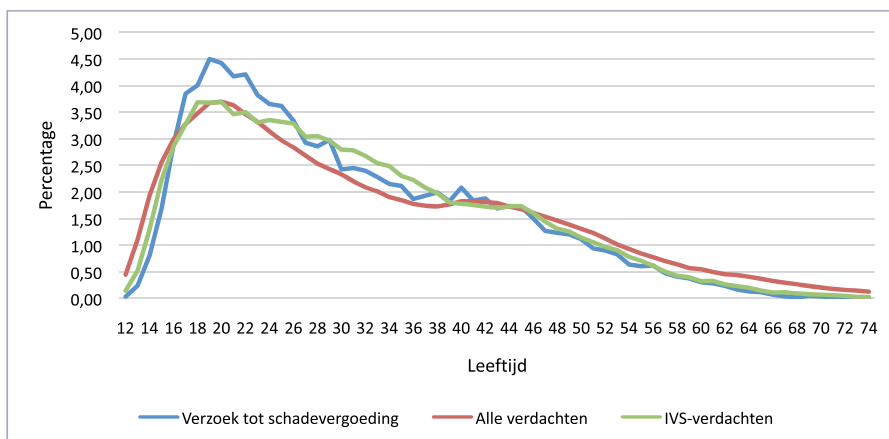
5.8.2 Leeftijd

Wat betreft leeftijden zien we de tendens dat er verhoudingsgewijs steeds minder jeugdige verdachten worden geregistreerd de afgelopen jaren. Het aantal minderjarigen loopt van 14,2 procent in 2010 terug naar 11,6 procent in 2016. Dezelfde tendens kunnen we waarnemen bij personen die een verzoek tot schadevergoeding hebben ingediend. Het aantal minderjarigen loopt ook hier verhoudingsgewijs terug: het aandeel van minderjarigen is daarin 11,1 procent in 2010 en 8,7 procent in 2016.

Figuur 5.9 laat de leeftijdscurve van alle verdachten in Nederland zien versus de curve van degenen die in verzekering zijn gesteld en degenen die een verzoek tot schadevergoeding hebben ingediend. Hierbij zijn de gegevens over de periode 2010 t/m 2016 samengenomen.

Ten eerste zien we dat de curve van alle verdachten ‘gladder’ is dan van de verzoeken tot schadevergoeding. Dit wordt verklaard door het veel groter aantal zaken dat ten grondslag ligt aan de curve van alle verdachten. In verzekering gestelde verdachten nemen wat betreft aantal een middenpositie in en dat zien we ook terug in de ‘gladheid’ van de curve.

We zien dat bij minderjarigen de curve van degenen die om schadevergoeding hebben gevraagd onder die van alle verdachten ligt, maar dichterbij de curve van in verzekering gestelde verdachten; hetzelfde geldt vanaf 46 jaar. De conclusie is dat degenen die om een schadevergoeding vragen relatief vaker binnen de leeftijdsklasse 17 t/m 45 jaar vallen in vergelijking met alle verdachten in Nederland (81 procent versus 71 procent), maar dat de curve van minderjarigen wel dichterbij de leeftijdsverdeling van in verzekering gestelde verdachten aan ligt. 77 procent van de in verzekering gestelde verdachten valt in de leeftijdsgroep 17 t/m 45 jaar.

Figuur 5.9 Leeftijdsverdeling van alle verdachten in Nederland versus degenen die in verzekering zijn gesteld en degenen die een verzoek tot schadevergoeding hebben ingediend in de periode 2010-2016
Bronnen: CBS (Statline), OM (COMPAS) en Nationale Politie (BVH)

5.8.3 Geboorteland

In 2016 zijn er, volgens de CBS-cijfers, 182.210 unieke personen geregistreerd in Nederland als verdachte van een misdrijf. Hiervan wordt 51 procent getypeerd als autochtoon⁵⁸ en 49 procent als allochtoon persoon.⁵⁹ In de periode

⁵⁸ Persoon van wie de beide ouders in Nederland zijn geboren.

⁵⁹ Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. De termen allochtoon en autochtoon zijn overigens in de loop van 2017 enigszins in onbruik geraakt. In november 2016 bracht de WRR een verkenning uit rond de diversiteit in migratie. De WRR en het CBS besloten hierin af te zien van het gebruik van de woorden allochtoon en autochtoon. In plaats daarvan, wordt sindsdien gesproken over *inwoners met een migratieachtergrond* en *inwoners met een Nederlandse achtergrond*.

2010 t/m 2016 loopt het aandeel autochtone verdachten langzaam maar zeker terug; van 55 procent in 2010 tot 51 procent in 2016. Ieder jaar daalt dit percentage tussen een half en één procent. Er is dus geen sprake van fluctuatie, maar van een langzame, doch gestage daling.

Logischerwijs neemt daarmee het aandeel van allochtone verdachten langzaam maar zeker toe. Deze verdachten kunnen in diverse subcategorieën worden ingedeeld, zoals westers versus niet-westers, eerste versus tweede generatie, en ook naar woonland. Verdachten zonder een Nederlands woonadres⁶⁰ zijn interessant in verband met verzekeringstelling en voorlopige hechtenis, omdat het Wetboek van Strafrecht minder eisen stelt aan deze instrumenten als het verdachten betreft zonder een vaste woon- of verblijfplaats in Nederland.

Het aandeel allochtone verdachten is 49 procent in 2016; 38 procent van hen heeft een woonadres in Nederland en 11 procent heeft geen Nederlands woonadres. In de periode 2010-2016 stijgt, zoals gezegd, het aandeel van allochtone verdachten. Deze stijging zien we in gelijke mate terug bij allochtone verdachten met en zonder woonadres in Nederland.

We hebben geen inzicht in de etniciteit van personen die een verzoek tot schadevergoeding hebben ingediend. Wel is het geboorteland bekend. Ongeveer 80 procent van de verdachten van misdrijven is in Nederland geboren. Dit aandeel is gedurende de periode 2010 t/m 2016 vrijwel constant. Dat wil zeggen dat ongeveer 20 procent van de verdachten tot de groep van eerstegeneratieimmigranten behoren dan wel in het buitenland wonen.⁶¹ Bij degenen die een verzoek tot schadevergoeding hebben ingediend, ligt het aandeel personen dat in Nederland is geboren lager, namelijk rond de 60 procent. Wat betreft geboorteland geldt dat de gewezen verdachten die een verzoek tot schadevergoeding hebben ingediend goed matchen met in verzekering gestelde verdachten. Ook bij in verzekering gestelde verdachten is ongeveer 60 procent in Nederland geboren en 40 procent buiten Nederland.

60 Het betreft de personen die geregistreerd zijn in het registratiesysteem Basis Voorziening Handhaving (BVH) van de politie en niet ingeschreven staan in het bevolkingsregister van een Nederlandse gemeente.

61 Dit impliceert ten eerste dat ongeveer 30 procent van de verdachten kan worden bestempeld als tweedegeneratieallochtonen en ten tweede dat de toename van allochtone verdachten met een migratieachtergrond voor rekening van de tweede generatie komt.

Conclusies en aanbevelingen

In dit afsluitende hoofdstuk zetten we aan de hand van de onderzoeksvragen de conclusies op een rij.⁶² Verder geven we hier suggesties over de wijze waarop de resultaten van het onderzoek zouden kunnen worden benut in de praktijk en voor verder onderzoek.

6.1 Ontwikkeling van het aantal in verzekeringstellingen

Zowel het aantal geregistreerde misdrijven als het aantal unieke verdachten is fors afgenomen in de periode 2010 t/m 2017. Dit geldt echter niet voor het aantal in verzekeringstellingen; dit aantal neemt iets toe in 2013 en blijft op min of meer gelijk niveau tot en met 2016. Dit betekent dat er *verhoudingsgewijs* – in relatie tot het aantal verdachten – in de periode 2010 t/m 2016 steeds meer verdachten in verzekering worden gesteld. In 2017 is er sprake van een markante trendbreuk. In dit jaar is er, voor het eerst in de onderzoeksperiode 2010 t/m 2017, sprake van een forse daling van het aantal in verzekeringstellingen. Ten opzichte van 2010 is daarmee het aantal in verzekeringstellingen met 18 procent gedaald. Het aantal unieke verdachten is in deze periode met 38 procent afgenomen.

De kans op een in verzekeringstelling is niet gelijk bij ieder delict. In dit verband is er niet gekeken naar afzonderlijke delicten, maar naar de hoogst scorende misdrijfcategorieën. Hierbij hebben we voor de indeling van het CBS gekozen. In 2017 wordt ongeveer 40 procent van de verdachten van gewelds- en seksuele misdrijven en van vermogensmisdrijven in verzekering gesteld. Bij drugs- en (vuur)wapenmisdrijven wordt een op de drie verdachten in verzekering gesteld, terwijl dit voor vernielingen en openbare orde/gezag 18 procent is. In verzekeringstelling bij verkeersmisdrijven blijkt met minder dan 1 procent nauwelijks aan de orde te zijn.

62 Dit betekent dat paragraaf 6.1 correspondeert met onderzoeksvraag 1, paragraaf 6.2 met onderzoeksvraag 2 enzovoort.

Tabel 6.1 Aantal unieke verdachten en in verzekeringstellingen in 2017

	Verdachten	Inverzekeringstellingen	Percentage IVS
Vermogensmisdrijven	64.130	24.216	38%
Vernieling en openbare orde/gezag	21.940	4.018	18%
Gewelds- en seksuele misdrijven	43.970	17.629	40%
Verkeersmisdrijven	34.430	264	1%
Drugs- en wapenmisdrijven	20.000	6.579	33%

Bronnen: CBS, Statline (verdachten), Nationale Politie, BVH (inverzekeringstellingen)

Er doen zich veranderingen voor in de onderzoeksperiode (2010 t/m 2017) voor wat betreft het misdrijf waarvoor een verdachte in verzekering wordt gesteld. In 2010 worden verdachten van gewelds- en seksuele misdrijven, relatief gezien, het meest in verzekering gesteld, gevolgd door verdachten van vermogensmisdrijven. In 2013 liggen deze misdrijfcategorieën op een gelijk niveau en dit blijft ook zo in de jaren daarna. Inverzekeringstellingen bij drugs- en wapenmisdrijven liggen op een beduidend lager niveau in 2010 dan gewelds-, seksuele en vermogensmisdrijven en dat beeld geldt ook nog steeds voor 2017; het verschil is echter minder groot geworden. Hetzelfde geldt voor ‘vernielingen en openbare orde/gezag’-misdrijven. Er zijn dus nog steeds verschillen per misdrijfcategorie, maar in de periode 2010 t/m 2017 zijn deze wel kleiner geworden.

6.2 Factoren van belang bij in verzekeringstelling

Er zijn verdachten die in verzekering worden gesteld om ervoor te zorgen dat ze in voorarrest blijven totdat de rechter de zaak heeft afgedaan. Inverzekeringstelling is dan het voorportaal van voorlopige hechtenis. De cijfers laten zien dat dit voor ruim 20 procent van de inverzekeringstellingen geldt. Dit impliceert dat het voorarrest eindigt in de inverzekeringstellingsfase voor iets minder dan 80 procent van de verdachten. De vraag is welke factoren een rol spelen bij het besluit deze verdachten in verzekering te stellen. In de 700 bestudeerde dossiers waarbij de verdachte in verzekering is gesteld, geeft de verbalisant in 80 procent van de zaken ‘noodzaak verhoor’ (mede) als een reden voor de inverzekeringstelling. Het horen van getuigen zonder inmenging van de verdachte en confrontatie met getuigen en verklaringen worden in een op de drie inverzekeringstellingen (mede) als reden genoemd. Het uitreiken van mededelingen, zoals een strafbeschikking of een dagvaarding, wordt in een kwart van de inver-

zekeringstellingen mede als reden aangevoerd en in 7 procent van de zaken zelfs als enige reden.

Naast de redenen die verbalisanten geven voor inverzekeringstelling is aan de hand van dossiers van wel en niet in verzekering gestelde verdachten en van interviews met (hulp)officieren en advocaten inzicht verkregen in factoren die een rol spelen bij inverzekeringstelling. De analyse wijst uit dat er diverse factoren zijn die de kans op inverzekeringstelling vergroten dan wel verkleinen, afhankelijk van welk uitgangspunt er wordt gehanteerd. Zo kan worden gesteld dat de aanwezigheid van een advocaat bij het eerste verhoor de kans op inverzekeringstelling vergroot; er kan ook worden gesteld dat het niet aanwezig zijn van een advocaat de kans op inverzekeringstelling verkleint. In de hierna gepresenteerde tabel gaan we uit van factoren die de kans op inverzekeringstelling vergroten, en hierbij wordt een onderscheid gemaakt naar de uitkomsten van de logistische regressieanalyse op basis van het dossieronderzoek en de meningen van (hulp)officieren en advocaten.

Voor de invloed van de aanwezigheid van een factor worden bij de regressieanalyse de volgende symbolen gebruikt:

- +++ Kans op inverzekeringstelling wordt minimaal verdrievoudigd.
- ++ Kans op inverzekeringstelling wordt verdubbeld.
- + Kans op inverzekeringstelling wordt significant groter.
- o Kans op inverzekeringstelling wordt niet significant beïnvloed.
- x Deze factor is niet onderzocht in het dossieronderzoek.

Voor de interviews gelden de volgende symbolen:

- ++ Kans op inverzekeringstelling wordt aanzienlijk vergroot.
- + Kans op inverzekeringstelling wordt vergroot.
- o Kans op inverzekeringstelling wordt niet of nauwelijks beïnvloed.
- x Deze factor is niet (expliciet) ter sprake gekomen tijdens de interviews.

Tabel 6.2 Factoren van invloed op inverzekeringstelling

	Regressieanalyse (dossiers)	Interviews (actoren)
Feitgerelateerde factoren		
Grootstedelijke politie-eenheden	+	x
Misdrijven tegen het leven, meerdere feiten, openbare orde, mishandeling en gekwalificeerde diefstal	+++	++
Heterdaad aanhouding	+	x
Aanhouding in de avond/nacht	o	+
Aanhouding in het weekend	o	x
Aangehouden medeverdachten	++	+
Procesgerelateerde factoren		
Advocaat bij eerste verhoor	++	+
Tolk bij eerste verhoor	o	o
Beschikbaarheid beelden	+	+
Inbeslagname digitale gegevensdragers	+++	x
Niet door de ZSM-tafel afgedaan	++	
Niet door het OM afgedaan	+++	x
Opleggen huisverbod	x	+
Persoonsgerelateerde factoren		
Mannelijke verdachte	+	x
Leeftijd van de verdachte	o	x
Nationaliteit van de verdachte	o	+
Verdachte zonder vaste woon- of verblijfplaats	+	++
Onder invloed van alcohol en/of drugs	x	+

De analyse wijst uit dat het misdrijf waar de persoon in kwestie van wordt verdacht een belangrijke factor vormt voor de beslissing tot inverzekeringstelling. Dit blijkt uit het feit dat zwaardere, meer gecompliceerde misdrijven de kans op inverzekeringstelling vergroten. Het vergroten van die kans geldt evenzeer voor het aanwezig zijn van medeverdachten en de wijze van afdoening. Zowel een afdoening door de ZSM-tafel als een afdoening door het OM duiden erop dat het om een relatief eenvoudige zaak gaat. Als de afdoening niet via de ZSM-tafel verloopt en het geen OM-afdoening betreft, gaat het in de regel om zwaardere zaken. De analyse laat zien dat de kans op inverzekeringstelling dan toeneemt. Ook het gegeven dat mannen een grotere kans maken op inverzekeringstelling dan vrouwen kan worden geïnterpreteerd in het licht van het criminele feit. Vrouwen zijn relatief vaak vertegenwoordigd bij lichtere vergripen, zoals winkeldiefstal.

‘Afdoeening door de ZSM-tafel’ is overigens een enigszins verwarrende factor. De regressieanalyse laat zien dat zaken die de ZSM-tafel afdoet minder vaak tot inverzekeringstelling hebben geleid. Dit kan, zoals hierboven beschreven, worden verklaard uit het feit dat vooral lichte zaken langs deze tafel worden

geleid. Interviews met (hulp)officiëren en advocaten duiden er echter op dat de ZSM-tafel juist ook vertragend kan werken en dat daarmee de kans op inverzekeringstelling groter wordt.⁶³ De crux zit in het feit dat de ZSM-tafel zich richt op relatief lichte feiten, waar vroeger (voor de invoering van ZSM) een verdachte waarschijnlijk niet voor in verzekering zou worden gesteld, maar wat nu, door de komst van de ZSM-tafel, soms wel het geval is.

De wens van de verdachte om een advocaat bij het eerste verhoor aanwezig te hebben maakt de kans op inverzekeringstelling groter. Dit hangt enerzijds samen met de zwaarte van het feit (bij zware feiten moet de verdachte een advocaat consulteren) en anderzijds neemt de omstandigheid dat de advocaat ter plekke moet komen en vooraf met zijn cliënt moet overleggen logischerwijs tijd in beslag en daarmee neemt het risico toe dat het initiële opsporingsonderzoek meer tijd vergt dan is bemeaten voor de ophoudfase. De factor tijd is van toepassing op het uitlezen van digitale gegevensdragers en het ophalen en uitkijken van camerabeelden. De voortschrijdende digitalisering van onze samenleving maakt ongetwijfeld dat deze factoren aan betekenis hebben gewonnen.

6.3 Ontwikkeling van het aantal inverzekeringstellingen verklaard

In de periode 2010 t/m 2017 neemt het aantal unieke verdachten af. Het aantal verdachten dat in voorlopige hechtenis is geplaatst, laat procentueel een gelijke daling zien als bij het aantal unieke verdachten. Het aantal verdachten dat louter in verzekering wordt gesteld (en daarna dus niet in voorlopige hechtenis) daalt echter – tegen deze trend in – niet, met uitzondering van het jaar 2017. Dit betekent dat de politie in toenemende mate verdachten slechts in verzekering stelt en dat het OM niet vordert om de verdachte in voorlopige hechtenis te plaatsen. Dit duidt erop dat de politie er steeds minder vaak in slaagt de (initiële) opsporingsonderzoeken af te ronden binnen de ophoudfase.

Dat het aantal inverzekeringstellingen jarenlang niet is gedaald, is te wijten aan verschillende ontwikkelingen. Belangrijk zijn onder meer de verdergaande digitalisering (met als gevolg meer digitale gegevensdragers die uitgelezen kunnen/moeten worden), aangescherpte regels rond de aanwezigheid van een advocaat bij het eerste verhoor en het naar voren trekken van de afdoening door het Openbaar Ministerie bij eenvoudige zaken (de ZSM-werkwijze). Hierdoor is er feitelijk sprake van een situatie met tegengestelde bewegingen: minder

63 Om deze reden is het vakje 'Niet door de ZSM-tafel afgedaan' in tabel 6.2 blanco gelaten bij de interviews.

verdachten, maar wel vaak langere doorlooptijden bij onderzoek naar aangehouden verdachten. Het nettoresultaat is dat deze tegengestelde bewegingen elkaar in evenwicht houden, waardoor het absolute aantal inverzekeringstellingen redelijk constant is gebleven in de periode 2010 t/m 2016, met uitzondering van de ‘eenmalige’ stijging in 2013 (mede) als gevolg van de landelijke uitrol van de ZSM-werkwijze.

Het afgenomen aantal inverzekeringstellingen in 2017 (22 procent in vergelijking met 2016) laat zien dat betekenis van de tegengestelde beweging (meer tijdrovende activiteiten binnen de ophoudfase) niet langer de daling van het aantal (unieke) verdachten ‘compenseert’. Een aanvullende verklaring voor de afname van het aantal inverzekeringstellingen in 2017 is de verlenging van de ophoudtermijn van zes naar negen uur per 1 maart 2017. De daling in 2017 ten opzichte van 2016 bij één dag inverzekeringstelling is 33 procent, terwijl de overige inverzekeringstellingen een daling van 13 procent laten zien; vrijwel identiek aan de daling van het aantal unieke verdachten (11 procent). De daling van het aantal inverzekeringstellingen in 2017 ten opzichte van 2016 kan, naar het zich laat aanzien, voor de helft worden verklaard door de daling van het aantal (unieke) verdachten en voor de andere helft door de verlenging van de ophoudfase van zes naar negen uur.

6.4 Inverzekeringstelling zonder strafoplegging of maatregel

Ondanks de digitalisering van de werkprocessen bij de politie, het Openbaar Ministerie en de zittende magistratuur is het niet eenvoudig om zaken door de keten heen te volgen.⁶⁴ We kunnen dan ook niet met precisie vaststellen welk deel van de inverzekeringstellingen is geëindigd zonder oplegging van straf of maatregel. Het gaat hierbij om alle inverzekeringstellingen, dus ongeacht de vraag of de verdachte later in voorlopige hechtenis is geplaatst. We weten namelijk slechts welke inverzekeringstellingen tot een technisch sepot hebben geleid. Maar in welke mate zaken waarbij sprake was van inverzekeringstelling, die het Openbaar Ministerie aan de rechter heeft voorgelegd, zonder straf of maatregel zijn afgedaan, weten we niet.

64 Het is ook niet eenvoudig de gang door de strafrechtketen op een adequate manier te volgen vanwege de complexiteit van het werkproces binnen de strafrechtketen. Zo start de politie een proces op basis van strafbare feiten, maar het OM registreert vervolgens op basis van verdachten. Daar komt nog bij dat zaken bij de berechting uiteindelijk ook kunnen worden gevoegd.

Algemene gegevens laten echter zien dat het merendeel van de zaken die niet tot een straf of maatregel leiden met een sepot wordt afgedaan. Er is op basis van gegevens uit 2015 en 2016 een beredeneerde schatting gemaakt en volgens deze schatting is respectievelijk 28 en 27 procent van de in verzekeringstellingen geëindigd zonder oplegging van straf of maatregel; het is aannemelijk dat dit percentage redelijk constant is – in ieder geval in de hier beschreven onderzoeksperiode.

6.5 Ontwikkeling van het aantal ingediende schadevergoedingen

Volgens de CBS-statistiek zijn er in 1990 692 verzoeken tot schadevergoeding op basis van artikel 89 Sv ingediend. In 1997 wordt de grens van duizend doorbroken en in 2004 is dit aantal verdubbeld tot meer dan tweeduizend. Vanaf 2002 is er min of meer sprake van een constante stijging, en in 2016 zijn er meer dan zevenduizend verzoeken ingediend. In 2017 zijn er voor het eerst minder verzoeken tot schadevergoeding ingediend (6631) dan het voorgaande jaar en deze ontwikkeling volgt het fors gedaalde aantal in verzekeringstellingen in 2017.

Het merendeel van de ingediende verzoeken wordt gehonoreerd. De laatste jaren wordt de schadevergoeding (deels) toegekend bij ruim 90 procent van de verzoeken. Het gemiddelde schadebedrag ligt in de periode 1990 t/m 2013 tussen de twee- en drieduizend euro, met af en toe een piek naar boven. In 2014 duikt het gemiddelde bedrag voor het eerst onder de tweeduizend euro (1977 euro) en neemt verder af in 2015 (1602 euro) en 2016 (1266 euro). Dit wordt veroorzaakt door een toename van het aantal zaken met een minimale schadevergoeding (alleen in verzekeringstelling).

Verzoeken tot schadevergoeding voor één dag in verzekeringstelling zijn met meer dan 200 procent toegenomen in de periode 2010 t/m 2016, terwijl vergoedingen voor meerdere dagen met ‘slechts’ 80 procent zijn toegenomen. De daling van gehonoreerde schadevergoedingen in 2017 ten opzichte van 2016 doet zich echter in gelijke mate voor bij zowel één als meerdere dagen in verzekeringstelling. Dit in tegenstelling tot de in verzekeringstellingen in het algemeen, waar de daling van eendaagse in verzekeringstellingen twee keer zo groot is als bij meerdaagse in verzekeringstellingen. De verklaring voor deze ogenschijnlijke tegenstrijdigheid kan worden gevonden in het feit dat een groeiend percentage van gewezen verdachten die in aanmerking komen voor een schadevergoeding ook daadwerkelijk een verzoek indient. Deze groei zit vooral bij de eendaagse in verzekeringstellingen.

In 2016 zijn er 7527 verzoeken tot schadevergoeding ingediend door gewezen verdachten die in verzekering zijn gesteld zonder dat er een strafoplegging of maatregel op is gevolgd (artikel 89 Sv). Als we dit gegeven afzetten tegen het geschatte aantal zaken waarbij een gewezen verdachte een verzoek tot schadevergoeding had kunnen indienen (dus alle in verzekeringstelling die zonder straf of maatregel zijn geëindigd) dan is de conclusie dat 41 procent van de gewezen verdachten die een verzoek hadden kunnen indienen dit in 2016 ook daadwerkelijk heeft gedaan; in 2010 is dit nog 25 procent.⁶⁵

6.6 Schadevergoedingen nader bezien

In 2016 is het (zwaarste) feit dat ten grondslag ligt aan de in verzekeringstelling in 45 procent van de zaken een vermogensmisdrijf. Ditzelfde percentage geldt voor septs na in verzekeringstelling en eveneens voor de verzoeken tot schadevergoeding. Gewelddsmisdrijven staan voor 34 procent van de in verzekeringstellingen en voor 38 procent van de septs na in verzekeringstelling, maar bij het verzoek tot schadevergoeding staan gewezen verdachten van gewelddsmisdrijven voor slechts 28 procent van de ingediende verzoeken. Met andere woorden: gewezen verdachten van gewelddsmisdrijven dienen minder vaak een verzoek in tot schadevergoeding. Daarentegen dienen gewezen verdachten van vernielingen en misdrijven tegen de openbare orde/gezag relatief vaker een verzoek tot schadevergoeding in. We constateren deze verschillen, maar hebben geen goede verklaring hiervoor kunnen vinden. De procentuele verdeling tussen de misdrijfcategorieën bij de aanvragen tot schadevergoeding is overigens redelijk constant in de periode 2010 t/m 2016.

In 2016 is er één verzoek tot schadevergoeding op tien in verzekeringstellingen in Nederland. De meeste eenheden liggen rond dit gemiddelde. De eenheid die beduidend minder verzoeken tot schadevergoeding in verhouding tot het aantal in verzekeringstellingen heeft, is de eenheid Noord-Nederland met een verzoek om schadevergoeding in een op de twintig in verzerkingstellingen. In de eenheden Limburg, Midden-Nederland en Zeeland/West-Brabant wordt

⁶⁵ In 2017 is dit percentage gestegen tot 51 procent. Dit percentage moet echter met terughoudendheid worden geïnterpreteerd omdat het jaar van in verzekeringstelling niet per definitie samenvalt met het jaar van het verzoek tot schadevergoeding. Door de sterke afname van het aantal in verzekeringstellingen, lijkt het percentage personen dat om een schadevergoeding vraagt in 2017 'kunstmatig' hoog, omdat een aantal verzoeken betrekking zal hebben op een in verzekeringstelling uit 2016. En, in 2016 waren er substantieel meer in verzekeringstellingen dan in 2017.

daarentegen op circa iedere acht in verzekeringstellingen een verzoek tot schadevergoeding ingediend.

We hebben onderzocht welke verschillen zich voordoen op drie persoonskenmerken (seks, leeftijd en geboorteland) wat betreft het verzoek tot schadevergoeding. Dit is enerzijds gedaan door een vergelijking te maken met alle unieke verdachten en anderzijds door een vergelijking te maken met in verzekering gestelde verdachten. Het blijkt dat er verschillen zijn naar persoonskenmerken bij een vergelijking met alle verdachten, maar dat deze verschillen verdwijnen bij een vergelijking met in verzekering gestelde verdachten. De aanvragers van een schadevergoeding zijn daarmee dus een goede afspiegeling van de populatie in verzekering gestelde verdachten.

6.7 Ontwikkeling van het aantal schadevergoedingen verklaard

De ontwikkelingen die zich in de periode 2010 t/m 2016 voordoen bij de verzoeken tot schadevergoeding zijn als volgt samen te vatten: er worden meer verzoeken ingediend, terwijl het aantal gewezen verdachten die daarvoor in aanmerking komen redelijk constant blijft. De toename komt geheel voor rekening van in verzekeringstellingen zonder daaropvolgende voorlopige hechtenis en met name voor de in verzekeringstellingen voor één dag. Logischerwijs daalt daarmee het gemiddeld uitgekeerde bedrag. In 2017 is het aantal gewezen verdachten die in aanmerking komen voor een schadevergoeding substantieel gedaald en dit leidt ook tot minder verzoeken tot schadevergoeding in 2017 in vergelijking met 2016.

De gewezen verdachten maken dus vaker aanspraak op een schadevergoeding. De verklaring hiervoor kan enerzijds worden gevonden in de toenemende aanwezigheid van een raadsman bij het eerste verhoor. Advocaten hebben de plicht om hun cliënten te wijzen op de mogelijkheid om een schadevergoeding te vragen in het geval van een in verzekeringstelling zonder strafoplegging of maatregel. Voor advocaten is het indienen van een verzoek hiertoe (namens hun cliënt) in de regel een standaardformulier en relatief ‘snel verdiend’. Er zijn ook advocaten die hiervoor klanten proberen te werven op internet. Dit hangt samen met het ‘anderzijds’ van de verklaring, namelijk dat gewezen verdachten makkelijk informatie hierover kunnen vinden op internet en dat de bekendheid met de mogelijkheid tot schadevergoeding hierdoor groter is.

6.8 Aanbevelingen

6.8.1 Inverzekeringstellingen

Recentelijk (per 1 maart 2017) is de ophoudfase verruimd van zes naar negen uur. De analyse wijst uit dat dit een dempend effect heeft gehad op het aantal inverzekeringstellingen. Een nog verdere verruiming van deze termijn zal zeer waarschijnlijk leiden tot een verdere reductie van het aantal inverzekeringstellingen. Daarnaast geeft het onderzoek aanleiding tot de volgende overwegingen:

- Met de komst van ZSM is er weinig ruimte meer om zaken op een eenvoudiger wijze af te doen. Er wordt al snel een heel apparaat in werking gezet voor soms relatief lichte zaken die vroeger met een ‘mini’ (transactievoorstel) zouden zijn afgedaan. De suggestie uit het werkveld is om na te denken over een ‘ZSM-light’ of het nieuw leven inblazen van een variant van de ‘mini’.
- De werktijden van de ZSM-tafel en advocaten sluiten niet naadloos aan op de ‘voor de nachtrust bestemde tijd’ die niet meetelt voor de ophoudtermijn. De ZSM-tafel sluit om 22.00 uur, terwijl ophoudtijd doortikt tot 24.00 uur. In de ochtend start de ZSM-tafel om 08.00 uur, terwijl de ophoudtijd weer start om 09.00 uur. Het lijkt logischer om zowel de ZSM-tafel als de ophoudtijd stil te leggen tussen 22.00 en 07.00 uur, of 08.00 uur, maar in het laatste geval wordt de ophoudtijd met een uur opgerekt.
- De hulpofficier is een sleutelfiguur in het proces rond de inverzekeringstelling. We hebben diverse malen opgetekend dat er in de praktijk wordt geworsteld met het goed vorm geven aan deze rol. De minister van Veiligheid en Justitie heeft in zijn bestuurlijke reactie⁶⁶ op het rapport van de Algemene Rekenkamer aangegeven dat er al de nodige initiatieven op dit punt in werking zijn gezet.
- De samenleving digitaliseert in rap tempo en het uitlezen van digitale gegevensdragers en het uitkijken van camerabeelden zijn er mede debet aan dat de politie niet binnen de ophoudtermijn het initiële onderzoek kan afron-

66 Brief minister van Veiligheid en Justitie (2 oktober 2017). 2133260. Tweede Kamer, vergaderjaar 2014/2015, 34159, nr. 3.

den, waardoor de verdachte soms min of meer noodgedwongen in verzekering wordt gesteld. Een helpdesk-achtige constructie waardoor sneller digitale services kunnen worden geleverd, zou mogelijk een oplossing kunnen zijn bij het streven dit proces te versnellen.

- De werkcultuur (te geringe personele bezetting, geneigd zijn meer tijd te nemen dan strikt genomen nodig is voor de uit te voeren activiteit) is een gefluisterde reden waarom de politie uit de (onderzoeks)tijd loopt. Dit aspect is echter te omvangrijk om in deze context in een aanbeveling te vatten, maar het is een element dat – naar verluidt – soms wel een rol speelt.

6.8.2 Schadevergoedingen

Het onderzoek heeft zich tevens gericht op schadevergoedingen die gewezen verdachten kunnen aanvragen als ze in verzekering zijn gesteld en soms ook in voorlopige hechtenis zijn geplaatst, terwijl er geen sprake is van strafoplegging of een maatregel. Met andere woorden: de verdachte is niet bewezen schuldig. Dit wil echter niet zeggen dat de verdachte per definitie onschuldig is, maar vrijwel iedere gewezen verdachte krijgt in de praktijk ‘het voordeel van de twijfel’ en daarmee dus de gevraagde schadevergoeding uitgekeerd.

Deze praktijk – het vrijwel standaard toewijzen van een schadevergoeding aan gewezen verdachten die daar een verzoek toe doen op grond van artikel 89 Sv – roept de vraag op waarom er een verzoek tot schadevergoeding moet worden ingediend. In deze situatie lijkt het voor de hand te liggen dat de overheid standaard overgaat tot het uitkeren van een vergoeding in voorkomende gevallen. Tenzij de officier van justitie hier om moverende redenen bezwaar tegen maakt; in dat geval kan de aanvraag alsnog aan de rechter worden voorgelegd.

Het voordeel van een standaardtoewijzing is enerzijds rechtsgelijkheid en anderzijds minder administratieve handelingen. Keerzijde is wel dat er vaker tot het uitkeren van een schadevergoeding zal worden overgegaan. Mogelijk leidt dit tot een groter bewustzijn bij politiemensen dat aan in verzekeringstelling, naast ‘menselijk leed’ ook een prijskaartje kan zitten.

Tot slot, als de overheid vasthoudt aan het feit dat een gewezen verdachte die in verzekering is gesteld zonder oplegging van straf zelf een verzoek tot schadevergoeding moet indienen, dan geldt de aanbeveling dat de gewezen verdachte in de sepotbrief in kennis wordt gesteld van de mogelijkheid om een verzoek tot schadevergoeding in te dienen; dit gebeurt tot op heden niet. Nu zijn het de

advocaten die de plicht hebben om hun cliënten te wijzen op de mogelijkheden rond schadevergoeding.

6.8.3 Suggesties voor verder onderzoek

Op basis van de resultaten van het hier gepresenteerde onderzoek zijn er in onze ogen ten minste twee aspecten die in aanmerking komen voor nadere inspectie, ofwel nader onderzoek. Het eerste betreft de juridisch interessante vraag in welke mate er bij het toekennen van schadevergoedingen aan mensen die ‘onterecht vast’ hebben gezeten ook daadwerkelijk sprake is geweest van onrechtmatig handelen door de politie. Het onderzoek zou zich kunnen richten op zaken die zich beperken tot inverzekeringstelling, want de beslissing om een verdachte in voorlopige hechtenis te plaatsen wordt tenslotte aan de rechter voorgelegd. Er kan worden gekozen om enerzijds een aantal inverzekeringstellingen waarbij de rechter het bevel tot voorlopige hechtenis afwijst te bestuderen en anderzijds een aantal inverzekeringstellingen van relatief lichte vergrijpen waar inverzekeringstelling wel bij is toegestaan, maar niet echt voor de hand ligt.

Het tweede aspect dat nader onderzoek zou verdienen, betreft de spil binnen de politieorganisatie, verantwoordelijk voor de inverzekeringstellingen, te weten: de hulpofficier van justitie. In een dergelijk onderzoek wordt de blik specifiek gericht op rol die de ‘menselijke factor’ speelt rond de beslissing van inverzekeringstelling. Er zijn verschillende scenario’s denkbaar waarin de hulpofficier een factor van betekenis kan zijn. Bijvoorbeeld de mate waarin de hulpofficier de vinger aan de pols houdt rond de voortgang van het onderzoek gedurende de ophoudfase en er al dan niet voor waakt dat het onderzoek niet (onnodig) uit de tijd loopt. Het is ook denkbaar dat de ene hulpofficier meer geneigd is om de verdachte op vrije voeten te stellen, zelfs al zijn er nog losse eindjes in het onderzoek; anders gezegd: het onderzoeksbelang zal niet door elke politiefunctionaris identiek worden gewogen. Een dergelijk onderzoek zou enerzijds in kaart kunnen brengen, of en in welke mate er inderdaad verschillen zijn in de kans op inverzekeringstelling per hulpofficier (gecontroleerd voor een aantal relevante variabelen) en anderzijds de oorzaak (het waarom) in kaart brengen van deze (mogelijke) verschillen.

Literatuur

- Algemene Rekenkamer (2012). *Prestaties in de strafrechtketen*. Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, 33 173, nr. 2.
- Algemene Rekenkamer (2017). *Voorarrest: verdachten in de cel – Een kwantitatieve analyse van in verzekeringstelling en voorlopige hechtenis*. Geraadpleegd via: www.rekenkamer.nl/publicaties/rapporten/2017/11/14/voorarrest.
- Berghuis, B., P. Linckens & A. Aanstoot (2016). 'De voorlopige hechtenis een halt toegeroepen?' In: *Trema*, 3: 76-81.
- Buruma, Y. (2013). 'Onschuldig gedetineerd!' In: *NJB 2013/1929* (31): 2129.
- College van de Rechten van de Mens (2017). *Tekst en uitleg. Onderzoek naar de motivering van voorlopige hechtenis*. Utrecht: College van de Rechten van de Mens.
- Dane, N.M. (2009). *Overheidsaansprakelijkheid voor schade bij legitiem strafvorderlijk handelen*. Tilburg: Celsus juridische uitgeverij.
- Dijk, J.J.M. van (2012). 'Deuren op slot. Naar een verklaring voor de internationale daling van criminaliteit.' In: *Justitiële Verkenningen*, 38 (7): 7-43.
- Hillebrandt, L. (2015). *Hoe billijk is billijk? Een onderzoek naar de inhoud van de gronden van billijkheid*. Masterscriptie Rechtsgeleerdheid, Open Universiteit Nederland.
- Mein, A.G., L.F. Drost & L. Balogh (2008). *Schadevergoeding bij overheidsoptreden*. WODC: Beleidsonderzoek & Advies (B&A).
- Salet, R. & J. Terpstra (2017). *VVC onder de aandacht. Een onderzoek naar ZSM en de gevolgen voor het politiewerk*. Amsterdam: Reed Business.
- Simon Thomas, M.A., P.T.C. van Kampen, L. van Lent, M.J.W.A. Schiffelers, P. Langbroek & J. van Erp (2016). *Snel, Betekenisvol en Zorgvuldig. Een tussenevaluatie van de ZSM-werkwijze*. Utrecht/Den Haag: Universiteit Utrecht/WODC.
- Thoonen, M.L.W. (2012). *Project ZSM en de beginselen van behoorlijk proces. De weegschaal in onbalans!* Masterscriptie, Universiteit Tilburg.

Kamerstukken en brieven

Brief aan de President van de Algemene Rekenkamer (2 oktober 2017).

2133260. Geraadpleegd via: <https://www.rekenkamer.nl/publicaties/brieven/2017/11/14/reactie-minister-venj-op-rapport-voorarrest>.

Brief minister van Veiligheid en Justitie (2 oktober 2017). 2133260. Tweede Kamer, vergaderjaar 2014/2015, 34159, nr. 3.

Concept: Wetsvoorstel tot vaststelling van Boek 2 van het nieuw Wetboek van Strafvordering: Het opsporingsonderzoek (7 februari 2017). Geraadpleegd via: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/-02/07/wetsvoorstel-tot-vaststelling-van-boek-2-van-het-nieuwe-wetboek-van-strafvordering>.

Tweede Kamer, vergaderjaar 2014/2015 34159, nr. 3, p. 18.

Vragen van het lid Swinkels aan de minister van Veiligheid en Justitie (22 april 2016). 2016Z08383. Geraadpleegd via: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20152016-2751.html>.

Websites

CBS. Geraadpleegd via: <http://statline.cbs.nl>.

Schadevergoeding. Geraadpleegd via: <https://www.schadevergoedingnavrij-spraak.nl/home/meer-informatie/142-schadevergoeding-na-onterecht-vastzitten>.

Wetboek van Strafvordering. Geraadpleegd via: <http://maxius.nl/wetboek-van-strafvordering/>.

Krantenartikelen

Algemeen Dagblad, 'Vast uit voorzorg: verdachte zit vaker onterecht in de cel', 18 april 2016. Geraadpleegd via: <http://www.ad.nl/home/vast-uit-voorzorg-verdachte-zit-vaker-onterecht-in-de-cel~ace3229e/>.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter prof. em. dr. H.G. van de Bunt
Hoogleraar Criminologie
Erasmus Universiteit Rotterdam

Leden mr. drs. C. Bangma
Hoofd School voor Hogere Politiekunde, Politieacademie

mr. W.M. de Jongste
Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Justitie en Veiligheid

dr. P.P.H.M. Klerks
Raadadviseur
Parket-Generaal, Openbaar Ministerie

prof. em. dr. P. van Reenen
Van Reenen-Russel Consultancy b.v.
Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM)
Universiteit Utrecht

drs. M.H.M. van Tankeren
Operational auditor/onderzoeker, Politie, Eenheid Den Haag

Secretariaat Programmabureau Politie & Wetenschap
Politieonderwijsraad
Mauritskade 37
2514 HE Den Haag

Postbus 25842
2502 HV Den Haag
www.politeenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiewetenschap

1. **Kerntaken van de politie. Een inventarisatie van heersende opvattingen**
C.D. van der Vijver, A.J. Meershoek & D.F. Slobbe, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2001
2. **Bevoegdheden overd(r)acht. Een onderzoek naar delegatie en mandaat van beheersbevoegdheden in de politiepraktijk**
H.B. Winter & N. Struiksma, Pro Facto B.V., Universiteit Groningen, 2002
3. **Sturing van politie en politiewerk. Een verkennend onderzoek tegen de achtergrond van een veranderende sturingscontext en sturingsstijl**
J. Terpstra, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2002
4. **Woninginbrekers en zware jongens. Daders vanuit het voormalig Joegoslavië aan het woord**
M. van San, E. Snel & R. Boers, Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2002
5. **Zeg me wie je vrienden zijn. Allochtone jongeren en criminaliteit**
F.M.H.M. Driessen, B.G.M. Völker, H.M. Op den Kamp, A.M.C. Roest & R.J.M. Molenaar, Bureau Driessen, Utrecht, 2002
6. **Op deugdelijke grondslag. Een explorerende studie naar private forensische accountancy**
J. van Wijk, W. Huisman, T. Feuth & H.G. van de Bunt, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2002
7. **Voorbij de dogmatiek. Publiek-private samenwerking in de veiligheidszorg**
A.B. Hoogenboom & E.R. Muller, COT, Den Haag, 2003
8. **Hennepteelt in Nederland. Het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding**
F. Bovenkerk, W.I.M. Hogewind, D. Korf & N. Milani, Willem Pompe Instituut, Universiteit Utrecht, 2003
9. **Politiekennis in ontwikkeling. Een onderzoek naar het verzamelen en veredelen van informatie voor het Politie Kennis Net**
I. Bakker & C.D. van der Vijver, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2003
- 10a. **Politie en geweld. Een verkenning van politiereacties op geweldsincidenten in vier Nederlandse regiokorpsen**
C.J.E. In 't Velt, W.Ph. Stol, P.P.H.M. Klerks, H.K.B. Fobler, R.J. van Treeck & M. de Vries, NPA-Politie Onderwijs- en Kenniscentrum, LSOP, Apeldoorn, 2003
- 10b. **Geweldige informatie? Onderzoek naar de informatiehuishouding van geweldsmeldingen bij de politie**
R. van Overbeeke, O. Nauta, A. Beerepoot, S. Flight & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam, 2003

11. **Blauwe Bazen. Het leiderschap van korpschefs**
R.A. Boin, P. 't Hart & E.J. van der Torre, Departement Bestuurskunde, Universiteit Leiden/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2003
12. **Over de grens. Een verkenning van projecten voor probleemjeugd in Duitsland, Engeland en Zweden**
I. van Leiden, G. Verhagen & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2003
13. **Integriteit in het dagelijkse politiewerk. Meningen en ervaringen van politiemensen**
J. Naeyé, L.W.J.C. Huberts, C. van Zweden, V. Busato & B. Berger, Centrum voor Politiewetenschappen, VU Amsterdam, 2004
14. **Politiestraatwerk in Nederland. Noodhulp en gebiedswerk: inhoud, samenhang, verandering en sturing**
W. Ph. Stol, A.Ph. van Wijk, G. Vogel, B. Foederer & L. van Heel, Nederlandse Politieacademie, Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2004
15. **De kern van de taak. Kerncompetenties van de politie als criterium voor de afbakening van kerntaken in de praktijk**
A. Mein, A. Schutte & A. van Sluis, ES&E, Den Haag, 2004
16. **Professionele dienstverlening en georganiseerde criminaliteit. Hedendaagse integriteitsdilemma's van advocaten en notarissen**
F. Lankhorst & J.M. Nelen, Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Sectie Criminologie, Amsterdam, 2004
17. **Paradoxaal Politiebestel. Burgemeesters, Openbaar Ministerie en Politiechefs over de sturing van de politie**
L.W.J.C. Huberts, S. Verberk, K. Lasthuizen & J.H.J. van den Heuvel, Vrije Universiteit Amsterdam/B&A Groep, 's-Gravenhage, 2004
18. **Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel**
A.C. Spapens & M.Y. Bruinsma, IVA, Tilburg, 2004
19. **Samenwerking en netwerken in de lokale veiligheidszorg**
J. Terpstra & R. Kouwenhoven, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2004
20. **Uit balans: politie en bestel in de knel. State-of-the-art: bundeling van kennis en inzicht**
H.G. van de Bunt, A.B. Hoogenboom, L.W.J.C. Huberts, E.R. Muller, J. Terpstra, C.D. van der Vijver & C. Wiebrens, 2004
Redactie: G.C.K. Vlek, C. Bangma, C. Loef & E.R. Muller
21. **Politie en media. Feiten, fictie en imagopolitiek**
H. Beunders & E.R. Muller, Erasmus Universiteit Rotterdam/COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Leiden, 2005 (2e druk 2009)

22. **Integriteit van de politie. State-of-the-art: wat we weten op basis van Nederlands onderzoek**
L.W.J.C. Huberts & J. Naeyé, Centrum voor Politie- en Veiligheidswetenschappen/Vrije Universiteit, Amsterdam, 2005
23. **De sociale organisatie van mensensmokkel**
R. Staring, G. Engbersen, H. Moerland, N. de Lange, D. Verburg, E. Vermeulen & A. Weltevrede; m.m.v. E. Heyl, N. Hoek, L. Jacobs, M. Kanis & W. van Vliet, Erasmus Universiteit Rotterdam: Criminologie – Sociologie – Risbo, 2005
24. **In elkaars verlengde? Publieke en private speurders in Nederland en België**
U. Rosenthal, L. Schaap J.C. van Riessen, P. Ponsaers & A.H.S. Verhage, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Universiteit Gent, 2005
25. **De strafrechtelijke rechtshulpverlening van Nederland aan de lidstaten van de Europese Unie. De politieke discussie, het juridische kader, de landelijke organisatie en de feitelijke werking**
C.J.C.F. Fijnaut, A.C. Spapens & D. van Daele, Universiteit van Tilburg, Vakgroep Strafrechtwetenschappen, 2005
26. **Niet zonder slag of stoot. De geweldsbevoegdheid en doorzettingskracht van de Nederlandse politie**
J. Naeyé, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vrije Universiteit Amsterdam, 2005
27. **Preventief fouilleren. Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten**
E.J. van der Torre & H.B. Ferwerda, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
28. **Zedenmisdrijven in Nederland. Aangiften- en verdachtenanalyses op basis van HKS-gegevens**
A.Ph. van Wijk, S.R.F. Mali, R.A.R. Bullens, L. Prins & P.P.H.M. Klerks, Politieacademie Onderzoeksgroep, Apeldoorn, Vrije Universiteit Amsterdam. KLPD, 2005
29. **Groepszedenmisdrijven onder minderjarigen. Een analyse van een Rotterdamse casus**
I. van Leiden & J. Jakobs, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2005
30. **Omgaan met conflictsituaties: op zoek naar goede werkwijzen bij de politie**
O. Adang, N. Kop, H.B. Ferwerda, J. Heijnemans, W. Olde Nordkamp, P. de Paauw & K. van Woerkom, Onderzoeksgroep Politieacademie, Apeldoorn/Advies en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
31. **De strategische analyse van harddrugsscenes. Hoofddlijnen voor politie en beleid**
E.J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2006
- 32a. **Cijfers en stakeholders. Prestatiesturing en de gevolgen voor de maatschappelijke en politiek-bestuurlijke relaties van de politie**
A. van Sluis, L. Cachet, L. de Jong, C. Nieuwenhuyzen & A. Ringeling, Centre for Local Democracy, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2006
- 32b. **Operationele betrokkenheid. Prestatiesturing en bedrijfsvoering Nederlandse politie**
A.B. Hoogenboom, Nivra-Nyenrode, Breukelen, 2006

- 32c. **Op prestaties gericht. Over de gevolgen van prestatiesturing en prestatieconvenanten voor sturing en uitvoering van het politiewerk**
M.P.C.M. Jochoms, F. van der Laan, W. Landman, P.S. Nijmeijer & A. Sey, Politieacademie, Apeldoorn/Twynstra Gudde, Amersfoort/Universiteit van Amsterdam, 2006
33. **Het nieuwe bedrijfsmatig denken bij de politie. Analyse van een culturele formatie in ontwikkeling**
J. Terpstra & W. Trommel, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente 2006
34. **De legitimiteit van de politie onder druk? Beschouwingen over grondslagen en ontwikkelingen van legitimiteit en legitimiteitstoekenning**
Bundel onder redactie van C.D. van der Vijver & G.C.K. Vlek, IPIT Instituut voor Maatschappelijke Veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente/Politie & Wetenschap, 2006
35. **Naar beginselen van behoorlijke politiezorg**
M.J. Dubelaar, E.R. Muller & C.P.M. Cleiren, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Universteit Leiden, 2006
- 36a. **Asielmigratie en criminaliteit**
J. de Boom, G. Engbersen & A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2006
- 36b. **Criminaliteitspatronen en criminele carrières van asielzoekers**
M. Althoff & W.J.M. de Haan, m.m.v. S. Miedema, Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen, 2006
- 36c. **'Ik probeer alleen maar mijn leven te leven'. Uitgeprocedeerde asielzoekers en criminaliteit**
A. Leerkes, Risbo Contractresearch BV/Erasmus Universiteit, Rotterdam; Amsterdamse School voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek/Universiteit van Amsterdam, Amsterdam, 2006
37. **Positie en expertise van de allochtone politiemedewerker**
J. Broekhuizen, J. Raven & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, Utrecht, 2007
38. **Lokale politiechefs. Het middenkader van de basispolitiezorg**
E. J. van der Torre, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2007
39. **Niet verschenen**
40. **Conflict op straat: strijden of mijden? Marokkaanse en Antilliaanse jongeren in interactie met de politie**
N. Kop, Martin Euwema, m.m.v. H.B. Ferwerda, E. Giebels, W. Olde Nordkamp & P. de Paauw, Politieacademie, Apeldoorn, Universiteit Utrecht, 2007
41. **Opsporing onder druk**
C. Liedenbaum & M. Kruijsen, IPIT Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008

42. **Symbolen van orde en wanorde. Broken windows policing en de bestrijding van overlast en buurtverval**
B. van Stokkom, Centrum voor Ethiek, Radboud Universiteit Nijmegen, 2008
43. **Verkeershandhaving: prestaties leveren, problemen aanpakken**
G. Meershoek & M. Krommendijk, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2008
44. **De frontlinie van opsporing en handhaving. Stelselmatige bedreigingen door burgers als contrastrategie**
M.J.G. Jacobs, M.Y. Bruinsma & J.W.M.J. van Poppel, IVA Tilburg, 2008
- 45a. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel A: Politiegeweld in de basispolitiezorg**
R. Bleijendaal, J. Naeyé, P. Chattellon & G. Drenth, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45b. **'Kracht van meer dan geringe betekenis'. Deel B: Sturing en toetsing van de politieke geweldsbevoegdheid**
G. Drenth, J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45c. **Agressie en geweld tegen politiemensen. Beledigen, bedreigen, tegenwerken en vechten**
J. Naeyé & R. Bleijendaal, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2008
- 45d. **Belediging en bedreiging van politiemensen**
J. Naeyé, m.m.v. M. Bakker & C. Grijsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2009
- 45e. **Uitgangspunten voor politieoptreden in agressie- en geweldssituaties**
J. Naeyé, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
46. **Wijkagenten en hun dagelijks werk. Een onderzoek naar de uitvoering van gebiedsgebonden politiewerk**
J. Terpstra, 2008
47. **Bijzonder zijn ze allemaal! Vergelijkend onderzoek naar reguliere en bijzondere opsporing**
W. Faber, A.A.A. van Nunen & C. la Roi, Faber Organisatievernieuwing, Oss, 2009
48. **Gouden bergen. Een verkennend onderzoek naar Nigeriaanse 419-fraude: achtergronden, daderkenmerken en aanpak**
Y.M.M. Schoenmakers, E. de Vries Robbé & A.Ph. van Wijk, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2009
49. **Het betwiste politiebestel. Een vergelijkend onderzoek naar de ontwikkeling van het politiebestel in Nederland, België, Denemarken, Duitsland, Engeland & Wales**
A. Cachet, A. van Sluis, Th. Jochoms, A. Sey & A. Ringeling, Erasmus Universiteit Rotterdam/Politieacademie, Apeldoorn/Korps landelijke politiediensten, Driebergen, 2009
50. **Leven met bedreiging. Achtergronden bij aangiften van bedreiging van burgers**
B. Bieleman, W.J.M. de Haan, J.A. Nijboer & N. Tromp, Intraval & Rijksuniversiteit Groningen, 2010

- 51a. Het publieke belang bij private preventie. Een economische analyse van inbraakpreventiebeleid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2009
- 51b. Het effect van langdurige opsluiting van veelplegers op de maatschappelijke veiligheid**
B.A. Vollaard, TILEC/Universiteit van Tilburg, 2010
- 52. Lokale politiek over politie**
T.B.W.M. van der Torre-Eilert, H. Bergsma & M.J. van Duin, met medewerking van R. Eilert, LokaleZaken, Rotterdam, 2010
- 53a. Trainen onder stress. Effecten op de schietvaardigheid van politieambtenaren**
R.R.D. Oudejans, A. Nieuwenhuys & G.P.T. Willemsen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
- 53b. Schieten of niet schieten? Effecten van stress op schietbeslissingen van politieambtenaren**
A. Nieuwenhuys, G.P.T. Willemsen & R.R.D. Oudejans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2012
- 53c. Politievaardigheden onder stress. Het optimaliseren van aanhouding en zelfverdediging in de praktijk**
P.G. Renden, A. Nieuwenhuys, G.P.T. Willemsen & R.R.D. Oudejans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2015
- 53d. Effectief omgaan met acute stress. Effecten van aanleg en trainingsservaring op de schietprestatie onder druk**
A. Landman, A. Nieuwenhuys & R.R.D. Oudejans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2015
- 54. Politie en publiek. Een onderzoek naar de communicatievormen tussen burgers en blauw**
H.J.G. Beunders, M.D. Abraham, A.G. van Dijk & A.J.E. van Hoek, DSP-groep, Amsterdam/Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2011
- 55. Managing collective violence around public events: an international comparison**
O.M.J. Adang with cooperation from: S.E. Bierman, E.B. Brown, J. Dietermann, C. Putz, M. Schreiber, R. van der Wal, J. Zeitner, Police Science & Research Programme, Apeldoorn, 2011
- 56. Stads- en regioscan in de grootste Brabantse gemeenten. De achtergronden van onveilige GVI-scores**
B.M.W.A. Beke, E.J. van der Torre, M.J. van Duin, COT, Den Haag; LokaleZaken, Rotterdam & Beke Advies, Arnhem, 2011
- 57. De mythe ontrafeld? Wat we weten over een goed politieleiderschap**
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
- 58. Proactief handhaven en gelijk behandelen**
J. Svensson, H. Sollie & S. Saharso, Vakgroep Maatschappelijke Risico's en Veiligheid, Institute of Governance Studies, Universiteit Twente, Enschede, 2011

- 59a. **De sterkte van de arm: feiten en mythes**
J.H. Haagsma, T.M. Rumke, I. Smits, E. van der Veer & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
- 59b. **Blauw, hier en daar. Onderzoek naar de sterkte van de politie in Nederland, België, Denemarken, Engeland & Wales en Nordrhein-Westfalen**
J.H. Haagsma, I. Smits, H. Waarsing & C.J. Wiebrens, Andersson Elffers Felix, Utrecht, 2012
60. **De nachtdienst 'verlicht'**
M.C.M. Gordijn, Rijksuniversiteit Groningen, 2012
61. **Opsporing Verzocht. Een quasi-experimentele studie naar de bijdrage van het programma Opsporing Verzocht aan de oplossing van delicten**
J.G. van Erp, F. van Gastel & H.D. Webbink, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2012
62. **Jeugdige zedendelinquenten en recidive. Een onderzoek bij jeugdige zedendelinquenten naar de voorspellende waarde van psychiatrische stoornissen en psychosociale problemen voor (zeden)recidive**
C. Boonmann, L.M.C. Nauta-Jansen, L.A. 't Hart-Kerkhoffs, Th.A.H. Doreleijers & R.R.J.M. Vermeiren, VUmc De Bascule, Duivendrecht, 2012
63. **Hoe een angstaas een jkkebrok herkent**
J. Jolij, Rijksuniversiteit Groningen, 2012
64. **Politie en sociale media. Van hype naar onderbouwde keuzen**
A. Meijer, S. Grimmelikhuijsen, D. Fictorie, M. Thaens, P. Siep, Universiteit Utrecht, Center for Public Innovation, Rotterdam, 2013
65. **Wapengebruik. Van inzicht in modus operandi naar een effectieve aanpak**
M.S. de Vries, Universiteit Twente, Enschede, 2013
66. **Politieverhalen. Een etnografie van een belangrijk aspect van politieculturen**
M.J. van Hulst, Tilburg University, Tilburg, 2013
67. **Recherchebazen. Een empirisch onderzoek naar justitieel politieleiderschap**
E.J. van der Torre, M.J. van Duin & E. Bervoets, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
68. **Driehoeken: overleg en verhoudingen. Van lokaal tot nationaal**
E.J. van der Torre & T.B.W.M. van der Torre-Eilert, m.m.v. E. Bervoets & D. Keijzer, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
69. **Overvallen vanuit daderperspectief. Situationele aspecten van gewelddadige, niet-gewelddadige en afgeblazen overvallen**
W. Bernasco, M.R. Lindegaard & S. Jacques, NSCR, Amsterdam, 2013
70. **Geweld tegen de politie. De rol van mentale processen van de politieambtenaar**
L. van Reemst, T. Fischer & B. Zwirs, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013

71. **Vertrouwen in de politie: trends en verklaringen**
L. van der Veer, A. van Sluis, S. Van de Walle & A. Ringeling, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2013
72. **Mobiel banditisme. Oost- en Centraal-Europese rondtrekkende criminele groepen in Nederland**
D. Siegel, i.s.m. R. Koenraadt, D. Lyubenova, N. Sovre & A. Troscianczuk, Universiteit Utrecht, 2013
73. **De ontwikkeling van de criminaliteit van Rotterdamse autochtone en allochtone jongeren van 12 tot 18 jaar. De rol van achterstanden, ouders, normen en vrienden**
F.M.H.M. Driessen, F. Duursma & J. Broekhuizen, Bureau Driessen, Utrecht, 2014
74. **Speciaal blauw. Verschijningsvormen en overwegingen van specialisatie en despecialisatie binnen de Nederlandse politieorganisatie**
R.J. Morée, W. Landman & A.C. Bos, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2014
75. **Gevangene van het verleden. Crisissituaties na de terugkeer van zedendelinquenten in de samenleving**
M.H. Boone, H.G. van de Bunt & D. Spiegel, m.m.v. K. van de Ven, Erasmus Universiteit, Rotterdam, Universiteit Utrecht, 2014
76. **Brandstichters onder vuur. Een empirisch onderzoek naar zaken van brandstichting en hun daders**
L. Dalhuisen & F. Koenraadt, Universiteit Utrecht, 2014
77. **Van stadswacht naar nieuwe gemeentepolitie? Gemeentelijk toezicht en handhaving in de openbare ruimte**
T. Eikenaar & B. van Stokkom, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2014
78. **Politiemensen over het strafrecht**
J. Kort, M.I. Fedorova & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit, Nijmegen, 2014
79. **Kijken, luisteren, lezen. De invloed van beeld, geluid en schrift op het oordeel over verdachten-verhoren**
M. Malsch, R. Kranendonk, J. de Keijser, H. Elffers, M. Konter & M. de Boer, NSCR, Amsterdam, 2015
80. **De mentale gesteldheid van de familierechercheur. Een onderzoek naar werkgerelateerde stress en secundaire posttraumatische groei binnen een bijzondere groep politieambtenaren**
L.J.A. Bollen, M.C. Saan, M.J.J. Kunst, B.W.C. Zwirs & K.F. Kuijpers, Universiteit Leiden, 2015
81. **Na de vrijlating. Een exploratieve studie naar recidive en re-integratie van jihadistische ex-gedetineerden**
D.J. Weggemans & B.A. de Graaf, Universiteit Leiden, Universiteit Utrecht, 2015
82. **Dat heeft iemand anders gedaan! Een studie naar slachtofferschap en modus operandi van identiteitsfraude in Nederland**
L. Paulissen & J. van Wilsem, Universiteit Leiden, 2015

83. **Demonstratieve kampementen**
B. Roorda, Rijksuniversiteit Groningen, 2015
84. **Private ordebewaarders bij betogingen**
B. Roorda, Rijksuniversiteit Groningen, 2015
85. **Spelen met weerbaarheid. Belemmerende patronen en doorbrekende handelingsperspectieven bij het ontwikkelen van basisteams**
W. Landman, R. Kouwenhoven & M. Brussen, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2015
86. **‘Onnodige’ bureaucratie binnen het basispolitiewerk. Onderzoek naar de achtergronden van een hardnekkig verschijnsel**
J. Kort & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2015
87. **Politie en GHB-problematiek op het platteland**
T. Nabben & D.J. Korf, Universiteit van Amsterdam, 2016
88. **Basisteams in de Nationale Politie. Organisatie, taakuitvoering en gebiedsgebonden werk**
J. Terpstra, I. van Duijneveldt, T. Eikenaar, T. Havinga & B. van Stokkom, Radboud Universiteit Nijmegen, 2016
89. **Samen of apart. De invloed van overleg tussen agenten bij het opstellen van het proces-verbaal**
A. Vredevelde, L. Kesteloo & P.J. van Koppen, Vrije Universiteit Amsterdam, 2016
90. **Overvallen in beeld. Gedrag van daders, slachtoffers en omstanders**
M.R. Lindegaard, W. Bernasco & T. de Vries, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Amsterdam, 2016
91. **Boeven vangen. Een onderzoek naar proactief politieoptreden**
W. Landman & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016
92. **VVC onder de aandacht. Een onderzoek naar ZSM en de gevolgen voor het politiewerk**
R. Salet & J. Terpstra, m.m.v. P. Frielink, Radboud Universiteit Nijmegen, 2017
93. **De mogelijke meerwaarde van bodycams voor politiewerk. Een internationaal literatuuronderzoek**
S. Flight, Sander Flight Onderzoek & Advies, Amsterdam, 2017
94. **Criminele families in Noord-Brabant. Een verkenning van generatie-effecten in de georganiseerde misdaad**
H. Moors & T. Spapens, EMMA, Den Haag; Tilburg University, Tilburg, 2017
95. **Effectiviteit van het verdachtenverhoor. Een veldstudie naar de relatie tussen verhoortechnieken, de verklaring van verdachten en de aanwezigheid van de advocaat in zware zaken**
W.J. Verhoeven & E. Duinhof, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2017
96. **Van meerdere markten thuis? Overlap in markten van zware en georganiseerde misdaad en de consequenties voor de opsporing**
T. Spapens, m.m.v. M. Bruinsma, Tilburg University, Tilburg, 2017

97. **Horen, zien en zwijgen. Opsporing in dorpen en stadsbuurten met een gesloten leefgemeenschap**
E. Bervoets & M. Bruinsma, Bureau Bervoets, Amersfoort, 2017
98. **Geweld tegen hulpverleners in de psychiatrie. Aard, omvang en aangifte bij de politie**
J.M. Harte, I. van Houwelingen & M.E. van Leeuwen, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2017
99. **Geëiste en opgelegde straffen bij de strafrechtelijke afhandeling van georganiseerde criminaliteit. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit**
C.G. van Wingerde & H.G. van de Bunt, Erasmus School of Law, Rotterdam, 2017
100. **Doorgroei in de misdaad. De criminele carrières en achtergrondkenmerken van jonge daders van een zwaar delict**
V. van Koppen, V. van der Geest & E.R. Kleemans, Vrije Universiteit, Amsterdam, 2017
101. **Profielen van Nederlandse outlawbikers en Nederlandse outlawbikerclubs**
A. Blokland, W. van der Leest & M. Soudijn (m.m.v. E. Kleinheerenbrink & I. van Die), Leiden Law School, Leiden, 2017
102. **Verdachten van terrorisme in beeld. Achtergrondkenmerken, 'triggers' en eerdere politiecontacten**
F. Thijs, E. Rodermond & F. Weerman, Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving, Amsterdam, 2018
103. **Burgemeesters in cyberspace. Handhaving van de openbare orde door bestuurlijke maatregelen in een digitale wereld**
W. Bantema, S.M.A. Twickler, S.A.J. Munneke, M. Duchateau & W.Ph. Stol, NHL Stenden Hogeschool, Leeuwarden; Rijksuniversiteit Groningen, Groningen, 2018
104. **Een bittere pil. Het fenomeen en de aanpak van illegale medicijnenhandel**
I. van Leiden, A. Lenders & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2018